

K 7427
2

ქართული
ეპოქა წიგნი

მ. ანდრონიკიძის

ავტორის დაქსიმილირება

ტფლისი
ელექტრონის სკამბა წიგ. გამომც. ქართ. ანბ.—ს
1902

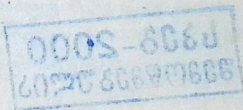
Доз. ценз Тифлисъ, 3-го Октября 1901 г.

Կոն չիմո, զի ճիճնոցն, կո՞ զ-
ժնոս չի կոչնոս Գրաւարտոս բոջո-
ւոն ուր չիմո կիմոն զայն-Յոյն-
ոս Լոյզնայոս, կի՞ զ քո կոչո
Ք ճոն չոն, Ք թոնոս Ք
չոնոցնոս Երջոնոս Չո-
ժոյն Լոյզնոս.

ուր չիմո ճո

Լոյզնոյն
1901/մ.

Չ. Լոյզնոյն

არ გვინდა, არა!

(სურათი)

— ტყუილად შევეცდებით, თქვენო კეთილშობილებავ, არ ისურვებენ! — უთხრა მღვდელმა ბოქაულს, როდესაც წირვის შემდეგ გალავანში გამოვიდნენ და დაბურულს ხის ქვეშ დადგნენ. მათთან ერთად დადგა კიდევ ერთი სერთუკოსანი ახალგაზდა, რომელიც იმათ გამოსვლამდის გალავანში დადიოდა და თან ხან რომელს საფლავის ქვას დააკვირდებოდა და ხან რომელს. ახალგაზდა ხმა-ამოუღებლივ ამოუდგა ბოქაულს მხარში და თავჩაღუნულმა მინაზე ჯოხით რალაცის ხაზვა დაიწყო.

იქვე ახლოს ქუდ-მოხდილები და გულხელ დაკრეფილები იდგნენ სოფლის მოხელენი და კიდევ რამდენიმე გლეხი და დაღვრემილები გასცქეროდნენ ცის სივრცეს. „რად შეგვაყრევინა ნეტა ეს სოფელიო, — ჰფიქრობ-

დნენ ისინი:—იქნება კიდევ რამე გამოგვი-
 ტყვრინა და ამ სისხლი-პური ჭამის დღეს
 უნდა მოგვაცდინოს. კაი საქმე არ იქნება
 ხარჯი უნდა მოგვიმატონ, რომ მთელი სო-
 ფელი შაგვაყრევინა?!“ ჰფიქრობდნენ და ვერ
 გამოეცნოთ, რა მიზეზით უნდა ბოქაულს
 სოფლის ყრილობა...

— მაშ მაგრე გგონიათ, მამაო?!—ლიმი-
 ლით უბასუხა ბოქაულმა და ბოლოთის ცემა
 დაიწყო ხის ქვეშ.

მღვდელი ამ დროს დაებჯინა შევერცხლილ
 თავიან ბზის ჯოხს, ილლიით დაეყრდნო და
 მოსიარულე ბოქაულს თვალს ადევნებდა.
 ბოქაული ამ ტრიალის დროს, რაც ძალი
 და ღონე ჰქონდა, ულვაშებს უბერავდა. ხან
 დოინჯს შემოიყრიდა და დამთქნარებით
 ზანტად გადიქიმებოდა წელში, თითქოს ტკბი-
 ლის ძილიდან ეს არის ეხლა გამოაღვიძეს და
 ლოგინში იზმორებაო; ხან ხმაღზე ხელს
 წაივლებდა და გახოკილ დედამიწაზე მაგრად
 გაუსვამდა; ხან კიდევ უეცრივ შედგებოდა
 და წალის ქუსლებზე უცბად მოტრიალდე-
 ბოდა. ბოლოს, მიუბრუნდა გლეხებს და
 ბრძანების კილოთი მამასახლისს დაეკითხა:

— ყველას შეატყობინე?

— ყველას, შენი ჭირიმე! — უპასუხა მამასახლისმა.

— შეიკრიბნენ კიდევაც?

— „კანცელარიასთან“ არიან შაკრებილები და შენ მობრძანებს ელიან.

— კარგი, წადით და უთხარით, „პრისტავი ეხლავე ბობრძანდება-თქო“.

— ეხლავე, შენი ჭირიმე, ბატონო!

მამასახლისი და სხვა გლეხებიც მაშინვე გაბრუნდნენ და, ვიდრე გალავნის კარებს არ გასცდნენ, ქუდები არ დაუხურავთ.

— Да, да, მამაო, ტყუილად გგონიათ, ვითომ გლეხები არ ისურვებენ.

— მე, თქვენო კეთილშობილებავ, გამოცდილებამ დამარწმუნა, რომ არ ინდომებენ.

— როგორ?

— ისე, რომ ამ ოთხის წლის წინად მის უსამღვდელოესობის „უქაზის“ თანხმად სამრევლო სკოლა გავმართე და აი, დღეს იმისი ხსენებაც აღარ არის. ამისი მიზეზი გლეხები არიან. წარმოიდგინეთ, თქვენო კეთილშობილებავ, მეორე წლის გასვლამდის ერთი რა

არის, წამლად ერთი ბავშვიც აღარ დაიარება სკოლაში, თუმცა კი პირველ წელს ზედა-ხორა ჰქონდათ და ადგილის უქონლობით ბევრი არ მივიღე.

— ეე, მამაო, სამრევლო სკოლა რა სახსენებელია სამინისტრო სკოლასთან, რომლისთვისაც ათას ნაირი პოპეჩიტელსტვოები ინსპექტორსტვოებია დაარსებული, რომელშიაც სულ ამისთანა სპეციალისტი, როგორიც აი ვლადიმირ სერგეიჩია, მასწავლებლები ინიშნებიან. ვლადიმირ სერგეიჩმა გორის საოსტატო სემინარია დაამთავრა და მოწმობაც კარგი მიიღო... რასაკვირველია, — განაგრძო ისევ ბოქაულმა, როდესაც ისინიც „კანცელარიისკენ“ წავიდნენ: — ვლადიმირ სერგეიჩისთანა მასწავლებლები კარგად წაიყვანენ საქმეს. ესეც რომ არ იყოს, სირცხვილიც არის, რომ ორას კომლიანს სოფელში სამინისტრო სკოლა არ არსებობდეს. აქ, რასაკვირველია, სამრევლო სკოლა არ ივარგებს. სამრევლო სკოლები იმსოფლებში უნდა გაჰმართონ, სადაც ათიდგან ოცამდის კომლი მცხოვრებია, ან კიდევ ცოტა მეტნაკლები.

— ეგ სულ ერთია, თქვენო კეთილშობილებავ, სამრევლო იქნება, თუ სამინისტრო, არ იხეირებს, როდესაც გლახებს სწავლის სურვილი არა აქვთ. გლახს რო სწავლის მნიშვნელობა ესმოდეს, იმისთვისაც კარგი იქნებოდა მაგრამ რო არ ესმით, რას ვიზამთ!

— რო არ ესმით, უნდა გავაგებინოთ. აი ეხლა ვნახავთ, რა სიხარულით მიიღებენ ჩვენს წინადადებას, როდესაც.... როდესაც ვლადიმირ სერგეიჩი აუხსნის სწავლის მნიშვნელობას.

ვლადიმირ სერგეიჩმა გაიღიმა ამ სიტყვებზედ და თვალ-წინ წარმოიდგინა, თუ როგორ გამოვალ შეკრებილ ხალხის წინ ამ რამდენსამე წუთს შემდეგ და დავიწყებ ჩემ „სიტყვას“, რომელიც ხალხს აღტაცებაში მოიყვანს და მაშინვე დაუყოვნებლივ სურვილს გამოაცხადებსო. „გლახებმა, — გაიფიქრა ვლადიმირ სერგეიჩმა: — თავიანთ აღტაცების გამოთქმა ტაშის დაკვრით არ იციან, თორემ, როცა ჩემს სიტყვას გავათავებ, ტაშის ხმა გაისმის ხალხში“. მერმე წარმოუდგა თვალ-წინ, ვითომ ვლადიმირ სერგეიჩი უკვე დაამტკიცეს მასწავლებლად და სალდათო-

ბისა კი აღარა ეფიქრება-რა. ის იქნება და ის, ველარ წამიყვანენ სალდათად და დროს ტყუილად აღარ დამაკარგვინებენო. სალდათობა რომ მოაგონდა, ტანში ჟრუანტელმა გაუარა და ბოქაულის მიმართ მადლობით აივსო. „ეგ რო ჩემი ნათესავი არა ყოფილიყო, — ამბობდა თავის გულში ვლადიმირ სერგეიჩი: — და ხელის გამართვას არა სცდილობდეს, ხომ მე ადგილს ვერ ვიშოვი და სალდათობა არ ამცდება, რადგანაც თავისუფალი ადგილი აღარსად მოიძებნებაო“... ამ ფიქრში ჩვენი ახალგაზდა დავალიანებულის კაცის სახით შესცქეროდა ბოქაულს, რომელიც უკვე გაჩუმებულიყო და თავის ფიქრებს მისცემოდა. იმას უნდოდა მადლობის ნიშნად მივარდნოდა ბოქაულს და გაეკოცნა, მაგრამ შუამავალი მღვდელი უშლიდა ხელს.

ბოქაული კი კმაყოფილის სახით გაიცქირებოდა წინ და ისიც თავის მხრით ტკბილს ოცნებას ეძლეოდა. რა წამს ხალხს გამოვუცხადებო, — ოცნებობდა ბოქაული, — მაშინვე მიიღებენ ჩემს წინადადებას და ამით ჩემს ნათესავს ვლადიმირ სერგეიჩს, ჯერ ერ-

თი, სალდათობისაგან დავიხსნი, მეორე კი-
 დევ, თავის ლუკმას გავუჩენ. მერე ვლადი-
 მირ სერგეიჩი, რასაკვირველია, მადლობის
 გადასახდელად გაჰგზავნის გაზეთში წერილს
 და ქებას დამიწყებს, რომ იმის დაუცხრომე-
 ლის მეცადინეობით ამა-და-ამ სოფელს სა-
 მინისტრო სკოლა ეღირსა და გლეხებს გა-
 ნათლების გზა მიეცაო. რასაკვირველია,
 ჩემს მეცადინეობას ერთი-ორად ასწერს,
 და ოჰ, ვინც წაიკითხავს, მაშინვე წამოიძა-
 ხებს: „აი, ამისთანა პრისტავეები უნდა გვეყა-
 დეს პატარა ბლომად რომ“... მაგრამ ამ
 დროს, თითქოს ყურში ჩასძახა ვინმეო, მო-
 აგონდა გალავანში მღვდლისაგან ნათქვამი
 ჩიტყვები: „არ ისურვებენო“. ამ გარემოე-
 ბამ, ცოტა არ იყოს, აუშლვრია სული და
 აფიქრებინა: „მართლა რომ არ მოინდო-
 მონ, მაშინ ხომ ყოველი ჩემი ცდა სულ
 ტყუილად ჩაივლის!.. ჰმ!.. როგორ შეუძ-
 ლიანთ გამიბედონ და უარი მითხრან!“—ხმა-
 მალლა წამოიძახა უკანასკნელი სიტყვები
 ბოქაულმა და მრისხანე თავის გაქნევით შე-
 ჰხედა კანცელარიის წინ შეყრილს გლეხებს,
 რომლებიც იმის დანახვაზედ წამოიშალნენ
 და ქუდ-მოხდილები გაჩერდნენ.

ბოქაულმა ვერც კი გაიგო, როგორ მივიდა „კანცელარიამდის“. რაკი დაინახა ხალხი, მრისხანე სახე უფრო მოიქმუხნა და კანცელარიის დერეფნის გრილოში ამალღებულ ადგილზედ ავიდა.

— გამარჯვებათ თქვენი! — დაიძახა მაშინვე იმან.

— კეთილი იყოს თქვენი მობრძანება! — უპასუხეს აქა-იქიდან გლეხებმა.

— ხალხო, სთქვა შემდეგ ბოქაულმა! — იცით, დღეს რისთვის შეგყარეთ ერთად?..

— არ ვიცით, ბატონო! — უეცრად გაისმა ხალხში ხმა და ბოქაულს სიტყვა გააწყვეტინა.

— ჰო, ეგ მეც ვიცი, რომ არ იცით, და აი ეხლავე გეტყვით, — დაიწყო ისევ ბოქაულმა და ცოტას ხანს შემდეგ განაგრძო: — თქვენ უვიცები ხართ, არაფერი გესმით! ქვეყანაში სცხოვრობთ და არ იცით კია, რა ხდება თქვენს ცხვირ-წინ! განა თქვენი ცხოვრება ცხოვრებაა?! არა, თქვენ მხეცურად სცხოვრობთ...

ხმა-გაკმენდილი ხალხი გაკვირვებით ჰფიქრობდა: — „ნეტა, „პრიპტავი“ ხომ არ გადარეულა, რომ ასე გვლანძღავსო!“

— თქვენ რომ გესმოდეთ რამე, თქვენ რომ ცოდნა გქონდეთ, მაშინ აგრე აღარ იცხოვრებდით, მაშინ სხვა ნაირად მოეწყობოდით...

— ჩვენთვისაც კარგი იყო, შენი ქირიმე, რო ვიცოდეთ რამე, მაგრამ ჩამგონებელი არავინა გვყავს!—წამოიძახა ბოქაულს ახლო მდგომმა ერთმა გლეხმა.

— აქნობამდის თუ ჩამგონებელი არა გყავდათ (ბოქაულმა დაიხვია ხელზე გლეხის სიტყვები, თორემ აღარ იცოდა, ქვეით რა ეთქვა და ან როგორ ელაპარაკნა ვლადიმირ სერგეიჩის შესახებ), ეხლა გიჩნდებათ. აი, ეს იქნება თქვენი ჩამგონებელი და მასწავლებელი, ეს გ მოგიზრდით შეილებს და გასწავლით, როგორ უნდა ცხოვრება კაცურად, თუ კი მოისურვებთ და ინდომებთ სამინისტრო სკოლის გამართვას...

— როგორია ე „სამინიჰსტრო“ სკოლა?— დაეკითხა ერთი ახალგაზდა, ოც-და-რვისა, თუ ოც-დაათის წლის გლეხი, რომელიც კანცელარიის წინ მიქუჩებულ ქვებზედ შემდგარიყო და დაყრდობილი ყველას თავს დასცქეროდა.

— აი ეხლავე აგიხსნით ეს ყმაწვილი, როგორც არის და რა მნიშვნელობაც ექმნება თქვენს ცხოვრებაში ამ სკოლას.

— აბა, ვლადიმირ სერგეიჩი, აუხსენ ყველაფერი, — მიჰმართა სერთუკოსანს ახალგაზდას და თითქოს განგებ გაკეთებული ამალღებული ადგილი დაუთმო მომავალს მასწავლებელს.

ვლადიმირ სერგეიჩი შედგა ამალღებულს ადგილზედ და იქიდგან ხალხს რამდენჯერმე გადაავლო თვალი. სერთუკოსანი კარგა ხანს იდგა დაფიქრებული და ხმა ვერ ამოელო, რადგანაც მეტისმეტის აღელვებისაგან, როგორც ამბობენ, „სული ყელში მოებჯინა“. როგორც იყო, ძლივსძლიობით აღახენა პირი და აკანკალებულის ხმით წამოიძახა: „ხალხნო და ჯამაათნო!“ ხალხი ამ ხმაზედ გატვრინდა და „სული განაბა“. ვლადიმირ სერგეიჩმა განავრძო თავისი სიტყვა ისევ აკანკალებულის ხმით და თან მთელის ტანით თრთოდა. ეს მხოლოდ პირველში მოუვიდა. რაც დრო გადიოდა და, როგორც იტყვიან, „თავის როლში შედიოდა“, იმის ხმას სიმაგრე და სიმაღლე ეძლეოდა, ტანის თრთოლა უცხრებოდა, და ცოტა ხნის შემდეგ მთლად

დამშვიდებული ხელების ქნევითა და სხვა-და-სხვა ჰანგებით ჰლაღადებდა ხალხის წინაშე. ვლადიმირ სერგეიჩმა დაწვრილებით აუწერა ხალხს სამინისტრო სკოლა. ჯერ ის აუხსნა, სამინისტრო სკოლა ვის მზრუნველობის ქვეშ არის და ამისთანა სკოლებში მასწავლებლად ვისა ჰნიშნავენ. ამ საგნის შესახებ ბევრი ილაპარაკა და სხვათა შორის ისა სთქვა, რომ მასწავლებლად მარტო იმას ჰნიშნავენ, ვინც დიდს სკოლას გაათავებსო, იმ სკოლასაო, სადაც მასწავლებლებს ამზადებენო. „იქო, — განაგრძო ვლადიმირ სერგეიჩმა: — ყველაფერს, ყველაფერს ასწავლიანო“.

შემდეგ ილაპარაკა იმის გამო, თუ ყმაწვილებს როგორ ექცევიან სკოლაში სწავლის დროს, ან როგორ და რას ასწავლიან. როცა ვლადიმირ სერგეიჩმა სკოლის აღწერა გაათავა და დაიწყო, რა მნიშვნელობა ექმნება ამისთანა სკოლას ხალხის ცხოვრებაში, მაშინ იმის ფრთა-გაშლილს აზრს საზღვარი არა ჰქონდა. რა სიკეთე გინდათ, რომ არ ეხსენებინოს, რომ სკოლის შედეგად არ დაეხატოს... „შეიძლება, — სთქვა მან ბოლოს: — ერთს ბედნიერს დღეს თქვენი შვილები ჩინებით

და ორდენებით, პოლკოვნიკის და გენერლის მუნდირებში მოგივიდეთო!... მაშინ ვინ აღწერს თქვენს სიხარულს?! მაშინ ვილა გიცნობთ, რომ თქვენ ოდესღაც უბრალო გლეხები იყავითო?! „რომ ეს შესაძლებელია, მაგალითად მოუყვანა ლომონოსოვი და კიდევ რამდენიმე სხვა უცხო ქვეყნების სახელოვანნი კაცი... „აი, ასეთი ბედნიერება მოგენიჭებათ,—დაასკვნა მან:—თუ მოისურვებთ სკოლის გამართვას და იკისრებთ იმის შესანახ ხარჯს, დანარჩენი ჩვენ მოგვკითხეთ. ჩვენ თითონ დავამტკიცებინებთ თქვენს განაჩენს და თქვენ აღარას შეგაწუხებთ!“ ვლადიმირ სერგეიჩი გაჩუმდა. ახალგაზდა კაცმა გადაავლო თვალი ხალხს და ჰკვირობდა, რომ ხალხი გაჩუმებული იყო, მუნჯობდა და თავის აღტაცებას და სურვილს არაფრით არ აცხადებდა...

— გავათავე! — უეცრივ წამოიძახა სერთუკოსანმა. იმას ეგონა, ხალხი იმის გამოა გაჩუმებული, რომ კიდევ მოელის რასმეო.

არც გათავების მოგონებამ გამოიყვანა გლეხები სიჩუმიდგან. ამ გარემოებამ სულ ერთიანად დაანელა ის და მაშინვე თავისდა უნე-

ბლიედ გაიფიქრა: „ნუ თუ ჩემმა სიტყვებმა ამათხედ არავითარი მოქმედება არ იქონიეს?“ ამ დროს ბოქაულმა წაავლო ხელი მკლავში და აღტაცებით უთხრა:

— მშვენიერი სიტყვა იყო! აი ამისთანა სიტყვები უნდა გააგონონ ხოლმე ხშირად, რომ გლეხები გონს მოვიდნენ. არა, მამაო?— დაეკითხა ბოქაული მღვდელს, რომელიც იმათ მიუახლოვდა და ვლადიმირ სერგეიჩს ულოცავდა მკერ-მეტყველების უნარს.

— მშვენივრად განმარტა, მშვენივრად!— უპასუხა მღვდელმა.

— მეც მგონია, კარგად ვსთქვი, მაგრამ ამათი სიჩუმე რას მივაწერო?— წამოიძახა ვლადიმირ სერგეიჩმა და თვალები ბოქაულს მიაშტერა.

— ხალხო, — დაიძახა ბოქაულმა! — ხომ გაიგეთ ყველაფერი?

— გავიგეთ, ბატონო! — დაიძახა რამდენმამე გლეხმა.

— ჰო და, თუ გაიგეთ, რაღას გაჩუმებულხართ და არას ამბობთ?

ხალხში რაღაც ხმა-დაბლა ლაპარაკი ჩამოვარდა და ყველა ისევ ჩქარა მიჩუმდა.

— ჰა! შევადგინო „პროტოკოლი“, რომ სკოლის გამართვის თანხმა ხართ?

ხალხში ისევ ხმა-დაბალი ჩოჩქოლი ჩამოვარდა.

— მაგრე რას ყაყანებთ?.. ვისაც სათქმელი აქვს რამე, ხმა-მალლა სთქვას?

— მე მაქვს სათქმელი, შენი ქირიმე, ბატონო, და ვიტყვი კიდევცა, თუ არ გამიწყრები,—წამოიძახა იმ გლეხმა, რომელიც წინად დაეკითხა: „როგორია სამინისტრო სკოლაო?“

— ხალხო, გაჩუმდით! ე-ნდე, ემაგას უნდა ლაპარაკი. შენი სახელი?—გაწყვიტა სიტყვა ბოქაულმა და სახელი ჰკითხა გლეხს.

— სესია მქვიან, ბატონო!

— ჰო, სესიას უნდა თქვას რამე, გაჩუმდით,—დაიძახა ბოქაულმა, როცა გლეხმა სახელი უთხრა თავისი.

დანარჩენი გლეხები გაჩუმდნენ და სესიას დაუწყეს ცქერა.

— როგორ განგებ მალლაც შემდგარხარ!—სიცილით მიჰმართა ბოქაულმა და შემდეგ დაუმატა:—აბა, სესი, დაიწყე!

— ის უნდა მეთქვა, — დაიწყო სესიამ,—

რომ ე სამინისტრო სკოლა, ღვდელს რომ სკოლა ჰქონდა იმასა ჰგვანებია.

— იმას არა ჰგავს,— დაიძახა ბოქაულმა და სიტყვა გააწყვეტინა:— მღვდლისა სამრევლო სკოლა იყო.

— სამრევლო იყო თუ რომელი, ისე კი ასწავლიდა მღვდლის შვილი, როგორც ენდე ე ყმაწვილმა ილაპარაკა. იმ სკოლაში თვეში თითო მანათს ახდევინებდა შაგირდებს ვინცა სწავლობდა, ის იხდიდა, შენი ჭირიმე. აი ე ყმაწვილმა სკოლაზე რომ ილაპარაკა, იმისთვის კი ყველამ უნდა ვიხადოთ. შენი შვილი ისწავლის, თუ არა, მაინც უნდა იხადო...

— მაშ ერთმანეთს არ უნდა დაეხმაროთ!— სასტიკად უთხრა ბოქაულმა.

— მე იმას როდი ვიძახი, ბატონო, რომ არ უნდა დაეხმაროთ-მეთქი. ჯანი და სული წავიდეს, დეე, ყველამ ვიხადოთ, მაგრამ რად უნდა ვიხადოთ, როცა ბაღლები ტყუილად სცდებიან, როცა სკოლაში არაფერს აკეთებენ...

— როგორ თუ არას აკეთებენ? მაშ წიგნს არ ასწავლიან?— გაჯავრებით ჰკითხა ბოქაულმა.

— ასწავლიან კი, მაგრამ რა ნაირად ასწავლიან?! „ანაბანას“ ძლივას დაასწავლიან, მერე ისიც ავიწყდებათ. ტყუილად იძახდა ე-ნდე ეყმაწვილი, რომ თქვენი შვილები ირანალ-პოლპონიკები დახდებიანო. ირანალ-პოლპონიკად მაგრე აღვილად რომ დახდებოდნენ, რატომ თითონ არ გახდა, მაგას უფრო დიდ სკოლაში არ უსწავლია?.. არა, ჩემო მამავ და ძმაო, ჩვენ აი ე მიწის შვილები ვართ, ჩვენ მამა-პაპას ე მიწისთვის შაულევია სიცოცხლე და ჩვენც ისე უნდა შავალიოთ. ჩვენ უნდა ვხნათ და ვთესოთ; ღვინო და პური მოვიყვანოთ. აი თუ კი იმისთანა სკოლას გაგვიმართავთ, რომ კარგა ხვნა-დათესვა და პურისა და ღვინის მოყვანა ვისწავლოთ, მაშინ ვინ თავ-მკვდარი ხარჯს გაექცევა და ფულს დაინანებს. აი, გვიწინამძღვრეთ და ისეთი სკოლა გაგვიმართეთ, როგორიც წინამძღვრიანთ კარის სკოლაა. ეე, თქვენი ქირიმეთ, ხალხო რეებს არ ასწავლიან. გაზატხულზედ ჩემ ცოლეურთან ვიყავი. ჩემი ცოლი-ძმამ მითხრა: „ბა წამოდი, ჩვენი სკოლა ნახეო, ხომ არ გინახამსო“. „არა მეთქი“ და წავედით. რომ არ შავედით,

ხალხო, თვალი ზედ დამრჩა იმათ მუშაობ-
აზედ. საკვირველება რამ იყო. ი თითი სიგძე
ბაღლები ისე ლამაზათა ბარამდნენ, რო მეც
კი ვერ დავბარამ ისე. მასწავლებელიც თავს
ედგა და, როცა შასცდებოდათ, აწსავლიდა.
მერე იმან წამიყვანა და ბაღლების ნამუშავეარი
მაჩვენა. რეები არა ვნახე, ხალხო, ვინ ჩამო-
თვლის. ვუცქეროდი ი ბაღლებისაგან გაკე-
თებულ სკამებსა, გუთნებსა, და ვკვირდე-
ბოდი. არა მჯეროდა, თუ იმათი გაკეთებული
იყო. ახლა ეზოს გარედ გამიყვანა და მინდო-
რზედ გამახედა: „აი ე ჯეჯილებს ხო ხედავო?
„ჰო მეთქი“. ჰოდა ეგენი სუ ი ბაღლების
მოხნულ დაფარცხულიაო“. აი დიდება შენ-
თვის ღმერთო. ვუცქეროდი იმ შვენეირ ჯე-
ჯილს და ვნატრობდი: „ნეტავი ჩემი შაქრი-
კა ერთი რვა-ცხრა წლისად მიქცია ღმერ-
თმა, რო წამამეყვანა და აქ მიმეზარებინა-
მეთქი.“

— მეცა ვნახე ი სკოლა!—წამოიძახა ამ
დროს ერთმა გლეხმა.

— ხო მართალს ვამბობ?—განა, გოგლო,
სუ ბაღლები მუშაობენ?

— მართალს ამბობ, ღმერთმანი, მართალს! — უპასუხა გოგლამ.

— ჰო და მართალს რო ვამბობ, აი ე „პრიჰტავი“ აქა ბრძანდება და ვთხოვოთ, რო ისეთი სკოლა გაგვიმართოს.

— მაგისტანა სკოლების გამართვა ჩვენ არ შეგვიძლიან. სამინისტრო სკოლებს ეგეთებს არ ჰხსნიან და ამისათვის მაგას თავი დაანებე, ტყუილად ბევრს ნუ ლაპარაკობ, — უთხრა ბოქაულმა სესიას.

— ამისთანას არა ხსნიან და მაშ ნურც სხვანაირს გაჰხსნიან! ხალხო, — მიუბრუნდა მერე ხალხს, ხომ იცით, აგერა აი იმ სოფელში რო სკოლაა. ისიც, მგონი, სამინისტროა, ეხლა იქ გლეხები ბევრსა ნანობენ: „ნეტავი ღმერთი გაგვეწყრომოდა და ხელი არ მოგვეწერა სკოლის გამართვაზედ. ამოდენა ხარჯს სულ ტყუილად გვახდევინებენო. აღარ გვინდა სკოლაო, მაგრამ ვილა გვიჯერებსო. რაკი ერთი მოვაწერეთ ხელი, ახლა ძალად გვახდევინებენო. გინდა თუ არა, უნდა იხადოთო“. მართლა-და, ოროლი მასწავლებელი იმათ ბატონებად გაჰხდომიან და სულს ართმევენ. არა, ხალხო, არ შესცდეთ და

ხელი არ მოუწეროთ! — მალლა დაიძახა ეს სიტყვები სესიამ და თვალი გადაავლო გაჩუმებულს ხალხს.

ბოქაული ამ სიტყვებმა სულ ერთიანად გააცეცხლა. შედგა უეცრივ ამალღებულს ადგილზედ და სასტიკად შესძახა:

— ხალხო, ე მაგ სულელს არ გაუგონოთ და უარი არა სთქვათ!...

— სულელი რადა ვარ, შენი ჭირიმე ბატ... .

— გაჩუმდი, თორემ ეხლავე ტყავს გაგაძრობ!.. — შეუტია ბოქაულმა.

— ტყავი რად უნდა გამაძრო, ისეთი რა დავაშავე. ჯერა გვკითხავ და მერე...

— არ ეყურება ამასა!. შენ ეი, მისამარ შენთვის იყავ, თორემ ციხეში დაგალბობინებ. შენ ვინ მოგცა ნება ეგრე ცუდად მოიხსენიო სამინისტრო სკოლა. მაგით შენ მთავრობას ლანძლავ, ხალხს უჯანყებ. — ბოქაული თანდათან უფრო ცეცხლდებოდა და პირიდგან დორბლს ჰყრიდა.

— მე არცარავინ გამილანძლავს და არც არაფერი! მე...

— კიდევ! — მამასახლისო, გაათრევი ე ეგ...

მამასახლისმა არ იცოდა, რა ექნა. საცოდავად იდგა გაოცებული და ხალხს გაშტერებით შესცქეროდა.

— რად უნდა გამათრიოს, რა დავაშავე! — სესია უფრო უხირდებოდა და სიტყვას არ უთმობდა ბოქაულს, რაც, რასაკვირველია, იმის კეთილშობილების თავ-მოყვარეობას ძალიან არ მოსწონდა.

— არ გეყურება, დაიჭირე-მეთქი?! — დაიღრიალა ბოქაულმა და საცოდავ მამასახლისს ერთი ისეთი მათრახი გადაჰკრა, რომ გველივით გადიკლაკნა. ამის შემდეგ კი იკადრა მამასახლისმა. მაშინვე მეველეებით მიჰვარდა სესიას, მაგრამ სესია გძელი კომბლით იგერებდა და ახლოს არ უშვებდა მეველეებს.

— დაიჭით, დაიჭით!.. — უყვიროდა ბოქაული.

— დაჰკარით! — დაუძახა მეველეებს თავის მხრივ მამასახლისმა, რადგანაც ეშინოდა, რომ ბოქაულს კიდევ არ ეთავაზებინა იმისთვის.

მეველეებმა დაკვრით კი არ დაჰკრეს, მაგრამ დაიჭირეს კი. სესია თითონვე დაჰნებდა, რადგანაც იფიქრა: „რო ვავუძალიანდე, ვაი თუ უფრო ძვირად დამიჯდესო!“

სესია გაათრიეს.

— წაიყვათ, ჯერ ერთი სამი დღე ბოსელ-ში შაამწყვდიეთ, მერე ვასწავლი ქკუას.— მეველეებმა სესია პატარა იქით გაიყვანეს და ცოტახანს შეფერხდნენ, როდესაც ბოქაულმა ზურგი იმათკენ მიიბრუნა. იმათ უნდოდათ გაეგოთ, ეს ამბავი რითი გათავდებოდა.

— ხალხო, — დაიძახა ბოქაულმა, როცა ცოტათი დამშვიდდა, — არ დაუჯეროთ იმ სულელს. ეს სკოლა თქვენთვის გვინდა და არა ჩვენთვის. დიდ სარგებლობას მოგიტანთ. მაშ ჰა, „პროტოკოლს“ შევადგენ, როგინდათ სკოლის გამართვა.

— არ შეადგინო, არ გვინდა! — მიაძახა სესიამ შორიდამ ბოქაულისკენ პირ-უკულმა მიბრუნებულმა.

— ეგ ისევ მადა გყავთ, თქვე...

— არ გვინდა, არა! — უეცრივ დაიგრიალა ხალხმა და ბოქაულს სიტყვა გააწყვეტინა.

ბოქაული სულ გადაირია და არ იცოდა რა ექნა. ვლადიმირ სერგეიჩი ხომ ტანში მოიშალა. მხოლოდ მღვდელი იყო დამშვიდებული და შეურყეველი. მოძღვარს ტუჩებზე

ლიმილი უქრიდა და ამით თითქოს ეუბნებოდა
ბოქაულს: „აკი მოგახსენე, არ ისურვებენ-
მეთქი“.

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

მამას მიწა მივაყალბეთ!...

(სურათი)

გუშინ თითონ უშველა ორ მესაფლავეს თავის ქმრის გამოტანა და ურემზედ დადება. ისე, უკუბოდ, უმღვდლოდ, უხარჯოდ და შენდობის უთქმელად, ლეიბიანად გაშოტილი შეუდეს ურემზედ სოსიკა და შეზარხოშებულმა მესაფლავეებმა ღიღინით შეატარეს სოფელი და სამარის კარამდის მიიტანეს...

„ამას რას ვხედავ, ჩემო კარგო სოსიკო“!.. წამოიძახა მართიკომ, როცა სოსიკოს გვამს ურემზედ უდებდნენ, და გაცეტებულმა თვალების აქეთ-იქით ცეცება დაიწყო. „...მოდით, ქა, რას იმალებით?!. დავიტოროთ ჩემი კარგი სოსიკო. რა დაგიშავათ, ხალხნო, რომ მაგრე დაუტირებელს და დაუმარხავად უშვებთ სოსიკოსა?!“—იძახოდა ის, მაგრამ ხალხი არსადა სჩანდა. მარტო აქა-იქ ბანიდგან

რამდენიმე ადამიანი გამოსცქეროდა მართიკოს და მწუხარებით გაიძახოდნენ: „ღმერთო, ეხლა კი ნუ მოგვეკლავ და მერე თუნდ ერთ წამსაც ნუ გვატოვებო!“ მომეტებული ნიწილი კი სოფლებისა დიდი ხანია თავ-ზარ დაცემული გავარდა სოფლიდგან და ტყესა და მინდორს მოჰხვდა.

იმისმა მაზღმაც, როცა ქმარი ავად გაუხდა, თავი დაანება და თავის ცოლშვილი მინდორში გახიზნა.

დარჩა მარტოკა მართიკო თავის ოთხის წლის გოგოთი ავადმყოფის გვერდით. ის თავ-განწირულებით უვლიდა; მორიდება თავში აზრად არ მოჰსვლია, მაგრამ ამ თავ-განწირულებამაც ვერა უშველა-რა. სამის დღის შემდეგ ქმარი ხელიდგან გამოეცალა.

— თქვენი ჭირიმეთ, ხომ კარგად დაასაფლავეთ?!. მიწა ხომ ბლომად მიაყარეთ?!. — შესძახნ მართიკომ მესაფლავეებს, როცა იმათ ცალიერი ურემი კარებზედ ჩამოუტარეს.

— საფლავი ჯერ სულ არ ამოგვიმსია, თითქმის ერთხმად უბასუხა ორივე მესაფლავემ.

— რას მეუბნევით?! ნუ დამლუბავთ, თქვენი ჭირიმეთ, ნადირს ნუ შემიჭმევთ!— შეჭლრიალა მართიკომ.

— დავილაღინით, შე დალოცვილი შვილო, ასე გონია ალალაობა იყოს. ჩვენც ადამიანიშვილები ვართ. დღეს ეს მესამე საფლავი გაგვითხრია და მესამე მიცვალებული გაგვიტანია.— უთხრა ერთმა მესაფლავემ და ხარებს სახრე გადაჰკრა.

— არა გიშავთ-რა, ღვთის გულისთვის, ისიც კარგად დამარხეთ!— უკანიდგან მიაძახა მართიკომ...

— არა გიშავთ-რა რას მიქვიან, წადი და ახლა შენ მოუარე შენ მიცვალებულს!— უკან მოუხედავად უპასუხა ერთმა მესაფლავემ, რომელიც ურმის თავს იჯდა და ჩქარა საბძელსაც მოეუარა... მათიკო კი გაშტერებული დარჩა იმის პასუხად და ასე რამოდენსამე ხანს იდგა.

— შვილო, წავიდეთ, ჩვენ მაინც მივყაროთ მიწა!..— სასოწარკვეთილებით წამოიძახა მართიკომ და ხელით აითრია თავისი პატარა ქალი, რომელიც იქვე, დედის გვერდით, მობუზული იდგა და მოწყენით შესცქეროდა დედას.

სულ სირბილით შივიდა ნახევრად მოყრილ ქმრის საფლავამდის და მაშინვე მიწის ფხაქნა და საფლავის ამოცხება დაიწყო. პატარა ქალიც თავის პატარა ხელებით მუქა-მუქა მიწას იღებდა და მამის საფლავს აყრიდა.

— ქა, მე თავ-მკვდარი, ამასაც შევესწარი, სოსიკო, რომ ჩემის ხელით გმარხამ, ჩემის ხელით მიწას გაყრი!.. — გამწვავებულმა წამოიძახა და აქნამდის შეგუბებულს ცრემლს გზა მისცა.

მიწას აყრიდა თავის ქმარს და თან ცრემლით ალბობდა. დედის ტირილზედ პატარა ქალმაც ტირილი მორთო და ცრემლით სავსე თვალებით მიწას ჩასცქეროდა...

— დავმარხოთ, შეილო, მამა-შენი, დავმარხოთ!.. კარგად იმუშავე!.. — მალ-მალე წასძახებდა ხოლმე თავისს ქალს და თითონაც აჩქარებით ფხაქვნიდა მიწას...

გუშინ თავის ხელით დამარხა ქმარი; დღეს კი თითონ ის აგერ წამოგდებულა კერის პირას და პირიდგან ნასაქმებში დამბალა.

წუხელ შუალამისას აუვარდა პირსაქმება და მუცლის წვა. წინადაც, ქმრის ავადმყოფობის დროს, უჩუხჩუხებდა მუცელი, გაათალა-

რათა კიდევ, მაგრამ თავს იმაგრებდა და ქმრის წუხილთან თავისი სულ დაავიწყდა. წუხელის კი აუვარდა მუცლის წვა და სულ თეთრად გაათენა. მასთან ერთად არც პატარა გოგოს მოუხუჭავს თვალი. ის, როცა დედა გამწვავებული გაიძახდა: „მიშველეთ, წყალი, წყალიო!“ ჯამით მიუტანდა წყალს და ეუბნებოდა: „დედი, აი დალიე!“ ისიც სვამდა წყალს, მაგრამ უკანვე აბრუნებდა დაღეულს. მუცელში არა უდგებოდა-რა. თანდათან უფრო სუსტდებოდა და აი... ძმის გადახრაზედ უკვე მიიბნოდა და მიკნავებულის ხმით ხანდახან წამოიძახებდა ხოლმე: „მიშველეთ!“ მაგრამ ვინ იყო მისი მშველელი? თავს მარტო ოთხის წლის გოგო ეჯდა და თვალ-ცრემლიანის ხელებით ძუძუებს უსრესდა.

— შვილო! — მიჰმართა მიკნავებულის ხმით თავისს პატარა ქალს, როცა თვალის ქუთუთოები ძლივას ასწია და სხვილი თვალის კაკლები თავის მოწყენილის გოგოს თვალებს დაუპირდაპირა.

— შვილო, გარეთ გადი, შენც არ შეგეყაროს ხორველა!.. წადი, წადი, შვილო!..

ეჰ!—ამოიკვნესა შემდეგ და თვალის ქუთუ-
თოები მძიმედ ჩამოიფარა, რომ გულის საკ-
ლავი სურათი აღარ დაენახა...—მეც რომ
მოვკვდე, ვილა მოუვლის ჩემს პატარა სოფ-
კას!.. ღმერთო!...—წამოიძახა მართიკომ და
ცრემლები გადმოსცვივდა მილულულ თვალე-
ბიდგან...

სოფკა კი ზღაზნით წამოდგა და კარების
გვერდს აეყუდა. ის გასცქეროდა კარგა ხანს
მოწყენით ჩამავალს მზეს და თან თვალის
ქუთუთოებს აჩქარებით ანძრევდა მზის სხივე-
ბის გავლენის ქვეშ.

— ძია!..—უეცრივ წამოიძახა სოფკამ და
აჩქარებით გაექანა მომავალ კაცისაკენ.

— გოგო, მამა რა უყავ?—ტირილით მოა-
ძახა შორიდგან მართიკოს მაზღმა, რომელმაც
მინდორში ქორად გაიგო, რომ იმისი ძმა
სოსიკა გუშინ დაასაფლავესო. ეს ნამდვილის
შესატყობად წამოვიდა.

გოგო მაშინვე შესდგა და გულამოსკენით
წამოიძახა!

— მამას მიწა მივაყალეთ!..,

„შველი ღაპარგი!...“

I

ცხვრის ბინის ახლო ათას ფრად აყვავებულ პატარა ბექობზედ, რომელიც კოხტად შეკრულს თაიგულს ემსგავსებოდა, იჯდა ყვავილთა დედოფალი, სიმშვენიერის გვირგვინი, ჯერ ახლად გადაშლილი მთიულის ქალი და აღგზნებულის თვალთ გატაცებით უმზერდა ყვავილების ჯგუფებს, რომელთაც ერთმანეთისათვის თავი თავს გადაედოთ და ასე ჩახუტულებს საღამოს ნიავზედ ტკბილ, შეუშფოთებელ და შეუხამებელ აღერსისათვის მიეცათ თავი. ზევიდგან კი წყვილი, ერთმანეთის სიყვარულით გატაცებული პეპელა დაცქრილებდა და იმის რჩევაში იყო, თუ რომელი ჯგუფი ყვავილებისა უფრო უკეთესს მასპინძლობას გაუწევდა და სულს გადუშლიდა. ორი მოარშიყე ხან

რომელს ყვავილების ჯგუფს დააფრინდებოდა და ხან რომელს. ისინიც მოარშიყეთა ყოველ მიტანებაზედ სწყვეტდნენ ალერსს, უღებდნენ გულს და ნებას აძლევდნენ დამტკბარიყო წყვილი პეპელა მათის გამაცოცხლებელის ნექტარით და, როდესაც გულ-ასუყეებული ორი მოარშიყე აფრინდებოდა ერთის ჯგუფიდგან და ახლა სხვა ჯგუფს დაუწყებდა გარს ფრენას, ისევ ჩაეხუტებოდნენ და განაგრძობდნენ ტკბილს ალერსს. უმზერდა გატაცებით ამას ამათ შუა მჯდომი ქალი და ტრჩეხზედ ტკბილი ღიმი უქროდა; ყელმოღერებული შესცქეროდა ამათს ალერსს და იმასაც გულში უღვიოდა სიყვარულის ნაპერწკალი. ხომ ამ ორის წლის წინად სწორედ ამ ადგილას აიღო ყვავილებისაგან მაგალითი; ხომ ყვავილებმა სუნთან ერთად გარდასცეს ამ ბუნების შვილს სიყვარულის თესლი, რამაც იმის გულში შესაფერი ნიადაგი იპოვა და ფესვები ღრმად და მკვიდრად გაიდგა. ბუნების შვილმა ბუნებისაგან აიღო მაგალითი და, როდესაც ამ ორის წლის წინად ესა და ის სწორედ ამ ადგილას ისხდნენ და, ორივენი გაჩუმებულნი, ყვავილების ალერსს თვალს

ადევნებდნენ, თავის-და უნებურად გადაჰხარა თავი და თავისი მთრთოლვარე ტუჩები მის ტუჩებს შეახო. რამ გამოიწვია ეს მოძრაობა იმათში, ისინი ამას ვერ მიჰხვდნენ და არც ამის გამოკვლევას გამოსდგომიან. ასე ჩახუტულები კარგა ხნობამდის იყვნენ და აჩქარებით ჰქმინავდნენ. როდესაც გააშორეს ტუჩები, ორივემ თითქმის ერთ-ხმად წამოიძახა: „ჩემო ყველა“, და თვალი თვალს გაუყარეს; თითქოს ამათ თვალით ერთმანეთის შექმა ჰსურდათ, რომ ამ გვარად სამუდამოდ ერთ არსებად ქცეულიყვნენ.

უმზერდა ყვავილების ალერსს ქალი და აგონდებოდა ეს ამბავი და ქალის დამამშვენებელი და უპირველესი ღირსება უმანკოებისა და კრძალულებისა, სიწითლე იმის ლოყებს არა შორდებოდა. ქალს ეხლაც აჩქარებით გული უცემდა იმისთვის, უნდოდა ეხლაც თავ-დავიწყებით ჩაჰკვროდა გულში, მაგრამ როგორ მოეხერხებინა, როდესაც ის შორს იყო; როდესაც ესა და ის ამ ორის წლის წინადვე დააშორეს. ის ჯარის კაცად გაიწვიეს და კენჭიც ერგო. მას შემდეგ ერთმანეთი აღარ უნახავთ... „ნინიავ, ნი-

ნიავ!.. ჩემო ყველავე, რაისთვის არ იკითხავ
 შენთვის მკვდარს?!“ გრძნობით წამოიძახა
 ქალმა და ისევ ისე მიტვრინდა. რამდენჯერ-
 მე გონებაში გადითვალა, თუ რა ხ.ნი კიდევ
 უნდა იყოს ნინია ჯარის-კაცადა და როდის
 მობრუნდებაო. რა ღამესაც მობრუნდება,
 მაშინვე, ჰფიქრობდა ქალი, ჩემს თავსა სთხოვ-
 სო მამას და მერე კი ველარავინ გაგვაშო-
 რებს. მაგრამ ამ დროს ელვასავით გაუბრინა
 თავში აზრმა, რომ მამა ნებას არ მისცემს,
 რადგანაც ნინიას არავინ ჰყავს და არცარა
 აქვს-რა, რამდენისამე სულის ცხვრის გარდა,
 ისიც იმის მამისაგან მიცემული, როცა ის
 ამათ მეცხვარედ ედგათ. ცოტა არ იყოს, ამ
 აზრმა შეაფიქრიანა და შეაღონა. უეცრივ
 გაუქრა ტუჩებზედ ღიმი და სახე მოექუშა.
 „ნინიავ, ნინიავ, მამაიამაც რო ნება არ დამ-
 როთოს, მე თავს არ დაგანებებ, გამოვიქცე-
 ვი, ყველგან წამოვალ შენთან!.. რა ვუყო,
 რომ არავინა გვყავს და არაი გაქვს! მე კი
 მიყორხარ და...“ გარდაწყვეტით წარმოსთქვა
 ქალმა ცოტა ხნის დაღონების შემდეგ და
 ისევ თავი მოიმხიარულა.

— ქალავ, რას ჩაფიქრებულხარ?!—უკანი-
დან მოესმა ვილასიც ხმა. ქალმა მიიხედა უკან
და იმის თვალს წარმოუდგა ჯარის-კაცი,
ქართულის დრუჟინის ტანთსაცმელში.

— ბარამ, შენი კვნესა მე, საით გივლია?!
მოხვედ მშვიდობით!..—სიხარულით წამო-
ვარდა ფეხზედ და აღერსიანად დაუწყო მზე-
რა.

— დამხვდი მშვიდობით! როგორ არიან
თქვენები, დედა სად არის?...

— ვეძას *) წავიდა და ჯერედ არ მოსუ-
ლა. კარგად არის, შენი კვნესა მე!

— ვეძასა?

— ჰო, საით გივლია, ბარამ?

— სანადიროდ ვიყავ და ვერა მოვკალი-
რა. მინდოდა უფროსისთვის წამელო ნანა-
დირევი, მაგრამ, დასწყევლოს ლომისამ, არა
შემეფეთა-რა.

— სად უნდა წაგელო?

— დუშეთს, სადაც ვარ.

— ახლა მიჰდიხარ?

— ჰო, შინ ჩავივლი და ფეხად ისევ გავ-
ბრუნდები.

*) მეავე წყალი.

— მაგრე ჩქარა რაისთვის მიხვალ, რატომ არ დარჩები ცოტა ხანს?

— განა ცოტა ხანია აქა ვარ. ერთი კვირაა, რაც შინ მოვედი და თუ ხვალ არ გამოვცხადდი, არ იქმნების.

— მშვიდობით, ქალავ, დედაის მოკითხვა!— ცოტა ხნის ლაპარაკის შემდეგ გამოეთხოვა ბარამი და წასასვლელად გაბრუნდა.

ქალმა კი რალაც ყოყმანობა დაიწყო; უნდოდა ეკითხა რამე, მაგრამ ვერ ახერხებდა, სცხვენოდა. ბოლოს, როცა ბარამი კარგად დაჰშორდა, უკან დაედევნა და აკანკალებულის ხმით დაუძახა:

— ბარამ, შენს მზესა, ნინიას ვერ ხედულობ, ისაც სალდათად არ არის?!

— როგორ არა, სულ ერთად არა ვართ!

— როგორ არის?

— რა უჭირს, სმა და ქამა არ აკლია და ქალებთან ქეიფი, — ღიმილით უთხრა ბარამმა.

— სტყუი, ის ქალებთან არ იქეიფებს! — წყრომით უპასუხა ქალმა და გამოტრიალდა.

II

დალამდა. დიდი ხანია მეცხვარეებმა თავ-
თავიანთი ადგილები მონახეს და ცხვარი
დააბინავეს. სულ მალლა მოზარდი დააყენეს,
რომ ღამე ქვევით, ხევში, სადაც ბინა აქვთ,
არ დაცხეს; მას მოაყოლეს თოხლობა, მერე
ყოჩობა და სულ ქვევით, ზედ ბინის გვერ-
დით, მეწველი ცხვარი დააყენეს. თითონაც
დაიყვნენ და ზოგი მოზარდს მოუწვა გვერ-
დით და ზოგი კიდევ დანარჩენებს. ძაღლე-
ბიც, მათი ერთგული მეგობრები, მეცხვა-
რეებთან ახლო წამოეყარნენ და პატრონე-
ბით ყურ-მახვილად სძინავთ. ყოველ
ცხვრის დაფშვენვაზედ, ყოველ იმათ განძრე-
ვასა და ფეხების ბარტყუნზედ მძიმედ ასწე-
ვენ წინა ტოტებს და ასე დაყუნცულები
ზემოდან მძიმედვე თვალით წრეს ავლებენ
მთელს ბინას, და რაკი დარწმუნდებიან, რომ
მტერი არსად არისო, განგებ ერთი-ორჯელ
წაჰყეფენ და ისევ საძილედ მიეყრებიან.

ბინაში კი მხოლოდ ცხვრის პატრონის
ჯალაბობა მიწვა ქოხში და მათგანვე გაკე-

თებულო ყველი თავით მიიწყეს. სულ სამი ქალი იყო; ერთი ცხვრის პატრონის ცოლი, მეორე იმისი გასათხოვარი ქალი და მესამე რძალი. ესენი ყოველთვის, როცა კი ცხვრის წველის დროა, მთაში ამოდიან, რომ ყველი თითონვე გააკეთონ და აქ რჩებიან, ვიდრე ცხვარი არ გაშრება. ეხლაც იმისთვის ამოვიდნენ და აგერ მეორე კვირაა, რაც აქ ცხვრის ბინაზედ არიან ღამეცა და დღეც.

მიჩუმდა ყველაფერი; ცხვარმაც შესწყვიტა ფრუტუნნი და ფეხების ბაკი-ბუკი, რაც ძაღლებს ძილს უკრთობდა და მალ-მალ ზარმაცად შეაყუფინებდა. მარტო ნანასავით ეწვეთება ყურში აქ მყოფთ მთის წვერიდან ცელქად ჩამომდინარ წყლის ჩანჩქარი, რომელიც ჩამოკიდებულ მთის კალთებზედ მარდად ჩამოხტის და მარგალიტებრ წინწკლებს ესვრის გარშემო უხვად ამოფეთქილს ყვავილბალახებს. მთვარემაც უკანასკნელად გადმოჰხედა მთის წვერიდგან ცხვრის ბინას და მძიმედ, თითქოს ენანება, რომ ასე მალე ანებებს თავს ამ მშვენიერ ბუნებასაო, ჩაეშვა; აგერ იმისი უკანასკნელი მკრთალი სხივებიც გაიფანტა ცის სივრცეში, და აქამდის გაცრია-

გებულმა ვარსკვლავებმა კაშკაში მორთეს. ამ დროს მოისმა მთის ზემო კალთიდან, სადაც ბატკანი არის დაბინავებული, საამური ხმა სალამურისა, ჯერ მძიმედ და დაბლად, მერე ამაყად და მედგრად, როგორც მთიულის გული და ბოლოს კი ისევ მიწყნარდა, მიჩუმდა და წყლის ჩანჩქართან შეერთებული ოდნავ-ლა გამოისმოდა იმისი ხმა. რაღაც ზეციურს საიდუმლოს მოგვითხრობდა წყლის ჩანჩქართან შეერთებული სალამურის ხმა...

— ნეტავი, თევდორავ, არ მასმენდე მაგ ხმას! — წამოიძახა ქოხში ქალმა და გულ-აღმა გადაწვა. „რაი ვქმნა, მე ბეჩავმა, რაი?...“ მალ-მალ წამოიძახებდა ხოლმე ქალი და სასოწარკვეთილებით ხან ერთს მხარეს გადავარდებოდა და ხან მეორეს. თავისაშინლად უხურდა და თვალები უბრწყინავდა. ტირილი უნდოდა, ისე უნდოდა, რომ ასე თავისს სიცოცხლეში არა მოსდომებია-რა, თითქმის, როგორც ამბობენ, ტირილი ყელშია ცქონდა მობჯენილი და არჩობდა, მაგრამ იმის თვალებს ცრემლი არ ეკარებოდა. თევდორა კი უფრო გულ-საკლავ ხმებს ათქმევინებდა სალამურს და ბოლოს სულ კვნესის

ხმად აქცია, რომელიც ქალს ყურს ეწვეთ-
 ბოდა და სდაგავდა იმის გულს.

— ბარამ, ბარამ, რაი დაგიშავე, რაისთვის
 მასმინე?.. არა, ბარამ, ლომისის მადლმა,
 სტყუი, ცილსა სწამებ ნინიას, ის მე არ
 დამივიწყებდა, არა!... ნინიანი მაგას არ
 იზამს?... მე ის მიყვარს და!...—წამოიძახა
 ქალმა, როცა თევდორამ ცოტას ხნობით
 სალამური შესწყვიტა, მაგრამ იმან ისევ ჩქარა
 ჩაჰბერა სალამურს და სამწუხარო ხმები ისევ
 ჩააწვეთა ყურში. ქალი გატვრინდა. ის უგ-
 დებდა ყურს და ხმის მაგიერად ყურში ესმო-
 ღდა: „ნინია გატყუებს, ნინია გატყუებს!...“
 ამას ჩასძახოდა სალამურის ხმა, ხოლო წყლის
 ჩანჩქარი კი კვერს უკრავდა: „ჰო, შე ბე-
 ჩავო... ჰო, შე ბეჩავო!...“ ქალმა ველარ
 გაუძლო ამ იღუმალ ხმებს და გიჟივით
 წამოვარდა: წამოვარდნისათანავე წამოიძახა:
 „არა, არა!... ნინია არ მამატყუებს!“...
 „როგორ არა!!... როგორ არა!... ხა, ხა,
 ხა!... გატყუებს!“—მოესმა თავისის სიტყვე-
 ბის პასუხად ქალს...

— ჩემი თვალით თუ არ ვნახე, არ დავი-
 ჯერებ, არა!.. ეხლავე წავალ იქ!—ხმა-

მალლივ წამოიყვინრა ქალმა და ჯოხს წამო-
ავლო ხელი...

— ვინ ხარ! — წამოიძახა ქალის ხმაურობასა
და ფაჩუნზე გამოღვიძებულმა იმისმა დედამ.

— მე... — უბასუხა ქალმა.

— რაისთვის არ დასწვები, რას ფროტია-
ლობ?! — შეუტია დედამ და გადაბრუნდა.

III

ქ. დუშეთის გამონაპარებით, ზედ გზა-
ტკეცილის პირად ორ-სართულიანი სახლიე-
ბი სდგას, რომელშიაც მოთავსებულია დუქ-
ანი და სადგომი ოთახები. წინ დიდი ბაკი
აქვს. ეს დუქანი თავის სადგომ ოთახებით და
ბაკით იმითია შესანიშნავი, რომ ტფილისს,
თუ კავკავს მიმავალი არ ასცდება. ამის
გამო დღე-მუდამ სავსეა ხოლმე მუშტრით.
ნამეტნავად საღამოობით მოატყდება ხოლმე
ფურგუნები შიგ მსხდომითა და აქ ათევენ
ლამეს. დუშეთის ლოთი-ფოთი ბიჭები ხში-
რად ვითომ და „ბლალოროდნებიც“ გადმო-
დიან აქ საღამოობით და დროს ატარებენ
ფურგუნებით მოგზაურ ქალებთან. კვირა

სალამო იყო. კავკავიდან მომავალმა რამდენიმე დასაბალნებულმა ფურგუნმა ჟღრიალით შეიგრიალა ბაკში, საიდანაც მაშინვე გადმოლაგდა აჭრელებულ კაბებით სხვა-დასხვა სისქისა და სიმაღლის ლოყებ-დაბრაწული ქალები. ზოგი მათგანი ზემო სართულში ავიდა, ზოგი კი დუქანში შევიდა და სასმელ-საჭმელი შეუკვეთეს. მეფურგუნეებმაც დააბინავეს ცხენები და ისინიც საჭმლის ზრუნვას შეუდგნენ. ჩქარა გააჩადეს სამოვრები და გარს შემოუსხდნენ. მოვიდა კიდევ რამდენიმე ფურგუნი.

არც დუშელებს დაუგვიანიათ. იმათაც კანტი-კუნტად დაიწყეს დენა, გაიმართეს სტოლები და დაიწყეს სმა და ჭამა. ვინც „ბლალოროდნები“ იყვნენ, იმათ ოთახებში შეჰყვეს თავი და იქიდან ულოცავდნენ ბალკონზე მსხდომ ქალებს.

ქვევით ეზოში სამმა ჯარის-კაცმა დაიდგა სტოლი და ღვინის სმა დაიწყეს; გაიმართა საზოგადო სმა და ჭამა. რამდენიმე ჯარისკაცი ხან იქ აეყუდებოდა და ხან აქ: ისინი უმზერდნენ მოქეიფეთ და პირს ნერწყვი მოსდიოდათ, მაგრამ რას იზამდნენ, როდესაც

ფული არა ჰქონდათ ჯიბეში და ამის გამო ქეიფის უინი მარტო ცქერით უნდა მოეკლათ. კარგა ხანს შესცქეროდნენ და როდესაც მოეწყინათ ხმელად ქეიფი, შინისკენ გასწიეს იმ განზრახვით, რომ, როდესაც ფულს იგდებენ ხელში, აქ იქეიფონ.

— ეი, მათუშკი, ჩემთან წამოდი, აი ფულები?— შეჰყვირა ქვეიდან ერთმა ჯარისკაცთაგანმა ზევით ქალებს, როდესაც რამდენისამე ჭიქის შემდეგ თავში შეუსხდნენ...

— ხა, ხა, ხა!— გაღიხარხარეს ზემოდ ქალებმა:— გინდათ, რომ მანდ ჩამოვადეთ?

— ჰაი, ჰაი, რომ გვინდა!— უპასუხა ისევ იმან.

ამ პასუხზე წამოდგა ერთი კარგა ჩასუქებული ქალი და კიბეზე მძიმედ ჩამოვიდა. იმას უკან მოჰყვა მეორე, ცოტა ამაზე მქლე.

— ბარამ, კარგისები მოდიან, აი!— წამოიძახა ერთმა, როცა ქალები ამათკენ წამოვიდნენ.

— ლომისის მადლმა, ის ერთი საბნადაც გვეყვის და ლეიბადაც! უპასუხა ბარამმა.

— მოდით, თქვენი კვნესამე, მოდით!... —
თითქმის ერთხმად უთხრეს სამთავემ და ფეხ-
ზედ წამოდგნენ.

ქალებმა იმათი ადგილები დაიჭირეს და
ღვინო გადაჭკრეს.

— ნინიავ, მაიტა რამ, ჩვენც დავსხ-
დეთ! — უთხრა ბარამმა და, როდესაც ნინია
ღუქანში შევიდა, მეორეს მიჰმართა:

— ნიკოლავ, შენც გაქვს ფული?..
შინაღგან რომ ჩამოვიტანე, ვაი თუ არ
გვეყოს.

— რამითი გაქვს?

— ექვსი.

— გვეყოფის, ბარამ, მეც მაქვს ორი. —
უთხრა ნიკოლამ და ღვინო დაასხა.

ნინიამ გამოიტანა გრძელი სკამი და
პირდაპირ ჩამოუჯდა ქალებს, რომლებმაც
ეშმაკურად შეჰხედეს და რალაც წასჩურჩუ-
ლეს ერთმანეთს.

— ბედნიერავ, მოეწონევა! უთხრა ნი-
კოლამ ნინიას და მუჯღუგუნე წაჭკრა...

ლაზღანდარობითა და სიცილით ბლო-
მად დალიეს ღვინო. ქალები ისე დაითვრ-
ნენ, რომ აღარ ესმოდათ, რას ამბობდნენ

და რას არა, და უშვერის პირითა ჰლანძღავ-
დნენ ბარამს, ნინიას და ნიკოლას...

— ნინიავ, იმღერე რამ! — წასქახა ბარამ-
მა და თითონვე დაიწყო:

მთიელი ვარ და მთას წავალ,
იქ მყავს დედის ძმანია!..

ნინიამ და ნიკოლამ კიდევ მეორე უთ-
ხრეს და მწყობრისად იმღერეს.

— გაჩუმდით, გაჩუმდით! — ხელების თარ-
თხვით შეაყენა მომღერლები ჩასუქებულმა,
რა ტურებივით ჩხავით!.. აბა ეხლა ჩვენ
ვიმღერებთ, -- სთქვა ისევ იმან და ეხლა თი-
თონ დაიწყო.

— შენ გენაცველე, მა ტუჩებში!.. —
წამოიძახა ბარამმა და საკოცნელად მიეტანა,
როცა იმან სიმღერაში თავი ამისკენ გადმო-
იღო...

— უნამუსო!.. — უეცრივ წამოიძახა ერთმა
ვილაცა მთიულის ბაღმა, რომელიც ის-ის
იყო შემოვიდა და თოფ-ნაკრაფივით ალა-
გობრივ გაშეშდა. უცნობი გაფითრდა და
გაყვითლდა, როცა ამათ თვალი შეასწრო,
და ტანის ცახცახი აუვარდა.

— რაისთვის არ გინდა მაკოცნინო, ქა-
ლაგ! — აღერსიანად უთხრა ბარამმა, როცა

ქალმა ტუჩებზე ხელი მიათარა და საკოცნელად გაწვდილი და დამზადებული ტუჩები იქით მიუღო, რაზედაც ნიკოლამ და ნინიამ სიცილი ასტეხეს.

— არა, შენ არ ვაკოცნინებ! აგერა ის მოვიდეს, იმას ვაკოცნინებ, იმას ჟუჟუნა თვალები აქვს, — უთხრა ქალმა და ნინიაზედ მიიშვირა თითი.

— ბილწს, ის უნდა მიიყვანოს! — კანკალით წაიბუტბუტა ყმაწვილმა და ერთი ნაბიჯი წინ წამოსდგა.

— ეხლავ, შენი კვნესა მე! — წამოიძახა ნინიამ და გვერდით მოუჯდა. ქალმა გადუღო კისერი და ნინიამაც გატაცებით კოცნა დაუწყო.

— უნამუსო! — წამოიძახა ბაღღმა და ფოცხვერივით ხანჯალ-ამოღებული გადახტა ნინიასაკენ.

ყმაწვილმა ხელიც აჰმართა, უნდოდა დაეკრა ქალისთვის, მაგრამ ამ დროს ბარამმა მკლავი დაუქირა.

— რას ჩადი, ბაღღო? — შეუტია ბარამმა და იქით მიაყენა.

ყმაწვილი გატრიალდა, რა კი ხანჯლის

დაკვრა ვერ მოასწრო და ამოდებული ხანჯალი ისევ ქარქაშში ჩააგო.

— ბაღლო, რისთვის გინდოდა მოგეკლა?
— ჩაჟინემით ჰკითხა ნინიამ, როცა ყმაწვილთან მივიდა და ხელი დაუჭირა.

— ხელი უშვი!.. შენ წადი, აი ის უნამუსო ლოშნე!..—ამაყად უპასუხა ყმაწვილმა და ხელი გააშვებინა.

— ბაღლო, ბედის-წერამ ხომ არ აგიტანა?!

ნინია რომ ყმაწვილს ელაპარაკებოდა, ბარამი და ნიკოლა ისევ მოუსხდნენ გვერდით ქალებს და სიმღერა დაიწყეს.

— უნამუსოები!—წამოიძახა ყმაწვილმა და გაბრუნდა.

— ბაღლო, ბედის-წერამ ხომ არ აგიტანა-მეთქი?! მე ცოტა მეყოფის, მთიული ვარ!

— მთიულია!..—დაცინვის კილოთი წამოიძახა ყმაწვილმა:—შენ მთიული არა ხარ, არა!.. მთიული მაგას არ იზამს, რასაც შენ ჩადიხარ! წადი, ლოშნე აი ის უნამუსო.

— იყუჩე, ბაღლავ, თორემ აი ეხლავ თავს გაგაგდებინებ!—შეუტია ნინიამ და ხანჯალი ამოიღო.

ყმაწვილი მოტრიალდა იმისკენ და ლმო-
ბიერად უთხრა:

— ნინიავ, ნინიავ, მამკალ, ამ სიცოცხ-
ლეს სიკვდილი მირჩევნია!

ნინიას როგორღაც ეცნობა ეს ხმა, გაშრა
და გონს ვერ მოსულიყო, თუ ეს ხმა სად
უნდა გაეგონა.

— ბაღლავე, მითხარი, საით მიცნობ?

— გიცნობ, ნინიავ, და შენ კი ველარ
მიცანი?

— მითხარ, ვინა ხარ?—კანკალით ჰკითხა
ნინიამ.

— ველარ სცანი შენი მარო?

— მარო!..—წამოიღრიალა ნინიამ და მო-
სახვევნად მიეტანა, მაგრამ მარომ ამაყად
ჰკრა ხელი.

— არა, მე შენი მარო აღარა ვარ!.. აგერ
შენა ის ლოშნე!..—თითით ქალზედ ანიშნა
და თითონ კი გარედ გავარდა. ნინია გა-
შტერებული დარჩა, ვერ მიჰხვედრიყო, ცხა-
დი იყო ეს ამბავი, თუ სიზმარი.

IV

ქალი გავარდა და უგზო-უკვლოდ ხან აღმა
ეცა და ხან დაღმა. ისე გამალეებული გარ-

ბოდა, რომ კაცს ეგონებოდა, უკან მტერი მისდევსო: ქალი ჰფიქრობდა, ეშინოდა, რომ ნინია არ დასდევნებოდა და გზაში არ დაეჭირა. მირბოდა და უკან აღარ იხედებოდა. გაირბინა მთები, ტყეები და არ იცოდა კია, სად მირბოდა. უეცრივ ავიდა ერთის მთის წვერს და ქვევით ჩაქანება უნდოდა, მაგრამ მთის მეორე მხარე მოფლეთილიყო, რომლის ძირშიაც ადიდებული არაგვი მოსჩქეფდა და მოჰქუხდა.

ქალი შესდგა. გადაჰხედა არაგვს და ტანში ჟრუანტელმა გაურბინა. ცოტა ხნის შემდეგ ცივმა ოფლმა დაასხა და კანკალმა აიტანა. „საღლა წავიდე, რაისთვის-ღა ვიცოცხლო?!“—წამოიძახა ქალმა და ქვითინი მორთო. ქვითინი ხმით ტირილად გარდააქცია, რასაც არაგვის შუვილი ბანს აძლევდა. ტიროდა თავისს, ჯერ გაუშლელს ქალობას, სიცოცხლით გაუმაძღრობას და ესალმებოდა წუთისოფელს.—„ნინიავ, ნინიავ!..“—წამოიძახა ქალმა, როცა ტირილით გული იჯერა:—„რაისთვის მამკალ?... დაიწვი ჩემის ცოდით... არა!... არა! ლომისავ, ნუ მისმენ!... ნუ დაჰწომ ნინიას, აცოცხლე დიდ-

ხანს და ბედნიერად ამყოფე!... ნინიავ!...
 ჩემო ყველავე!.. არა, ყველა აღარ მყავს!..
 ყველაი დაგკარგე!...“—წამოიძახა ქალმა და
 გადაეშო კიდევ არაგვში, რომელმაც ხარ-
 ხარით დაალო პირი და საჩქაროდ ჩანთქა...

„ჩემი ბრალი არ არის, ლმობიო!..“

I

დათუა შრომიშვილი დაჰყრდომოდა ბარის ტარს ვენახში და გასცქეროდა აღმოსავლეთით ახლად შემოსილ მთის წვერს, რომელსაც ოქროს ფერად მოელვარე გვირგვინი დასდგომოდა, რის გამოც იგი ისე გამოიციქირებოდა და მოელვარებდა, თითქოს ცეცხლი წაჰკიდებიაო. ელვარებდა იგი, გაჰქონდა ლაპლაპი; მისი ალი ცას სცემდა, მაგრამ ობლად მდგომნი მთის წვერზედ ახლად გაშლილი ხეები უვნებლად და ნაზად გამოიციქირებოდნენ ცეცხლის შუაგულიდან; ეკიდებოდათ იმათ ცეცხლი, მაგრამ კი არ იწოდნენ.

დათუა შრომიშვილი, დამთვრალი სიცოცხლის ნექტრით შეზავებულ დილის ჰაერით, მთლად ჩანთქმული იყო ამ დიდებულ ბუნე-

ბის სურათის მზერით და მთელის ტანით
 თრთოდა. იმას არ ესმოდა იმის გარეშემო
 ფრინველთა გატაცებული ჭიკჭიკი, რითაც
 ისინი უგალობდნენ ბუნების დიდებულ სურათს
 დილის ჰიმნს, და განსაკუთრებით —
 იქვე ახლად აკოკრებულ ვარდის ბუჩქზედ
 მჯდომ ბუღბუღლის აღეზნებულ სტვენას,
 რომელიც სრულებით არ ამჩნევდა დათუას
 სიახლოვეს; დათუას არ ესმოდა აგრეთვე
 ვენახის გვერდით წყალში თევზების შლა-
 პუნი, რომლებიც უეცრივ ამოხტებოდნენ
 ჰაერში, რომ დაენახათ დიდებული სურათი
 და ისევ უეცრივ წყალში ჩაშვების დროს
 ბოლოთი გამოადენდნენ ხოლმე ტკაცანს;
 ის ვერ ხედავდა იქავე თვალ წინ მდგომ
 ვაზის სიხარულის ცრემლს, და სხვა მცენა-
 რეების მოძრაობას ვიღა იტყვის, რომლებ-
 საც მოებრუნათ შენამული გული აღმოსავ-
 ლეთისაკენ და თაყვანსა სცემდნენ იმ სურათს,
 რომლის წინაშეც სულდგმული თუ არა
 სულდგმული, პირუტყვი თუ სიტყვიერი, გენი-
 ოსი თუ არა გენიოსი, ნიჭიერი თუ უნიჭო,
 ველური თუ არა ველური, — ყველა ერთ გვა-
 რად მონავედება და თავის პიროვნებას იმის დი-
 დებულ სიმშვენს იერეს უერთებს.

აგერ, დათუაზედ კარგად მოშორებით ტყის პირს გამოსულა ხარ-ირემი, რომელსაც მრავალ-შტოიანი რქები გადუხრია უკან, და იმაზედ არა ნაკლების თავ-დავიწყებით უმზერს ამავე სურათს.

დათუა მოცული იყო სურათის დიდებულებით; მთელი იმისი არსება ჩანთქმული იყო იმითი, და იმისი მოსაზრება, გონება სხვა რაიმე საგნისთვის დაჩლუნგებული და მოდუნებული იყო.

სურათს კი თან-და-თან ეღვარება და სინათლე აკლდებოდა. ცოტახანიც და ცამ, მთის წვერმა ჩვეულებრივი სახე მიიღეს. მზემაც თავი იჩინა და ყველას ერთად თავისი სხივი სტყორცნა, რომლის მოხვედრაზედაც, თითქოს ელექტრონმა დაურბინათ ტანშიო, აქნობამდის მოდუნებულ და გატაცებულ არსებებს ჩაედგათ ენერგია, მიეცათ ძალა და მოსაზრება და მოძრაობა იწყეს: ფრინველები ჟივილ-ხვილით გამოეთხოვნენ თავიანთ ღამის ბინას და ცაში განავარდდნენ; მწერებმაც კი ზუზუნნი მორთეს და ხან ერთ მცენარეს ეწვეოდნენ და ხან მეორეს, რომელთაც მზის სხივის მოხვედრაზედ ნაზი მწვანე

ფოთლები შეიბერტყეს და წელი აიმართეს.

დათუამაც მაშინვე თავისდა უნებურად ამოიკვნესა და უნებურადვე ბარს ფეხი ღონივრად დაჰკრა, რის გამოც ბარის პირი მომბალ მიწაში ღრმად წავიდა და დიდი ბელტი ამოაგდო. პირველ ბელტს მეორე, მეორეს კიდევ მესამე მოჰყვა და ასე ბელტი-ბელტს მიეწყო.

ირემი კი განუსაზღვრელ აღტაცებაში მოვიდა და გაგიჟებით დახტოდა ველზედ. ის უეცრივ გაქანდებოდა ხტუნაობით ტყის ერთ ნაპირიდგან მეორემდის და უეცრივ ასევ მოტრიალდებოდა, უკან ხტუნაობითვე დაბრუნდებოდა; ხან უეცრივ შუა ველზედ შედგებოდა, პირს ახლად ამწვანებულ ბალოახს დაადებდა და ჩაჰბლავლებდა მიწას, თითქოს იქ, ქვესკნელს ჩასძახის თავის ტოლს, რომ იქიდგან ამოვიდეს და ამასთან ერთად ისიამოვნოს, დასტკბეს სიცოცხლით და თავი დავიწყებას მისცეს. ჩაბლავლებდა ერთი-ორჯერ კიდევ და, რაკი იქიდგან პასუხს არავინ აძლევდა, ისევ ასწევდა მალლა თავს და რქებ-გადაშვებული იწყებდა ისევ ისე ხტუნაობას.

აგერ ის შესდგა უკანა ფეხებზედ და რამდენსამე წამს ისე გაჩერდა; იმან აღგზნებულად დააჭყიტა თვალები და ის-ის იყო ტყისკენ გაშვებას აპირებდა, რომ ამ დროს თოფმა იგრიალა. ირემი შეტორტმანდა და გულის საკლავის ამობლავლით წინ გადახტომის მაგივრად, გულალმა გადავარდა.

ტყის პირიდგან გამოვარდა ახალგაზდა ყმაწვილი და გადაჩეხილ ირემთან მირბენისათანავე სიხარულით წამოიძახა:

— შიგ გულში არ მოჰხვედრია!..

ირემმა კი ძალ-დატანებით ქუთუთოებს განზედ გასწია და ცრემლში მოცურავი თვალის კაკლები თავის მკვლელს მიაპყრო, რითაც თითქოს ამას ეუბნებო: „გაუმაძღარო, რა დაგიშავე, რომ სიცოცხლეს მისპობ?!“

ამის პასუხად ყმაწვილმა ხანჯალი ყელში გაუგდო და მოუსწრაფა სიცოცხლე.

— ეხლა რომელი ქრისტიანი ადამიანი ესერის რასმე თოფს! — წამოიძახა დათუამ იქით მიხედვის დროს, საიდგანაც თოფის ხმა მოესმა, და, ყმაწვილი რომ იცნო, განაგრძო:

— მამა ნახე, დედა ნახე, შველი ისე გამო-
ნახე!..

ბოლო სიტყვა სიმღერით გაათავა და რამ-
დენჯერმე ამ დროს ბარს ფეხი ჩაჰკრა.

დათუას ამის შემდეგ თავი მალლა აღარ
აუღია და გამალებული ჰბარავდა. ბარვის
დროს დათუა ჩაჰმღეროდა და ჩაჰკენესდა
მიწას, რითაც თავს იმხნევებდა და დაღალ-
ვას არ ტყობულობდა, თუმცა იმის სახიდგან
ოფლი ჩამოსწკრიალებდა და ნაბარში ჩა-
დიოდა.

მოატანა სადილობამ და დათუამაც უკა-
ნასკნელად ჩასძახა მიწას:

შობიღგან სიკვდილამდისა
შენ ჩამოგტირით, დედაო,
სიკვდილის შემდეგ შენავე
მიგვიკრამ ხოლმე მკერდსაო!..

გათავებისას დათუამ ღონიერად დაჰკრა
ბარს ფეხი და ასე მიწაში ჩარქობილს გაა-
ნება თავი, თითონ კი გამოჰხსნა ქრელ
ხელსახოციდგან გამხმარი ქერის პური და
ვაზის ძირში მიმჯდარმა ლოღნა დაიწყო.
რეფს ძალიან უჭირდებოდა ჩაყლაპვა, რად-

განაც ქერის პური პირში ნამცეცებად იშლებოდა, და, რომ ნამცეცებისთვის თავი ერთად მოეყარა, წყალს ხშირად მიჰმართავდა ხოლმე და ლიტრას მალი-მალ იყუდებდა.

ნახევარი პური ჯერ არ შეეჭამა, რომ თავს მისი ცოლი ნენე წამოადგა.

— ცარიელი რა მოგატლიკინებდა, რომ მოტლიკინებდი, შაქამანდს ვერას მაადულებდი? — მიჰმართა დათუამ თავის ცოლს ხველებით, რადგანაც იმას ქერის პურის ნამცეცისასულეში გადუვარდა.

— რისა უნდა მამედულებინა, რომ მაგრე იცი? — უპასუხა ნენემ და იმის გვერდით ჩაჯდა.

— მარილის წყალს მაინც მაადულებდი და წამოიღებდი, რომ ჩამელბო ქერის პური და აღარ დავერჩე.

— იჰ, რა დროს ეგებია, თუ ღმერთი გწამს! მე რისთვის მოვედი და ეს შაქამანდს გაიძახის!

— მერე და რატომ არ იტყვი, რისთვის მოხვედი?

— რა, აღარ დამაცალე!

— ჰო და ეხლა თქვი. — უთხრა და მოსასმენად მოემზადა.

იმან ჭამა შესწყვიტა და ლიტრას ხელი დააჭირა.

— იმად მოვედი, რომ იასაულმა და „პრიჰტავის“ ჩაფარმა „პოესტკა“ გადმომცეს

— რა „პოესტკა“?

— „სუდში იბარებენ დათუასაო“.

— რიჰთვისა, ადამიანო?

— რა ვიცი, რიჰთვისა!.. აი დაიჭი და გაიგე რიჰთვისაც.

იმან ამ სიტყვებთან ერთად ჯიბიდან უწყება ამოიღო და დათუას გაუწოდა.

— არა, შე ოჯახქორო, მაგას რო მაწვდი, გადავაბულბულებ თუ?!

— მე კი გადავაბულბულებ?

— დიდება შენთვის, ღმერთო!.. — პირჯვარი გადაიწერა ამ სიტყვებზედ და შემდეგ ცოლს შეტევით უთხრა:

— რატომ არა ჰკითხე, რიჰთვისათქო? სასუდე რა მჭირს რა დავაშავე, ადამიანო?!

— მერე არა ვკითხე, რომ მაგრე ცუდ უბრალოდ ჭყვილი იცი! რო არ მითხრეს, რა მექნა? ღვდელი კიდევ შინ არ იყო, რო წამეკითხებინა.

— ჩაფარმა რატომ არ გითხრა, იმას ხომ ეცოდინებოდა?

— ღმერთმა ნუ იცის იმისი თავი, რა ვიცი, რატომ არ მითხრა?! „იქ წავიდეს და გაიგებსო, რიჰთვისაც არის დაბარებულიო.“ ასე მითხრა, მე რომ ვკითხე.

— დიდება შენთვის, ღმერთო, სასუდე რა დავაშავე?! ქურდობა არ გამიწვევია და ბოზობა, ვალი არა ვისი მმართველს და ვახში და სუდში რად უნდა მიმათრევდნენ!.. ერთი სამიოდ თუმანი-ლა მმართველს კომლობა-ამოწყვეტილისა და ხომ შამოდგომაზე ტკბილი უნდა მივცე, პირობა ასე გვაქვს და ის რად მიჩივლებდა!..

— ვისი-ლა გმართველს, კაცო?

— ვისი-ლა და აგერ აი სახლობა-ამოსაწყვეტი ისაკასი!

— აი ღმერთმა კი ნუ ახეიროს იმისი თავი და ტანი!.. უთუოდ ის მქვესვინავი გიჩივლებდა! იმას ხომ ღმერთი არ დაასვენებს, თუ არავის არა უხიმანა-რა.

— რაზე უნდა მიჩივლოს იმ სახლ-კარ დაქცეულმა!..

— ეშმაკმა იცის იმისი თავი და ტანი, რა ვიცი რაზე უნდა გიჩივლოს. რამდენჯერ

გითხარ, მაგ სახლ-კარ ამოწყვეტილ ჩამოეცალე-მეთქი, რომ მაგრე უღვთოთ ყველას ტყავს აძრობს, მაგრამ შენ მაინც არ იშლი, მალი-მალ წახვალ და იმას მიაღებე კარს.

— რას მიედ-მოედები და როშავ, როდის ერთხელ მივადექ კარს, ჰა?!

— რა ვიცი, თუ არ მიადექი, მაშ რაში აძლევ ჩვენ სარჩო-საბადებელს ყოველ წელს? გეთაყვათ, ყოველ წელს ბატონივით სამსე ტომრები და ტიკები კი მიაქვს და!..

— იმაში მიაქვს, რომ ურჩიასავით ძველ თანასუქებს დაუწყო ძებნა და მალი-მალ „კანცელარიაში“ ხან ერთს უჩივლებს და ხან მეორეს: — „ეს მამაშენმა აიღო ვალადაო, ეს კიდე ბიძა შენმაო“. — არ ვიცი, მართლა აიღეს, თუ არა! ამღები არ არის ცოცხალი და მოწყმეები.

— თუ მაგრე არამზადობით არ შაიძინა, ხომ ღმერთი ვერ გააძღობს იმის თვალს!

— მაგრე რო არ ეარამზადნა, მაშ რითი გადაჰქიმავდა ი ორ „ატაჟიანს“ სახლებს, ეხლა რო შიგ ბატონივით ცხოვრობს? მაშ არა და თავის ალაღად მოგებულ ფულით გადაჰქიმა აი!

დათუა და მისი ცოლი ნენე გაებნენ ისაკას ლანძღვა-წყევლაში, რადგანაც ისინი თითქმის დარწმუნებულები იყვნენ, რომ ისაკას მეტი არავინ „უხიმანებდა“ რასმე, თუმცა კი უწყების შინაარსი არ იცოდნენ.

— ადამიანო, აბა ერთი წავაკითხე ვისმე, მართლა ი ამოსავარდნელი და ამოსაბუგელი მიჩივის თუ არა! — უთხრა დათუამ ბოლოს და წამოდგა.

— რალა წავაკითხო ვისმე, ის იქნება და ის, აბა სხვას ვის რად უნდა ჩვენი ცოდო! — დარწმუნებით უპასუხა ნენემ და წასასვლელად წამოდგა.

II

— ბიჭო, სანდრო! — გადასძახა ისაკა ჭამიაშვილმა ახლად მოსულ ბიჭს; რომელმაც ბარი იქვე მიაყუდა.

— რას მიბრძანებ, ბატონო!

— სხვები სად-ღა არიან?

— ახლავე მოვლენ სხვებიცა.

— სანამ ისინი მოვიდოდნენ, შენ წადი გიგო და ლევანთან და უთხარ, ამაღამ ვახ-

შმაღ ჩვენსა წამოვიდნენ. ესაც უთხარ, ირ-
მის მწვადებიც გვექნება-თქო.

— ეხლავე, ბატონო!—უპასუხა სანდრომ
და, როცა გაბრუნდა, უკმაყოფილოდ თა-
ვისთვის რაღაც წაიბუტბუტა.

— პაპა!—უკანიდან მიაძახა ქამიაშვილს
ჩვიდმეტ-თვრამეტის წლის ქალმა, რომელიც
ის-იყო მაშინ გამოვიდა სახლიდან და იმას-
თან მივიდა:

— მამაშამ, რომელი ღვინისა ჩამოვასხმე-
ვინო ბოთლიკებშიო?

— დათუას ღვინისა-თქო, იმისმა ვენახმა
კარგი ღვინო იცის,—უპასუხა ისაკამ, რის
შემდეგაც ქალი შესრიალდა შინ, და თითონ
კი ღიმილით განაგრძო:—„მალე დათუას მა-
გივრად, ჩემსას დავუძახებ იმის ვენახს, სულ
მალე!.. რამდენი ხანია,—განაგრძო იმან
ცოტა ხნის სიჩუმის შემდეგ,—ხან საიდგან
მოვუვლი და ხან საიდან იმის ვენახს და მაინც
ვერა ვუხიმანე-რა. ვერ იქმნა და ვერ ჩავიგდე
იმის ვენახი ხელში, ვერა! რამდენიც სალმა
გავუსვი, იმან მაინც არცდინა. კიდევაც შევე-
ვაქრე, მაგრამ არა ქნა: „ჩემი მამა-პაპის ოფ-
ლი შიგაა ჩაღვრილი და მე როგორ გავყი-

დო!“ ჰმ, არ გაჰყიდი?! აბა თუ არ გაჰყიდი და მაშ ეხლა მიყურე, როგორი მოგვერდი გიგდო!! მგონი ისე დაგცე, რომ ცხვირპირი ჩაიმტვრიო. ამ ორი კვირის შემდეგ საქმეს გაარჩევენ და მერე მე ვიცი; ავიღებ „ისპოლნიტელნი ლისტს“ და მაშ რას იზამ, თუ ვენახს არ ჩამაბარებ?! მაგრამ მოწმებმა რომ მიმტყუნონ?!—ამ უკანასკნელ სიტყვებზე ისაკას სახეს, ცოტა არ იყოს, სიამოვნების ზეწარი გადაეცალა, და შუბლი შეექმუხვნა.

ამ გვარმა მდგომარეობამ სულ ცოტა ხანს გასტანა. იმის სახეს დაფიქრების ჩრდილი გადაეცალა და გამხიარულებულმა წამოიძახა: „მოწმები როგორ მიმტყუნებენ?.. გიგო და ლევანი მშიერი აზნაურშვილები არიან, ორ გროშად მამის სულს გაჰყიდიან და მე რომ ერთი-ორი თუმანი მივცე, ხომ სულ ფიცით დასკდებიან. მამასახლისს კიდევ მოვუხერხებ რასკე!..“ დაქეშმარიტებით წარმოსთქვა: „მოვუხერხებ რასმე“ ცოტა ჩაფიქრების შემდეგ და თავის სახლ-მიდამოს გადათვალიერების შემდეგ აივანზე ბოლთის ცემა დაიწყო.

ყოველთვის, როდესაც კი ისაკა ქამიაშვილი თავის გარშემოს თვალს გადაავლებდა

და აივანზე ბოლთის ცემას დაიწყებდა, უქველად თავისი წარსული მოაგონებოდა და ამ წარსულის მოგონებით სიამოვნებდა.

„რა ვიქნებოდლი ეხლა მე, რომ შინ დარჩენილიყავ და გარეთ ფეხი არ გამედგა“? — უსიტყვოდ დაეკითხა ისაკა თავის თავს, კარგა ხნის ბოლთის ცემის შემდეგ, როდესაც ნიდაყვებით დაეყუდა აივნის მოაჯირს, და დიდხანს, დიდხანს დასცქეროდა იქვე, იმის სახლის გვერდით, ჩამომჩანჩქარ წყალს, რომელიც თავის ჩხრიალით ატკბობდა მის სმენას და მოგონებისათვის ფანტაზიას უცხოველებდა.

მართლაც რა იქმნებოდა ისაკა, რომ თავის მამა-პაპისთვის მიებაძნა და შინ დარჩენილიყო, როგორც დათუა და იმისი მოძმე გლეხები შინ დარჩენ და თავიანთ მამა-პაპას ჰბაძვენ, რის გამოც, თუმცა ალალის შრომით ალალ ლუკმას სჭამენ, ნახევარზედ მშიერები და ტიტვლები არიან! ხომ ისიც, როგორც იმისი თანამემამულე გლეხები, ყველას მონა უნდა ყოფილიყო; ყველას იმისთვის უნდა ებრძანებინა და თავში ჩაეკრა? — ვინც კი სოფელში სამი რუსული სიტყვით

მოვიდოდა, ხომ ყველას წინ უნდა ქუდ-
 მოხდილი და გულ-ხელ დაკრეფილი დამდგა-
 რიყო და წარბებში შეეცქირა, რომ იმის ბერ-
 ვა-პრანკვის აზრს მიჰხვედრიყო და აესრულებ-
 ბინა ყოველივე იმისი სურვილი!.. მაზრის
 უფროსი, ბოქაული, მათი თანაშემწეები და
 გადამწერლები, გადამწერლების გადამწერ-
 ლები და მათი თანაშემწენი, ასისტანტები,
 მათი ჩაფრები და მოჩაფრეები,—ერთისსიტ-
 ყვით, მაზრის მოხელეების მთელი გუნდი,
 რომელიც მრავალზედ მრავალ-შტოიანია,
 ხომ მარტო იმისთვის არსებობს და მოდის
 სოფელში, რომ გლესს თვალები დაუბღვი-
 როს, დაჰკვივლოს და, თუ მოისურვა, სი-
 ლა გასტკიცოს ან მათრახი გადუქიროს;
 თუ რამ გადასახდელი აქვს, წაართვას, გააგ-
 დოს ბეგარაზედ, მიაყენოს გაქირვება და
 ყელში წაუქიროს და არა იმისთვის, რომ
 გლესის საკეთილდღეოდ იზრუნოს... გლე-
 ხის ყველა ამ დამცირებას და დაჯუჯკვას
 კარგად ამცნევდა ეხლა ისაკა და ამისთვის,
 ყოველთვის, ასე თავის წარსულის მოგონე-
 ბაში როდესაც გაერთობოდა, აღიდებდა იმ
 დღეს, რა დღესაც იმის მამამ ის ერთ მე-

დუქნეს, რომელსაც დუქანი საქართველოს სამხედრო გზატკეცილის პირას ჰქონდა, მისცა ბიჭად. ის დღე იყო ნიშანი ისაკას ახლანდელის მდგომარეობისა; იმ დღიდან ამოიშვა გლეხის ტანჯვიდან თავი და მიაღწია იქამდის, რომ ის დღეს სოფელში პირველ კაცად ითვლება; ყველა კრძალვით და მოწიწებით ექცევა; მაზრის მმართველები, უფროსები, — თორემ ნაბოლარებს ხომ თითონაც არ იკადრებს, — ჭყვილისა და კვილის მაგივრად პატივის ცემით ხელს უწვდიან, იმის სახლში სტუმრად მიდიან, სადაც სოფლის ხარჯით უხვს მასპინძლობას უწევს და ამით თავ-პრუ დახვეულები ყველგან და ყველასთან, თუ კი რაიმე მიზეზით იმაზედ ბაასი ჩამოვარდებოდა, ამას გაიძახდნენ: „ისაკა პატიოსანი კაციო“.

მართალია, პირველ ხანს დუქანში დიდი სიდუხჭირე გამოიარა, მაგრამ რა? განა ის ტანჯვა სახსენებელია იმასთან, რომ ეხლა ის თავის მდგომარეობით კმაყოფილია?! ის დამცირება და მიწასთან გასწორება, რომელიც პირველ ხანს დუქანში წილად ჰხვდა, სასიქადულოდაც ჰქონდა იმას და ბევრჯელ სხვებისთვისაც უამბნია.

აი, ეხლაც, მოაჯირზედ დაყრდნობილს რომ თვალ-წინ წარმოუდგა თორჰეტის წლის ისაკა, რომლის პიროვნებასაც მედუქნე უწყალოდ ფეხქვეშ ჰსრესს, ტალახით სთხუპნის, არ შეჰზარა კია ამ სურათმა, პირიქით, მის გულში სიხარული დაჰბადა და იმის-დაუნებურად წარმოათქმევინა: „იმისი დედამა ვაცხონე, რომ ასე მექცეოდა; ასე რომ არ მომქცეოდა, მე ეხლა ის არ ვიქნებოდი, რაცა ვარ!“

დიად, ისაკა ისეთი არ იქნებოდა როგორც ეხლა არის! ასე რომ არ მოჰქცეოდა, იქნება ცოტაოდენი სიკეთე კიდევ შეჰრჩენიყო რამ ისაკას, მაგრამ მედუქნე სხვანაირად ვერ მოექცეოდა, რადგანაც იმასაც ისე ექცეოდნენ, როგორც ის ისაკას. ჩვენებური დუქნები კი ერთ-გვარი სკოლაა, რომელშიაც მეფობს აღზრდის ერთ-გვარი მეთოდი. იმის საშუალებით ამზადებენ „ისაკებს, გეურქებს და არტემებს“, რომლებიც მზად არიან თავიანთ მოძმეთა სისხლი დალიონ. სამ წელიწადს ისაკა ისე გაიწვრთნა, რომ მედუქნის თვალის დახამხამების აზრსაც კი იგებდა.

გზა-ტყეცილის პირას მოვაქრე მედუქნეები, გარდა იმისა, რომ მგზავრთ ვაჭრობაში ტყავს აძრობენ, სხვანაირადაც მოქმედობენ იმათ გასაყვლეთად; არც ერთი გაძარცვა გზაზედ ისე არ მოხდება, რომ მედუქნეებმა მონაწილეობა არ მიიღონ: ბევრჯერ წაურთმევიათ მგზავრისთვის ფული და ნივთეულობა, და ამაში მედუქნეები, პირველი ადგილი თუ იმათ არა სჭერიათ, დამხმარებელნი მაინც ყოფილან; ბევრჯერ შიგავე დუქანში გაუძარცვავთ დამთვრალი მგზავრი და, ვინ იცის, რამდენჯერ სადგურების ახლო ნივთეულობით სავსე ყუთები აუცლიათ საფოსტო ეტლებით მოგზაურთათვის.

ყველა ეს საიდუმლონი გაანდო მედუქნემ ისაკას, რომელმაც ამაში დიდი გამჭრიახობა და ფხა გამოიჩინა. ამის გამო ისაკა, ჯერ თუ ბიჭად იყო დუქანში, მერე ამხანაგად გაუხდა, და ასე თვე თვეებს გასდევდა, წელიწადი წელიწადებს და ისაკას თანდათან ზურგი უმაგრდებოდა. ამ ხანობაში ისაკამ ცოლიც შეირთო.

როცა ისაკამ ზურგი კარგა მოიმაგრა, თავის ამხანაგს, რომელმაც აღზარდა და გაწ-

რთვნა, ისეთი მოგვერდი უგდო, რომ ცალიერზე გაიყვანა.

ბევრის ხვეწნისა და მუდარის შემდეგ თავისი გამწრთვნილი ისევ მიიყვანა ამხანაგად იმ პირობით, რომ გზის პირას ევაქრა და საქმე ეწარმოებინა, წელიწადში რამდენჯერმე მიეცა ისაკასთვის ანგარიში და მოგების ნახევარი ჩაებარებინა; თანხა კი უკვდავად ისაკასი უნდა დარჩენილიყო...

რაკი გზის პირას ვაქრობის საქმე ასე მოაწყო, თითონ დაბრუნდა თავის სოფელში და იქ საკუთრივ დუქანი „გაალო“, რომელშიაც დახლიდრად თავისივე გაწრთვნილი ნათესავი დააყენა.

აქედან იწყება ისაკას ცხოვრების მეორე ხანა და ამასთან ორგვარი მოღვაწეობაც სოფელში: როგორც ვაქრისა და როგორც იმ საზოგადოების წევრისა, რომელშიაც ის ვაქრობდა.

ვაქრები თუ როგორ სძარცვენ სოფლებს, ამაზედ ბევრი თქმულა და დაწერილა. ყველა ამას ჩვენ იმასლა თუ დავუმატებთ, რომ სოფელში მოვაქრე ერთისა და იმავე ნივთის გაყიდვაში ერთსა და იმავე დროს ორნაირ

სარგებელს იღებს. ამის გამოსარკვევად მაგალითს მოვიყვან:

ვსთქვათ, ვაქარს რომელიმე ნივთი, რომელსაც გლეხი ყიდულობს, უღირს სამ შაურად, თითონ კი, სულ რომ ნაკლები, ცხრა შურს მაინც გამოართმევს. გლეხმა რომ ქისა გახსნას და ცხრა შაური გადაუთვალოს, მაშინ ვაქარს სამშაურიან ნივთში ექვსი შაური წმინდა მოგება დარჩება, მაგრამ გლეხს ქისა ცალიერი აქვს და ამისთვის ისთვის ნაწარმოებს მაგ: ხორბალს, ქერს, სიმინდს და სხ. აძლევს ცხრა შაურში იმ ფასად კი არა, როგორც ბაზარში ფასობს, არამედ ნახევარ ფასად. ფუთი ხორბალი რომ თვრამეტ შაურად ღირდეს, ის ცხრა შაურად იღებს, მერე ჰყიდის ხშირად იქავე გლეხზედ თვრამეტ შაურად და ამ გვარად სამშაურიან ნივთში ექვსის შაურის მოგების მაგივრად თხუთმეტ შაურს იგებს.

ისაკა სოფელში სხვა მოვაქრეებს თუ არ გადააქარბებდა ამ გვარ მოქმედებაში, უკან არ ჩამოუტრჩებოდა. ის, როგორც ვაქარი, დღითი-დღე ტყავს აძრობდა გლეხებს და მდიდრდებოდა. მაგრამ ისაკას, ვაქრობის

გარდა, გლეხების გასატყავებლად კიდევ სხვა
 გზაცა ჰქონდა. სხვა ვაქრები, რომლებიც
 შეხიზნულან სოფელში, ვაქრობის გარდა,
 სოფლის საქმეებში ვერ გარევიან, რადგანაც
 ისინი იმ საზოგადოების წევრებად არ ითვლე-
 ბიან. ისაკას საქმე კი სულ სხვანაირად იყო.
 ისაკა იმ საზოგადოებაში ვაქრობდა, რომ-
 ლის წევრადაც ითვლებოდა, და ამისთვის
 ნება ჰქონდა გარეულიყო სოფლის ყოველ
 საქმეში. ასეც მოიქცა ისაკა. თითქმის ყო-
 ველ სასოფლო საქმეში ძალითა თუ ნებით
 ისაკა იყო თორმეტ კაცთა რიცხვში, რომ-
 მელთაც, სხვა მოვალეობათა შორის, სახელ-
 მწიფო ხარჯის გაწერაც ჰქონდათ მინდო-
 ბილი; ისაკა იყო მაწარმოებელი სასოფლო
 დაეთრებისა, ისაკა იყო მწერალიც, ისაკა
 აწარმოებდა სხვა ორ კაცთან ერთად სასოფ-
 ლო მალაზიასაც. ერთხნობით მამასახლისადაც
 იყო ამორჩეული. რასაკვირველია, ისაკასთანა
 კაცები ამ გარემოებით ისარგებლებდნენ და
 არც ისაკა აკლებდა. სადაც კი ისაკამ გამო-
 სარჩენი რამ შენიშნა, იქ დააგო თავისი თა-
 ცერი და დღე-მუდამ განუწყვეტლივ წვრილსა
 და მსხვილ თევზს აბამდა.

+

ხარჯის გაწერის დროს ის ყოველთვის ერთ ორმოც თუმნამდის მაინც თავის სასარგებლოდ გააწერდა სოფელს. კერძო ჯარიმებს, რომელსაც სოფლის მოსამართლეები ახდევინებდნენ რაიმე საქმეში დამნაშავე გლეხებს, თავის სასარგებლოდ აკრეფინებდა ისაუღეს და დავთრებში სწერდა, რომ ეს ამაზედ დაიხარჯა და ეს ამაზეო; სასოფლო მალაზია ხომ საკუთრებად გაიხადა.

ვინ ჩამოსთვის კიდევ, რითი არ სარგებლობდა ისიც, ისაკასთანა კაცი ყოველთვის დაინახავს სოფელში უპატრონოდ დატოვებულს რამ სარჩოს, რომელსაც თავის სასარგებლოდ იღებს.

ისაკა ჰხედავდა, რომ ხმის გამცემი არავინ იყო, და ამისთვის თავისუფლად ფართაშობდა სოფელში.

მართლაც და ვინ გაუძალიანდებოდა? გლეხები, რომელთაც შეამჩნიეს ისაკას მრუდობა?.. გლეხებმა ყოველთვის იციან, ვინ ჰყვლეთავს იმათ, მაგრამ ხმას ვერ იღებენ, და ძალა-უნებურად ხმის ამოუღებლივ წინ უწვებიან ცხვრებივით, რომელთაც დუქარდით შიგ ძირში ჰპარსავენ.

რამდენს სულ ტყუილად გარდაახდევინა ვითომ-და იმის მამისა ან ბიძის ვალი.

როდესაც მამასახლისად იყო და სწერდა თამასუქს და დაჰბეჭდდა, მოწმებად იმისთანებს ჩასწერდა, რომლებიც უკვე გარდაცვლილები იყვნენ, ან კიდევ თავის ერთგულ გიგოს და ლევანს, რომლებსაც ცოტაოდენ წილს უდებდა, და სასოფლო „კანცელარიაში“ უჩივლებდა თავის ტყუილ მოვალეს, სადაც, რასაკვირველია, საბუთების წინააღმდეგ ვერ წავიდოდნენ და გარდასწყვეტდნენ, რომ მოვალემ ნაღდად ჩააბაროს ისაკას და ამით მშობლების ცოდო კისრიდან მოიშოროს.

გლებები ხმას ვერა სცემდნენ და სხვა მოწინააღმდეგე კი არავინ იყო.

დუქნის საშუალებით და სოფლის საქმეების ამ გვარ წარმოებით ისაკა ისე გაიქიქნა, რომ ახლო-მახლო სოფლებში სიმდიდრით აღარავინ სჯობდა. ერთის აოხრებულ აზნაურიშვილის მამული შეიერჩინა თითქმის სულ მუქთად და ხვანა-თესვას მიჰყო ხელი: „გადაჰქიმა“ ორ-სართულიანი სახლი, რომლის ოთახები ევროპიულად მოაწყო, და შიგ დაესახლა თავის ცოლ-შვილით. ევროპიულად

ორთო თავის ორი ქალი და ორი ვაჟი კი სასწავლებელში მისცა, საიდანაც უფროსი უკვე სწავლა-დაუმთავრებლად დაუბრუნდა შინ და აგერ ჯერ-ჯერობით ნადირობას მიჰყო ხელი, თუმცა ხანდისხან სოფლის საქმეების წარმოებაშიაც ეშველებოდა ხოლმე. ჯას, რომელიც შემდეგში, რასაკვირველია, ამ საქმეების წარმოებას იმას გარდასცემს, რადგანაც იმისთანებში დიდს უნარსა და ფხას იჩენს.

თუმცა ისაკას ეხლა აღარა უჭირდა-რა, მაგრამ მაინც წართმევის სურვილი უფრო უცხოველდებოდა და გაუმაძღრობა ემატებოდა.

წართმევის სურვილი თითქმის სენად გარდაექცა ისაკას, და ხანდისხან ეს ჟინი ისე მოუვლიდა, რომ მზად იყო ყოველივე საშუალება ეხმარნა, ყოველისავე სისაძაგლისთვის ხელი ჩაეველო, ოღონდ კი წაერთმია ვისთვისმე რამ.

აი ეხლაც იმას—თავის წარსულის მოგონებით გატაცებულს და სიამოვნებით მოცულს—უეცრივ წამოჰკრა ამ ჟინმა და მთელი ტანით შეარყია. მაშინვე მოტრიალდა და აივანზედ აჩქარებით გაიარ-გამოიარა.

უკვე დაბნელებულიყო. აქა-იქ ღრუბ-
ლებ შუადგან ვარსკვლავები მოწყენით
გამოსცქეროდნენ სოფელს, სადაც მიწყვე-
ტილიყო ადამიანის ხმა და მარტო ხანდის-
ხან ძაღლების გაგრძელებული ყეფა-ლა
მოისმოდა, და თავიანთ მკრთალის შუქით
მიძინებულ სოფელს უფრო ძილს ჰგვრიდ-
ნენ.

— ბაბე!— წამოიძახა ისაკამ გაჯავრებულის
ხმით და კარებს შეჭხედა, საიდგანაც ამ დროს
იმისი გასივებული ცოლი გამოვიდა.

— ადამიანო, ბალკონზედ რას აკეთებ და
შინ არ შამოხვალ?!— საყვედურის კილოთი,
უთხრა ბაბემ და მიუახლოვდა.

— ბიჭი არ დაბრუნებულა?! სად არის
აქნობამდის ის ოხერ-ტიალი?!

— რამდენი ხანია, რაც დაბრუნდა!

— მერე, რა თქვა, მოვლენო?

— რას არ....

— აუ-აუ-აუ!...— ამ დროს წამოვარდა კი-
ბეზედ მწოლიარე ბროლია და თავ-პირის
მტვრევით დაიწყო ბოხის ხმით ყეფა და
გზისკენ გადახტა, სადაც ორი კაცი გამოჩნ-
და.

— გადი, გადი!...— დასძახეს იმათ და ჯოხებით ძაღლის გერება დაიწყეს.

— აი შე ვერანავ, შენა!.. გამოდი, გამოდი!..— ყვიროდნენ ცოლი და ქმარი და იმათკენ მიეშურებოდნენ.

ბროლია კი არ ეხსნებოდა იმათ და ზედა ჰვარდებოდა.

— რა კაპასი რამა გყავთ, კინალამ არ შეგვეჭამა!.. — წამოიძახა გიგომ, როდესაც ისაკამ ქვის სროლით ძაღლი წინ გაიგდო, და ბაბეს ხელის ჩამოსართმევად თავისი გაუწოდა.

— ხანდისხან იცის ხოლმე მაგრე გაგიჟება, თორემ ისე ჭკვიანია.

— რაღა ჩემზედ გაგიჟდა! — ჩამოართვა სიტყვა ლევანმა და იმანაც ხელი გაუწოდა ბაბეს.

— იმიტომა, ჩემო ლევან, რომ ძალიან ძვირად მოჰდინხართ ჩვენსა!

— აზნაურის სტუმრობაო ნუ გგონია ხუმრობაო, ხომ მოგეხსენებათ ქართული ანდაზა? ხშირად რომ ვიაროთ, მაშინ...

— მაგისი ნუ გეფიქრებათ, გიგო, თქვენ დასახვედრად კიდევ მოგვეპოვება რამ? —

თავ-მომწონედ გააწყვეტინა სიტყვა გიგოს ბაბემა.

— მოიწვიე, რაღა მანდ ებაასები? — უთხრა ბაბეს ამ დროს მოსულმა ისაკამ და გიგოს ხელი ჩაავლო.

მასპინძელ-სტუმრები ერთად შევიდნენ მშვენიერად მოწყობილ სასტუმროში, სადაც ორი თავშიშველა ქალი დაუხვდათ. ესენი მიესალმნენ სტუმრებს, რომლებმაც მოწიწებით ჩამოართვეს ხელი, და დედის გვერდით დასხდნენ.

— რატომ არ დაათხოვებ ე შენ ქალებს, რაღას ელი? — მიჰმართა გიგომ ისაკას, როდესაც ქალებს ხელი ჩამოართვა და იმის გვერდით დაჯდა.

— იმას ველი, რომ კარგ კაცებს ვეძებ; უბრალოს ხომ ვერ მივცემ.

— უბრალოს მიეციო, ვინ გეუბნება, განა კარგები ცოტანი არიან?

— ჩემი ქალები სამსახურის კაცებს უნდა მივათხოვო! თუ არ სამსახურის კაცს, არც თითონ ნდომობენ სხვას მისთხოვდნენ ვისმე. — ჩაერია ლაპარაკში ბაბე და თავის ქალებს შეჰხედა, რომლებმაც დედის სიტყვებზედ

თავები ძირს ჩაჰკიდეს და გაწითლებულგმა რალაც წაიბუტბუტეს.

— სამსახურის კაცები რას დაგიჟინიათ, აიღეთ და მამულის შვილს მიათხოვეთ, რომ....

— ის არა სჯობია, მამულიშვილიც იყოს და სამსახურისაც!—ჩამოართვა ბაბემ გიგოს სიტყვა:—დაიცათ! ჯერ ქალაქში გადაესახლდეთ, მაშინ ჰნახავთ, როგორ სულ დაწკეპილ აფიცრებს მივათხოვებ. ენაცვალოს დედა ჩემს სონას, შარშან რომ ჯარმა აქეთ გაიარა, აფიცრებზედ დარჩა თვალი და ერთი ამოიოხრა, რომ...

— კარგი, ერთი!.. წაჰბუზღუნეს თავჩალუნულმა ქალებმა დედას და საჩქაროდ მეორე ოთახში გაცვივდნენ.

— ეი, ეი, რას გარბინართ? შეგრცხვათ, რომ თქვენი სურვილი დედამ გაგიჟღავნათ?!—სიცილით მიაძახა ლევანმა ქალებს.

— ძალიან მორცხვები არიან, ენაცვალოთ დედა!—სიამოვნებით წამოიძახა ბაბემა.

— ოჰ, მონადირეს გაუმარჯოს!—ლევანმა და გიგომ ერთად მიაძახეს ილას, რომელმაც ამ

დროს შემოალო კარები და ღიმილით სტუმრებისაკენ წავიდა.

— სად იყავი, შვილო, აქნობამდის? — მზრუნველობით ჰკითხა დედამ ილას.

— დუქანში. ეხლა დაკეტა მიტრომ და წამოვედი მეც.

— დუქანში კი არა, ნათლი-დედასთან იქნებოდა! — სიცილით უთხრა ლევანმა და ილა გვერდით მოისო.

— ეე, ლევან, შენ ჩემი მტერი ხარ, — სიცილითვე უპასუხა ილამ, — ეგენი არ იყოს, თორემ, ხომ იცი, მეც გაგიქვეყნებ!

— მაგას რალა დამალოვა უნდა, დღე თუ ნადირობ, ღამე კი არ გინდა ნადირობა?... — გაეხუმრა ეხლა გიგო.

— ღამე რად მინდა ნადირობა, როცა ნადირი დამბული მყავს!

— ვერ უყურებ ამას, — სიცილით წამოიძახა გიგომ: — მე მეგონა ჯერ ისევ ნადირობს-მეთქი და შენ კი თურმე კიდევ გაგიბამს?! მაშ შენი საქმე კარგად იქნება!

— კარგად, კარგად, ღმერთმანი, წინ აღარაგველობებო-რა!... ერთი ეს არის, რომ

ნათლიმამაც შინ არის ხოლმე და ამისთვის ვერას ვარიგებ.

— ეე, არ ვარგებულხარ, შვილო: მაშინ მიდი ხოლმე, როცა ნათლიმამა შინ არ იყოს! — უთხრა ისაკამ და მერე ცოლს მიუბრუნდა, რომელიც სიყვარულის ღიმილით თავის ილას შესცქეროდა.

— აბა, ბაბე, ვახშმის თავ-დარიგს შაუდექი!

— სუფრა გაშლილია, წამობრძანდით!

ამ სიტყვებზედ ყველანი მეორე ოთახში გავიდნენ, სადაც გაშლილი სუფრა დაჰხვდათ.

ვახშმად ყველაფერი ჰქონდათ: წვნიანიც, შემწვარიც, ხმელიც და ნედლიც. ღვინო ხომ უხვად იყო.

სტუმრები გამალებულები ჰქამდნენ; რაც მოჰქონდათ, შეუქმელს და დაუღეველს არას უშვებდნენ. არც ლაპარაკს აკლებდნენ: ლაპარაკობდნენ ამ მთისას, იმ მთისას; ძველისა და ახლისას. ისაკამ და გიგომ თავიანთ ჯეელობის ამბებიც მოიგონეს და ორივენი იმ დასკვნამდის მივიდნენ, რომ „წახდა დროებაო!.. მაშინდელი ჯეელები ჰჯობდნენ ეხლანდელებსაო“.

ქალები კი, ბაბეს გარდა, გაჩუმებულები ისხდნენ და მოწიწებით ჰკიკნავდნენ საქმელს. როცა მწვადები შემოაუტანეს, თითო ნაჭერი შექამეს და სტუმრებს დასაძინებლად გამოემშვიდობნენ. ბაბემაც ცოტა ხანს შემდეგ თავის ქალებს მიჰბაძა და ისიც მოჰშორდა იმათ. სუფრას შეჰრჩნენ მარტო ისაკა, გიგო, ლევანი და ილა, რომლებმაც ღვინის სმით შუალამეს გადააცილეს.

ბოლოს ისაკამ ხერხიანად ჩამოაგდო დათუაზედ ლაპარაკი და გიგოსა და ლევანს აგრძნობინა, რომ იმათი მოწმობის იმედი არა აქვს.

— რაო? — იფეთქა წყრომით ისაკას ექვზედ გიგომ და გულზედ ხელი დაიკრა: — გიგო მოკვდეს, თუ ჩემ სიტყვას ვუმტყუნო, გინდაც ამისთვის თავს მჭრიდნენ!.. შენ, როგორც გეტყობა, ჯერ კარგად ვერ მიცნობ! .

— არა, ჩემო გიგო, თავი მომიკვდეს, თუ მე ან შენზედ, ან ლევანზედ ექვი შემომეტანოს, — ოსტატურადვე მოუქონა თავი გამწყრალ გიგოს ისაკამ, როდესაც დარწმუნდა, რომ გიგო და ლევანი არ მიმტყუნებენო და მამასახლისზედ დაიწყო: — მე აი მამასახლის-

ზედ ვამბობდი. ცუდად მოვიქცით, რომ იმის სახელით შევამოწმეთ.

გიგოსა და ლევანისთვის ეს საკმარასი იყო, რომ ამათი თავ-მოყვარეობა დაკმაყოფილებულიყო და ამ საქმეში ისეთი მონაწილეობა მიეღოთ, თითქოს ეს იმათ ღვიძლ შვილს შეეხებაო.

— ეგ კი საფიქრებელია!..— მზრუნველობით წამოიძახეს ორივემ და ღრმად ჩაფიქრდნენ.

— მინდოდა, — დაიწყო ისაკამ ისევ იმ კილოთი, — ეხლა ისიც მომეწვია, მაგრამ გვერდით რომ მოგვესო, ვაი თუ უფრო გატყლარქულიყო.

— კარგი გიქნია, რომ არ მოგიწვევია, თორემ, ხომ იცი, გლქხ-კაცის ამბავი: რაც თავს გაუყადრებ და პატივსა სცემ, უფრო თავს წამოგაჯდება. ეს მე კარგად ვიცი! — უპასუხა გიგომ ისაკას ამ უკანასკნელის სიტყვებით უფრო თავ-მობოხილმა.

— მამი, შენ მამასახლისისა ნუ გეშინიან! — ჩაუროთო სიტყვა ილამ, როცა მამას მართლად შიში შეატყო: — როგორ შაუძლიან სთქვას რამე და არ გიმოწმოს, ხომ ციმბირს იქით

გააცილებენ! ჯერ შაამოწმა და ეხლა უარს იტყვის?! შენ ციმბირით შეაშინე და მაშინ ნახავ, როგორ ფიცით ყბები ამოიგდებინოს, რომ შენი დათუას ჰმართებს.

— მართალია, ეგ თავში სულ არ მომხვლია ფიქრად?—სიხარულით წამოიძახა ისაკამ, მაგრამ უეცრივ შუბლი ისევ მოექმუხნა და სიხარული მოსცილდა.

— ეგ კი, — დაიწყო შუბლ-მოქმუხენილმა ისაკამ, - მაგრამ იმან რო არ იცოდა საქმე რაში იყო, როცა ბეჭედი დავასმეინეთ, და არც ეხლა იცის, იმას ხომ შეუძლიან თქვას, რომ მე სულ არ ვიცოდი, რას მამოწმებინებდნენო, რადგანაც კითხვა არ ვიციო.

— მით უკეთესი! რო სცოდნოდა, ხომ არც შეამოწმებდა! ეხლა გააგებინე და რას იზამს, თუ არ დაგემოწმება?!. როგორ შეუძლიან გააცხადოს, რომ შევამოწმე და არ ვიცოდი, რას ვამოწმებდიო! იქნება იმას ხემწიფეზედ ამოწმებინებენ რასმე, უნდა შეამოწმოს ისე გაუგებრად?! აბა ეგა თქვას და მაშინ ნახავს, საით უკრავენ თავს!.. — ილამ დარწმუნებით წარმოსთქვა ეს მოსაზრებანი, გაბრწყინებულის სახით შეჰხედა მამასა, რო-

მელიც მაშინვე სიხარულით წამოვარდა და
შვილს გადაეხვია:

— ღმერთმანი, შვილო, შენ ჩემზედ მოსა-
ზრებელი ხარ!..— შესძახა იმან და გატაცე-
ბით ჩაკოცნა.

IV

მაზრის სამსჯავროში დიდიხანია, რაც ხალ-
ხი შეიყარა და ადგილები დაიჭირა. მომეტე-
ბული ნაწილი გლეხოზა იყო. ყველას თავ-
პირი ჩამოჰკიდოდათ და ნაღვლიანად შესც-
ქეროდნენ მომრიგებელ-მოსამართლეს, მა-
უდის წითელ სუფრა-გადაფარებულ ტაბლას,
რომელზედაც საწერ-კალამი და რამდენიმე
წიგნი იდო.

დათუა შრომიშვილიც იმათ შორის იჯდა
და ხშირ-ხშირად გადაჰხედავდა ხოლმე ისა-
კასა და იმის მოწმებს, რომლებიც ხმა-დაბ-
ლივ რალაზედაც ბაასობდნენ.

„ვაიმე!“ თავისთვის წამოიძახებდა ხოლმე
ბრაზ-მორეული დათუა ყოველ შეხედვაზედ
და თავისთვისვე განაგრძობდა: „რა უნდა მაგ
კომლობა-ამოსაწყვეტს ჩემგან, რომ ტყუილ-

უბრალოდ აქ ამომართია! ვითომ რას წაი-
ღებს, რომ მიჩივლა?!“

„მითომ რას წაიღებს, რომ მიჩივლაო?“ იძა-
ხოდა დათუა იმისთვის, რომ ის დარწმუნებუ-
ლი იყო თავის სიმართლეში და ვერ წარ-
მოედგინა, თუ ტყუილად გადაახდევინებდა
ვინმე რასმე სამართლის ძალით.

როცა მღვდელმა უწყება წაუკითხა და
გამოუცხადა, რომ ისაკა სამოც თუმანს გი-
ჩივის და ამისთვის გიბარებენო, ის გაოცდა
და კარგა ხნობამდის გონს ვერ მოვიდა.

„მერე რას წაიღებს, რომ მიჩივის!? განა-და
ალალობაა, რომ არ მემართოს და ისე წა-
მართვას! სამართალი აღარ არის ქვეყანა-
ზედ!“ დამშვიდებით წარმოსთქვა პირველ
გაკვირვების შემდეგ იმან მღვდელთან და
შინ წამოვიდა.

მას შემდეგ დათუას ამაზედ აღარც კი
უფიქრია და დანიშნულ დღისთვის არხენად
წამოვიდა მაზრის სამსჯავროში, სადაც აი-
ვხლა სხვებთან ერთად ელოდა, თუ მომრიგე-
ბელი მოსამართლე როდის გამოვიდოდა და
დაიწყებდა იმის საქმის გარჩევას, რომ ის გა-
მართლებული შინ გაესტუმრებინა.

აგერ ტაბლის იქით პირდაპირ კარი გაიღო და მომრიგებელი მოსამართლეს გამოვიდა, რომლის დანახვაზედ ყველანი ფეხზედ წამოდგნენ. ის ისე დაჯდა და ძეწკვი ისე ჩამოიკიდა, რომ ხალხისთვის არც კი შეუხედნია. დაჯდომის უმაღლ ქალღმერთებს ჩხრეკა დაუწყო, რომლებიც თითონ შემოიტიანა და ზოგი კი მდივანმა მიაწოდა.

— დასხედით!.. — დაუძახა ხალხს კარებში მდგომმა მოსამსახურემ.

ხალხი დასხდა. ამ დროს შემოვიდა ილიაში პორტფელ-ამოჩრილი ახალგაზდა კაცი და მოღიმარის სახით მოსამართლისკენ წავიდა, რომელმაც ღიმილითვე ხელი გამოუწოდა და ჩურჩული დაუწყო.

— ეგაა, რომ აქებენ?! — გაკვირვებით ჩაეკითხა მეორე და გიორგი „ადვოკატს“ ჩაკვირდა.

— „სუდიასთან“ როგორ დაახლოვებული ყოფილა, აგერ როგორ უცინიან ერთმანეთს!!... — განაგრძო ისევ იმ გლახმა, როდესაც დასხდნენ.

— მაშა, კაცო!.. ეგა და „სუდია“ ესე არიან, აი!.. — უპასუხა პირველმა და საჩვენებელი თითები ერთმანეთს მიატოლა.

— ნეტავი მაგას!.. წამოიძახა მეორემ და გაჩუმდა.

მოსამართლეს დანახვამ დათუა ცოტა არ იყოს შეაშინა, და იმისმა მოქუშულმა სახემ იქვენეულებით გააფიქრებინა: „ვაი თუ გამამტყუნოსო“. მაგრამ იმან ამ დროს სარკმლის ახლო ჯვარსა და სახარებას თვალი შეასწრო და იმედი ისევ მოეცა: „როგორ გამამტყუნებს, როცა მართალი ვარ!“ გაიფიქრა იმან და მოსამართლის მოძრაობას თვალყურის დევნა დაუწყო.

მოსამართლემ გაათავა გიორგი „ადვოკატთან“ ბასი და პირ-და-პირ საქმეების გარჩევას შეუდგა.

ამოიკითხა ჯერ ერთი, ახლა მეორე, მესამე და ასე რიგ-რიგად არჩევდა საქმეებს და ყოველ განაჩენის წაკითხვაზედ ხალხს ფეხზედ წამოაყენებდა ხოლმე.

მიდგა ჯერი დათუაზედაც.

ამოიკითხა მოსამართლემ ისაკა ჭამიაშვილი და დათუა შრომიშვილი, რომლებიც მაშინვე გავიდნენ.

— შენ, — უთხრა მოსამართლემ, — ისაკა ჭამიაშვილის სამოცი თუმანი გმართებია და რატომ არ აძლევ?..

— რისა მმართვებია, შენი ქირიმე, ჩემ დღე-
 ში მაგისგან ვალი არ ამიღია! ერთი სამიოდ
 თუმანი მმართვეს, ისიც მამი-ჩემის აღებული,
 და შამოდგომაზედ გავუსწორდები.

— სამიოდ თუმანს კი არა, სამოც თუ-
 მანს გიჩივის და აი თამასუქიც აქ არის.
 ტყუილად ხომ არ დაუწერდნენ და შეუმო-
 წმებდნენ!

— მაგისგან განა ძნელი მოსალოდნელია,
 რომ ტყუილად დასწეროს.

— ბევრს ნუ ლაპარაკობ, აგერ მოწმებიცა
 ჰყავს.

— რაც არა მმართვეს, როგორ არ ვილა-
 პარაკო.

— ჩუმად, კარგი! — შეუტია მოსამართლემ
 და მოწმები გამოიძახა. ისაკა კი გაჩუმებული
 იდგა აქ დროს და, როცა დათუა უარს ჰყოფ-
 და, გაკვირვების ნიშნად იღიმებოდა.

— დავაფიცო? — დაეკითხა მოსამართლე და-
 თუას, როდესაც გიგო, ლევანი და მამასახ-
 ლისი, რომელსაც მკვდრის ფერი დაედო,
 გამოვიდნენ.

— დააფიცე და მაშინ როგორღა იტყვიან
 ტყუილს! — უბასუხა დათუამ და მერე მამასახ-
 ლისს მიუბრუნდა:

— როდის ვისესხე, რომ შაგიმოწმებია, ჰა?!

ამ უეცარმა კითხვამ მამასახლისი სულ დააბნია და ქირის ოფლი დაასხა, რისგამოც ის კინალამ გადაიქცა.

— რა ვიცით, როგორ აიღე!— წაილულ-ლულა თავისდა უნებურად და ისაკას ისეთის თვალეებით შეჰხედა, თითქოს ამის თქმა უნდაო: „შენი ოჯახი დააქციოს ღმერთმა, რომ ამ ცეცხლში ჩამაგდეო!“

— თუ არ იცი, შე ოჯახ-ქორო და... მა ბეჭედს რაღას უცემდი?!— უფრო ხმა-მალლივ წამოიძახა დათუამ და თვალეებში ჩააკვირდა მამასახლისს.

— თქვენი „კანცელარია“ ნუ გგონია, აქ ნუ ჰყვირი!— შეუტია მოსამართლემ და შემდეგ დანარჩენებს მიჰმართა:

— წადით, დასხედით და მღვდელი ეხლავ მოვა.

ისინი ყველანი გამობრუნდნენ თავთავიანთ ადგილებსკენ. მოსამართლემ კი სხვისა საქმეების გარჩევა დაიწყო.

დათუას მღვდლის ხსენებაზედ გამართლების იმედი ისევ მოეცა, რომელიც მოსამარ-

თლემ სულ შეურყია და მოაშორა. მამასახლისი კი უფრო შეაშინა და დაათიქრა. როცა ის მოსამართლემ გაიძახა, ეგონა, იქმნება დაუფიცებლივ გადავრჩეო, რადგანაც იქ მღვდელს თვალი ვერსად მოჰკრა, მაგრამ იმედი გაუცრუვდა. ის უნდა დაათიცონ.

„ჯანი და სული წაუვიდეთ, გამგზავნონ ციმბირს!“ დიდის ხნის ფიქრის შემდეგ წამოიძახა უსიტყვოდ მამასახლისმა; მაგრამ ამავე დროს თვალ-წინ ცხადად წარმოუდგა თავისი კარ-მიდაზო, ცოლშვილი და ტანში გააჟრჟოლა. „ღმერთო, რა ცეცხლში ჩამაგდე!“ საყვედურის კილოთი წაიჩურჩულა თავისთვის და ხელები წინ გაიშვირა, თითქოს უნდა ხელში აეყვანა ვინმე და გულში ჩაეკრა, რომ გამოჰმშვიდებოდა. ყმაწვილის მაგივრად, რომელიც იმას მოელანდა, ხელები წინ მჯდომ კაცს წაავლო და ეს უკანასკნელი მოხედვის შემდეგ დაეკითხა: „რა გინდაო.“ ამ კითხვაზედ ის გონს მოვიდა, ხელები გაუშვა და უთხრა: „არაფერი, მომიხვდა ხელი.“

„ვერა, ვერ დავთმობ!“ გადაწყვეტით წამოიძახა იმან, როცა იმის წინ მჯდომმა

კაცმა ისევ იქით მიიხედა, და გაოთლიანე-
ბული უბლი მოიწმინდა.

ამ დროს მღვდელიც შემოვიდა და ის სხვა
მოწმებთან ერთად დასაფიცებლად გავიდა.

დაფიცების შემდეგ მოსამართლე ისევ და-
თუას საქმეს დაუბრუნდა და მოწმებს სათი-
თაოდ ჩვენება ჩამოართვა.

სამივ მოწმემ ერთნაირად აჩვენა, რომ
დათუას ისაკასი ნამდვილად ჰმართებს სამოცი
თუმანი.

— ისე თქვენი ოჯახი აშენდეს, როგორც
მართალს ამბობთ!— გულჩაწყვეტით, თითქ-
მის ტირილით, წამოიძახა დათუამ და მუხ-
ლები ჩაეკეცა.

რაკი მოწმებს ჩვენება ჩამოართვა და ხე-
ლი მოაწერინა, ცოტა ხნის წერის შემდეგ
მოსამართლემ განაჩენი წაიკითხა, რომლის
ძალითაც დათუა შრომიშვილმა უნდა გადი-
ხადოს სამოცი თუმანი ისაკა ჭამიაშვილის
სასარგებლოდ და აგრედვე სამსჯავროში სა-
ქმის საწარმოებელი ფული რვა მანეთი.

— ღმერთი აღარა გწამთ, ტყუილად რად
უნდა გადავიხადო?!— წამოიღრიალა დათუამ,
განაჩენი რომ მოისმინა, და ჯავრისაგან ცრე-
მლები გადმოჰყარა.

— როგორ თუ ტყუილად!!— შეუტია მოსამართლემ და განაჩენი იქით გადასდო.

— ღმერთი, რჯული, არა მმართვეს!..— დაიჯერეთ, ქრიპტიანები არ ხართ?!

— კარგი, წადი!.. თუ ვინდა, აქედგან ასლი გაიტანე და სხვაგან გადიტანე საჩივარი.

— სხვაგან სადღა გადავიტანო? თუ კი აქ არ მაძლევთ სამართალს, იქ კი მამცემენ?!

— გაიყვანეთ ეგ დათვი!..— წამოიყვირა მოსამართლემ და თავ-პირ ანთებული ზეზე წამოვარდა.

V

ნენემა და იმისმა რვა წლის ვაჟმა, გაბრომ, დიდი ხანია, რაც დაიძინეს. დაიძინეს აგრეთვე სხვებმაც სოფლებში, ან კი აქნობამდის დაუძინებელი ვინ დადგებოდა სოფელში, სადაც მუშაობით მოქანცულები შებინდებისასვე წვებიან და გარაჟრაჟებამდის ფეხს არც კი გაიქნევენ. დათუას თვალებს კი ძილი არ ეკარებოდა. ის აგერ რამოდენა ხანია დერეფანში თავის ცოლშვილის გვერ-

დით შამფურივით ტრიალებს და ბოღმა აწ-
ვება გულზედ, ამას ვერ მოუნელებია, რომ
დღეს ვენახი ისე უსინდისოდ ჩამოართვეს
და ისაკას გადასცეს.

მთვარე კი შემოსციმციმებდა დათუას და
თითქოს ამას ეუბნებოდა: „საწყალო, შრომი-
შვილო, როგორც ვხედავ, შენ ბედი არ
გაგიღიმებს!.. რამდენი საუკუნეა, რაც შენ
მონად ხარ და შენი სარჩო საბადებელი სხვას
მიაქვს!.. წინად თუ ლუარსაბები, რევაზები
და არჩილები გაცლიდნენ ხელიდგან შენ
საცხოვრებელს, ეხლა ისაკები გიხდებიან
ბატონად და... ეჰ, საწყალო, როდემდის
უნდა ითმინო?!“ თითქოს მთვარემ ველარ
გაუძლო დათუას მზერას, ღრუბელს მიეთა-
რა და დერეფანში ჩამოაბნელა.

„ღმერთო, დაილოცოს შენი სამართალი!..“
წამოიძახა დათუამ მთვარის მოთარებაზედ და
წამოჯდა. იმან გადაჰხედა ნენეს და გაბროს,
რომლებიც დამშვიდებით ქშვინავდნენ, და
ტირილი ყელში მოებჯინა: „რილათი უნდა
გაცხოვროთ?!.. ან მტერს, ან მოკეთეს, ან
ღმერთს რილათი უნდა გავცე პასუხი?!..“
აკანკალებულის ხმით ჩასძახა ნენეს და იმის-
კენ უფრო გადიხარა.

— დათო, დათო, გენაცვალე, ეგრე როგორ წაგართვეს ვენახი, რომ ხმა არ გაეცი?!— მიკნავებულის, მაგრამ სიყვარულით სავსე ხმით წამოიძახა ამ დროს ნენემ.

ამ ხმამ დათუას სწრაფად დაუბრინა ტანში და მთლად შეარყია.

— ნენე!..— ჩასძახა იმან ცოლს, მაგრამ პასუხი ვერ მიიღო. ნენეს ღრმად ეძინა.

— ჰძინავს, ჰძინავს!..— თავის ქნევით და მწარის ღიმილით წამოიძახა და დიდხნობამდის თვალი აღარ მოუშორებია ნენესთვის, როგორ მძიმედ სუნთქავდა და ტუჩებს მალმალ ანძრევდა, თითქოს რაღასაც ლაპარაკობსო.

„კაცი ვარ მეცა!?!“ დაიძახა იმან კარგახნის მზერის შემდეგ და ისევ მიწვა: „მამულს გართმევენ, სულს გიხუთვენ და შენ კი ცხვარით თავი ჩაგიღუნავს და ხმას არ იღებ!.. ვაიმე შე ოხერო ჩემო თავო!..“ წამოიყრანტალა იმან და თავში მაგრად შემოირტყახელი: „სხვა უჩემო სისხლს დაჰღვრიდა, კარებში ჩაკვდებოდა, არავინ შეეშო, და მე კი თითონ შავიყვანე და ჩავაბარე... თფუი!..“ სიბრაზით გადააფურთხა დათუამ და თვალეზი დახუჭა...

— მე მაინც გამიშვი, კაცო, თუ შენ არას
ეუბნები!..— იმავე კილოთი აჩქარებით წამო-
იადხა ნენემ და ხელები გაათათურა.

— დედა-კაცის ლეჩაქი უნდა მეხუროს
თავზედ, კაცის ქული კი არა!..— წამოიღრი-
ალა ნენეს ხმაზედ და ფეხზედ წამოიქრა.

— ეეეხ!..— ღრმად ამოიოხრა ნენემ და
გულ-ალმა გადმოტრიალდა.

ამ დროს მთვარემაც გამოიხედა ღრუბ-
ლებიდან და ნენეს მიაყენა შუქი.

იმის გამხდარ ფერ-მკრთალს ნაზ სახეს ამ
შუქზედ სინაზე უფრო გაუორკვეცდა, და ამან
დათუა დაიმონავა. იმას ჯერ არ ენახა თა-
ვისი ცოლი იმისთანა მშვენიერი და ამ მშვე-
ნიერების დანახვაზედ იმან თავისდა უნებუ-
რად ჩაიჩოქა.

— ნენე, ნენე!..— ჩაჰჩურჩულა იმან ნენეს
მოწიწებით: — გენანება განა, რომ ამისთანა
ლაჩარ კაცს მიჰთხოვდი? განა, მე შენი ღირსი
არა ვარ?!... არა, ნენე, მაგრე ლაჩარი არა
ვარ, ნუ ჰნანობ...

— ჰა-რა-ლეეე, სუფ-რისა-თავ-სა მჯდომა-
რეე... — მოისმა ამდროს სიმღერის ხმა.

დათუა საჩქაროდ წამოხტა ამ ხმაზედ და
სმენად გარდიქცა. იმას ეგონა, რომ სმენამ
მოატყუა, მაგრამ სიმღერა არა სწყდებოდა.

— ისაა... ისაა... ისა ქეიფობს!.. უხარია, რომ ვენახი წამართო!..— დაბნეულად გაიძახდა ის და ხელებს აფათურებდა.

სუფრულის სიმღერა კი უფრო და უფრო მკაფიოდ მოისმოდა.

— ჩემი ბრალი არ არის, ღმერთო!..— ჩაჩოქვით და ხელებ მალლა აპყრობით წამოიძახა დათუამ და ცრემლ-მორეულმა მერე თავისი მთრთოლარე ტუჩები მოწიწებით ნენეს ჩათბუნებულ ტუჩებს შეუერთა, რომლებიც დათუას ტუჩების შეხებაზედ ოდნავ შეთრთოლდნენ.

VI

ისაკა ქამიაშვილის ბალკონზედ სანთლებით გაჩაღებულ ტაბლას გარს შემოსხდომოდნენ სტუმრები: სამსჯავროსა და პოლიციის ბოქაულები მოაჯირებისკენ ისხდნენ, ტაბლის თავსა და ბოლოს— გიგო და ლევანი, ისაკა და იმისი შვილი, ილა — ბოქაულების პირდაპირ, კედლისკენ.

ყველანი მომხიარულებულები იყვნენ, სტუმრებიცა და მასპინძლებიც. ნამეტნავად ისაკა კელაპტარივით დნებოდა ამ საღამოს.

დღეს ამას შეუსრულდა ამოდენა ხნის სურვილი და მაშ არ მოეღხინა!!

ისაკამ, როცა ის კარგად შეზარხოშიანდა, სუფრულიც კი შემოსძახა, რომელსაც გიგომა და ლევანმა მეორე და ბანი უთხრეს, და ბოლომდისაც შეუცდომლად გავიდა, თუმცა კარგახანია ეს სიმღერა იმას აღარ უთქვამს, რადგანაც, იმის ფიქრით, გლეხებს უნდა ემღერათ და არა იმისთანებს, როგორც ისაკა იყო.

— ბრავო, ბრავო!... — ბოქაულებმა შეჭლრიალეს და ტაში დაჰკრეს, როცა ისაკამ სუფრული დაათავა.

— ვერ უყურებთ ისაკას, როგორ კარგად მღერის!! — წამოიძახეს გიგომა და ლევანმა და სიცილი დაიწყეს.

— ექსტრა, ექსტრა!.. ისაკას სადღეგრძელოდ!.. — დასჰყვილა პოლიცის ბოქაულმა და ჰიქა აივსო.

სხვებმაც შეავსეს და ჰიქების ქახა-ჰუხი ასტეხეს.

— ისაკა!.. — სახლის კარგა მოშორებიდან დაუძახა ვიღამაც ისაკას ამ დროს. ჰიქების ქახა-ჰუხი შესწყვიტეს და იქით მიიხედეს, საიდგანაც ხმა მოესმათ, მაგრამ სანთ-

ლიანის თვალით ვერა გარჩიეს-რა. ისაკა
კი სავსე ჭიქით წამოდგა და დაიძახა:

— ვინ არის?!

— აბა, ცოტა ხანს ეგრე გაჩერდი!...

— ვინა ხარ...

თოფის გრიალმა ისაკას სიტყვა გააწყვე-
ტინა.

სანთლები ჩაქრა. მოისმა ჭურჭლის ლაწა-
ლუწი, მაგიდების ბრახა-ბრუხი და რალაც
მძიმესი და რბილის ზათხანი

— უი, უი!...— კივილით გამოცვივდნენ
სახლიდგან თოფის გრიალზედ ბაბე და იმისი
ქალები.

— ვინ?!.. რა?! როგორ?!. სადა?.. სან-
თელი?— ყველა იქ მყოფი უეცარის შემთ-
ხვევით გულ-გახეთქილი გაიძახოდა დაბნეუ-
ლად და გონს ვერ მოსულიყო, თუ თავს
რა დაატყდათ.

უმცროსმა ქალმა გამოარბენინა სანთელი,
რომლის შუქზედაც იქ მყოფთ შემდეგი სუ-
რათი წარმოუდგათ:

მაგიდებს შუა, ჭურჭლის ნამტრვებთან ერ-
თად, გულ-გაგმირული ისაკა ღვინოსა და
სისხლში დაცურავდა.

„ვანი ჩვენი ბრალიც...!“

მანისის მზე ისევ მალლა იდგა. იმის სხი-
 ვებზედ მთა-წმილა მწვანედ ლაღლადებდა და
 ქალაქიდან ჟივილ-ხივილით და სრიალით ყუ-
 რებ-გამოქედილ და მტვრით შეზავებულ
 ჰაერით სულ-შეხუთულ ხალხს თავისკენ
 იწვევდა, რომ იმის წვერსა და კალთებზედ,
 სადაც ყოველ ბალახს ენა ამოედგა და ნაზად
 გაიძახდა: „სიცოცხლე, სიცოცხლე და სიცო-
 ცხლე,“ სული მოებრუნა, მხოლოდ სიტკ-
 ბოებას მისცემიყო და სხვა ყველა დღიური
 ვარამი და ვაგლახი დაევიწყა თითქოს ეს
 უსიტყვო მიწოდება შეესმინათ, რომ ქალი
 და ვაჟი ჯგუფ-ჯგუფად შემოჰუდგნენ იმის
 მიკლაკნილ-მოკლაკნილ გზას და სიცილით
 და ოხუნჯობით ზევით მიეშურებინან. აგერ
 ზოგი კიდევაც ავიდა იმის მალალ კალთებ-
 ზედ და შესასვენებლად შესდგა; ზოგი კი
 სხვა მხრივ, უგზოდ, გაუკვერავ მზვანეზე მი-

დის და ზევითვე მიეჩქარება. იმისი კალთები ჩქარა მოიფინა ქალითა და ვაჟით, რომელთაც იმან შთაჰბერა უზენაესი გრძნობა და ყოველივე ბოროტი დაავიწყებინა.

ყველა უზრუნველად მხიარულობს, დახტის და თავის თავს ბედნიერად სთვლის; მეტის-მეტის სიამოვნებისაგან ყველას მკერდი მალლა უღელავს, სახეზედ სიხარულის აღმური ასდის და გული უფართოვდება, რომელშიაც ყოველი მათგანი გრძნობს, რომ შეუძლიან მოათვსოს მთელი სამყარო; განურჩევლად ყველა მიიწვიოს, წინ სიყვარული გადუშალოს, და, თუ კი შემთხვევა მოითხოვს, თავი მსხვერპლად შესწიროს...

გადახრილი მზეც სიხარულით გადასცქერის ამათ და, თითქოს ენანებაო, რომ ასე ჩქარა უნდა მოაშოროს თვალი ამ ყოველისავე მსხვერპლისათვის გამზადებულ საზოგადოებას, რომელშიაც ამ წუთას არავითარი ბოროტი განზრახვა არ მოიპოვება, მძიმედ მიცურავს დასავლეთისკენ. იმან ქვეითკენაც გადიხედა, და სიხარული გაუათკეცა, რადგანაც დაინახა, რომ კიდევ, კიდევ და კიდევ მოდიან ამ წმიდა ადგილისკენ, და ისი-

ნიც იმგვარივე გრძნობით იმსჯელებიან, როგორადაც წინად მოსულნი... მაგრამ მზეს ამ დროს რაღაც უკმაყოფილება შეეტყო. ის უეცრივ შეკრთა. პირველ შეკრთომის შემდეგ უეცრივ სტყორცნა თავისი სხივები ქვევით, თითქმის მთის ძირში, ბალახებსა და ყვავილებს შუა მჯდომარე ნაღვლიანად ჩაფიქრებულ ქალისკენ და პირ-და-პირ თვალებში ჩაჰხედა, რომ იქ იმის მიზეზი ამოეკითხა, რატომ ესეც არ აღისო ზევით და სხვებსავით სიხარულს არ ეძლევაო.

ქალმა მუხლებზედ გადაშლილი წიგნი აიღო, მზეს მოაფარა და თითქოს იმისი საიდუმლოს შეტყობა დაუშალა.

— ლიზა, ეს რა ქიაა?!—ჰკითხა ამ დროს ექვსი წლის ვაჟმა, რომელმაც, ის-ის იყო, მოიბრინა თავის ოთხი წლის დასთან ერთად და მუქა გაუწოდა.

— აბა, სად არის?—ჰკითხა ლიზამ და იმის მუქის სინჯვა დაიწყო.

— ვაი, სად წასულა?!—წამოიძახა პატარა ქალმა და მაშინვე თვალების ძირს ცეცება დაიწყო.

ვაჟი კი შეკრთა და გაკვირვებით ლიზას შესცქეროდა. იმას ვერ გაეგო, თუ ისე როგორ გაჰვარდა ხელიდან, რომ ვერ შეიტყო.

— აი, შე უხვიროვ, შენა!.. — ღიმილით უთხრა ლიზამ და იმის გაოფლიანებულ ლოყას აღფრსით ხელი ჩამოუსო.

— აქ აღის, აქ! — სიხარულით წამოიძახა ამ დროს ქალმა და თავის პაწაწინა თუნჩულა თითებით ლიზას კალთიდან მარიამ-ქია აიყვანა.

— ეს იყო, სიკო? — ჰკითხა ლიზამ და პატარა ქალს მარიამ-ქია გამოართვა.

— ჰო, ეგ არის! — სიხარულით უპასუხა სიკომ და ხელი გამოსართმევად წაატანა, მაგრამ ლიზამ არ მისცა.

— ეს მარიამ-ქიაა! — უთხრა ლიზამ და ხელის გულზედ დაისვა.

— აბა, აქ უცქირეთ, რას იზამს მარიამ-ქია! — უთხრა ყმაწვილებს, როცა მარიამ-ქიამ იმის ხელის გულზედ ცოცვა დაიწყო და მერე მოსთქვა: „მარიამ-ქიავე, ნუცი საით გათხოვდება...“

— გადმოვალდება, გადმოვალდება!.. — გააწყვეტინა ნუციმ ლიზას სიტყვა და ხელი

წათანა მარიამ-ქიას, რომელიც ლიზას ნეკის წვერზედ გადმოეკიდა.

-- ხელს ნუ ახლებ, ნუ! არ გადმოვარდება.— უთხრა ლიზამ და ისევ განაგრძო თავის ლექსი: „მარიამ-ქიავ, ნუცი საით გათხოვდება...“

ყმაწვილები გატაცებით შესცქეროდნენ მოცუცუნე ქიას, რომელიც რიგ-რიგად გაცოცავდა ხან ერთ თითზე და ხან მეორეზედ, და ხმას არ იღებდნენ. ლიზა კი განუწყვეტლივ იმეორებდა: „მარიამ-ქიავ, ნუცი საით გათხოვდება“, და თითონაც თვალს არ აშორებდა.

მარიამ-ქიამ მოირიგა ყველა თითები. ბოლოს მეორედ გაცოცდა შუა თითზედ და ზედ წვერზედ ტრიალის დროს ფრთების რხევა დაიწყო. ცოტახნის შემდეგ ფრთები მთლად გაშალა და ყმაწვილებს თავზედ გადააფრინდა.

— უი!...— ნუციმ და სიკომ უნებლიედ თითქმის ერთად წამოიძახეს და უნებულიედვე ხელები წათანეს დასაქერად, როცა მარიამ-ქია გაფრინდა. ყმაწვილები მაშინვე ერთად დაედევნენ უკან.

ლიზამაც თვალი გააყოლა ყმაწვილებს და, როცა იმათ მარიამ-ქია ისევ დაიჭირეს და დაიწყეს თამაშობა, გულის ამოსკვნით წამოიძახა: „ნეტავი თქვენაო“, და წიგნი ისევ გადიშალა მუხლებზედ; მაგრამ წაკითხვით კი არც ერთი სტრიქონი არ წაუკითხავს, თუმცა წიგნს თვალს არ აშორებდა. ის სულ სხვა გვარ წიგნს კითხულობდა ამ დროს. იმის გონებცს თვალს მრავალ-გვერდიანი დიდი მატთანე გადაეშალა, რომელშიაც მოთხრობილი იყო იმისი წარსული სიტყვებით კი არა, პირ-და-პირ ცოცხალი არსებებით, რომელნიც მოძრაობდნენ, ლაპარაკობდნენ, რაც იმას მკაფიოდ ესმოდა, ლე მოქმედებდნენ. გატაცებით უმზერდა მატთანეს, და, თუმცა ის ელვასავით სწრაფად თავისთავად იფურცლებოდა, არც ერთი სურათი თავის დაწვრილებითი მოქმედებით შეუმჩნეველი არა რჩებოდა.

— ლიზა, რას ჩაფიქრებულხარ?! — მიჰმართა ამ დროს ვილაცა ყმაწვილმა კაცმა, რომლის მოსვლა ლიზამ სულ ვერ შეამჩნია.

ის ამ ხმაზედ მთლად შეირყა და მაშინვე ფეხზედ წამოდგა.

— დათიკო!...— წამოდგომის უმაღლვე მიმართა იმ ნაირი ხმით, რომ შიგ სიყვარულიცა და საყვედურიც იხატებოდა და ნაღვლიანად დაუწყა მზერა დათიკოს, რომელიც ამ დროს ალერსიანი ღიმილით შესცქეროდა ლიზას სიყვარულით სავსე თვალებს.

კარგახანს უმზერდნენ ასე ხმის ამოუღებელივ ერთმანეთს; ბოლოს დათიკომ დაუჭირა ხელები და ძირს დასწია.

— დაჯექი, ლიზა!..— ალერსიანად უთხრა და ორივემ ერთად ჩაიკეცეს.

დათიკომ დაჯდომისავე თავი ლიზას მკერდს მიაყრდნო და ხელის გულზედ ხანგრძლივად აკოცა. იმან კი მეორე ხელით თმა აუწია შუბლიდან და მთრთოლვარე ტუჩები შეახო.

— იცი, ლიზა, ხელის გულზედ კოცნა რას ნიშნავს?

— რასა?

— იმასა, რომ მკოცნელი ამით ეუბნება: „მე მსურს, რომ ჩემისთანად სხვას არავის უყვარდეთ.“

— მაშ გინდა რომ შენისთანად არავის ვუყვარდე?— მომხიარულებული ღიმილით ჰკითხა ლიზამ.

— მაშინ რა იცი?!

— მერე შენ რა დაგაკლდება, რომ სხვას შენზე ძალიან ვუყვარდე, თუ კი...

— რაო?! — გველ-ნაკბენივით უეცრივ მიბრუნდა ლიზასკენ და თვალების კვესებით დაუწყა მზერა.

— ლიზას თვალები გაუბრწყინდა. იმის მაგივრად, რომ დათიკოს მრისხანე სახის დანახვაზედ შიში აღძროდა, სიხარულით გულმა თანცქალი დაუწყა, და ტუჩებზედ სიამოვნების ღიმილი გადუქროლა.

„მაგ მრისხანებით უფრო დამიმტკიცე შენი სიყვარული, ვიდრე ხელის გულისკოცნით!“ — უსიტყვოდ უპასუხა ლიზამ დათიკოს და უფრო მომხიარულდა.

ლიზა შესცქეროდა სიხარულით მრისხანედ მზერალ დათიკოს, და ყოველივე ეჭვი, თუ კი რამდენისამე წუთის იმის სიყვარულის შესახებ ეპარებოდა და სტანჯმედა, ახლა სულ მოჰშორდა და შორს, სადღაც შორს გადაიკარგა.

ის მზად იყო გადაჰხვევოდა და ამოეკოცნა მრისხანედ მოელვარე თვალები, რომ დაემშვიდებინა; კოცნით დაემტკიცებინა,

რომ ის, მარტო ის არის იმის სიციცხლე და იმედი, იმისი აწმყო და მომავალი; მაგრამ გვიანობდა იმისთვის, რომ ცოტად კიდევ განეგრძო თავისი სიამოვნება,

— ლიზა!..— წამოიძახა ამ დროს დათიკომ მრისხმნედ კი არა, როგორც წელან, ღმობიერად, ტანში მოშლილივით ჩაიკეცა და მწუხარებით სავსე თვალები ისევ მიაპყრო ლიზას. დათიკოს ამნაირმა უეცარმა ცვლილებამ ლიზაც დაალონა, იმას უეცრივ მოჭშორდა სიმხიარულე, და სულ რამდენისამე წუთის წინ შორს გაფანტული შავი ფიქრები ისევ დაუბრუნდა.

— დათიკო!..— გულის სიღრმიდან წამოიძახა ლიზამ და ამავე კილოთი განაგრძო:

— რატომ არ მეტყვი, რას ნიშნავს შენი მაგნაირი ქცევა?!.. განა ვერ გამჩნევ, რომ ამ ბოლოს დროს რაღასაც მიმალავ, გინდა მითხრა რამ, მაგრამ არ მეუბნები?!.. დათიკო, დათიკო, მითხარ, ნუ მიმალავ, თორემ ლამის არის გავგიჟდე; იცი, შენი მაგნაირი ქცევა რანაირად გულს მიკლავს და მტანჯავს; რამდენ რას მაფიქრებინებს და ექვს

მიბადებს თავში, როდესაც შენ მოგწორდები ხოლმე!.. იქნება აღარ...

— ნუ გაათავებ, ნუ!.. ეგ ტყუილად გგონია!

— მაშ რა ვითქვო, ჩემო დათიკო?!

— ნურაფერს, ნუ!..—არეულად უბასუხა დათიკომ.

— სტყუი, სტყუი!!.. მითხარი, ნუ მიმაღლავ!!—დაჟინებით მიჰმართა ლიზამ და ხელები დაუჭირა.

— მართალია, ჩემო კარგო, მე ამ ბოლოს დროს ჩემ ქერქში არა ვარ; მართალია, მინდა გკითხო რამე, მაგრამ ვერ გამიბედნია...—არეულად დაიწყო დათიკომ.

— რატომ, რატომ?!

— მე,—განაგრძო ისევ არეულად დათიკომ,—საქმე-საქმეზედ მოვიყვანე და ამ ორ კვირას შემდეგ ჯვარს დავიწერთ. ეს ხომ შენთვის ახალი ამბავია?! შენ ასე ადრე არ მოელოდი.

— მერე ევ გაწუხებდა, ჩემო დათიკო?!

— არა!.. ხომ ხედავ, რა ცოტა დროლა გვაქვს ჯვარის წერამდის და... მე კი შენი წარსულიდან არა ვიცი-რა. რატომ არას მე-

ტყვი?! შენი წარსულის გაუგებრობა მტან-
ჯავს და მაფიქრებს...

— განა არ იცი ჩემი წარსული?! განა არ
მითქვამს, რომ მე ჯერ ვსწავლობდი და
როცა სწავლა დავამთავრე, რადგანაც დედა-
ჩემს ჩემი შენახვა არ შეეძლო, მაშინვე აღ-
მზრდელობას მივყავი ხელი. და, აი, ეს ორი
წელიწადია, სხვის ოჯახში ვარ

— ვერ მიმიხვდი! მე კარგად ვიცი, რომ
შენ სხვის ოჯახში აღმზრდელად ხარ და კი-
დევაც ეგ მაფიქრებს. სხვის ოჯახში დედი-
შენის თვალი ყოველთვის ვერ გიცქერის,
რომ გაგაფრთხილოს და ხიფათს მოგაშოროს
ხიფათი კი სხვის ოჯახში მყოფ გამოუცდელ
ქალს ბევრჯერ ელობება, და, არ ვიცი, იქ-
ნება თავი ვერ შეიმაგრე და შეგაცდინა ვინ-
მე...

ლიზა ამ სიტყვებზედ სულ გაშრა. დათი-
კოს სიტყვებმა ამას გული გაუკაწრა და
იმის უგრძობიერესს სიმს კლანჭი გაჰკრა,
რამაც დიდხანს არ ალოდინა და გულის სა-
კლავი ხმა გამოიღო.

— დათიკო, დათიკო! — ტირილით დაიწყო
ლიზამ და ცრემლები ღაბა-ღუბით გადმოჰყა-

რა:—ისეთი რა ჰნახე ჩემში, რომ ჩემ უმანკოებაზედ ეჭვი დაგებადა?! რომ შემცდარ-ფიყავი და უმანკოება დამეკარგა, განა აქამდის არ გეტყოდნი? თუ ვინმე შემაცდენდა, ჩემის მხრივ ამ შეცდენას სიყვარული ედებოდა სარჩულად და მერე ამას შემდეგ შენ ესე განუსაზღვრელად შემიყვარდებოდი, როგორც ეხლა მიყვარხარ?! ის შეცდომა...— იმას გული ისე დაუოსდა, რომ ლაპარაკი ველარ შესძლო და სიტყვა შესწყვიტა. ის ტიროდა და გულს ველარ იბრუნებდა. დათიკო კი უსიტყვოდ სწყევლიდა თავის თავს, რომ წინ დაუხედავი კითხვით ასეთი სატანჯველი მიაყენა იმას, რომელსაც თავიანთ სცემდა და აღმერთებდა.

— ლიზა, ლიზა, გვედრები, მაპატიე!.. მაპატიე!..—ხვეწნით მიჰმართა დათიკომ და ლიზას ცრემლით დასველებულ ხელებს კოცნა დაუწყო.

— დათიკო!—გულ-ამოჯდომით უთხრა ლიზამ, როცა დათიკო ეხვეწებოდა და ხელებს უკოცნიდა:—მე რომ მკითხავ, რატომ შენ თავზედ კი არას მეტყვი; შენც ჩემსავით პირნათლად შეგიძლიან შეჭხვდე ჩვენს ცოლქმრობას?!.

დათიკომ უეცრივ კოცნას თავი დაანება და გაკვირვებით ლიზას შეჰხედა.

— რას გაჩუმებულხარ და არას მეტყუვი?!

— მე მეკითხები?! — უფრო გაკვირვებით ჰკითხა დათიკომ.

— შენ, რას გაიკვირვე?! მითხარ, მითხარ, ნუ დამიმალავ.

— ლიზა, — ღიმილით უპასუხა დათიკომ, — ვაჟებს მაგნაირ კითხვას არ აძლევენ. ვაჟებს ცოდვად არ უთვლიან იმას, რაც ქალისთვის მომაკვდინებელი ცოდვაა, და ამისთვის...

— ამისთვის შენც, შენც!, ვაი ჩვენი ბრალიც!.. წამოიძახა ლიზამ და თვალეზედ ხელის მიფარებით თავისთვის ჩაილაპარაკა:

— ვაჟებს აქვთ ნება მოსთხოვონ ქალს სიწმინდე ზე ქალს კი არა! რისთვის! რისთვის! განა დრო არ არის, ვაჟებსაც ის მოეთხოვებოდეს, რაც ქალებს?! არა, წმინდასთან წმინდამ უნდა დაიჭიროს კავშირი!..

უკანასკნელი სიტყვები თავის გაქნევით წამოიძახა ლიზამ და წასასვლელად წამოდგა...

ამ დროს მოირბინეს ბავშვებმა და დათიკოს უნდა მოჰხვეოდნენ, მაგრამ ლიზას ნამ-

„ღმერთო, დაილოცოს უფნი სამართალი!...“

დილა აღრიანად ვენახში რალამაც გაათა-
ჩუნა. მალხაზამ მაშინვე თავი წამოყო და
თოფს ხელი წამოავლო. ის იყო მაშინ წა-
სთვლიმა და ეხლაც არ დააძინეს. მთელ
ღამეს ვენახს სულ გარს უვლიდა და თვალი
ერთ წამსაც არ მოუხუჭავს. გარშამო მე-
ზობლების ვენახები სულ დაკრეფილი იყო
და ადამიანი თუ ნადირი სულ ამის ვენახს
ეტანებოდა. იმისმა მეზობლებმა ენკენის-
თვის ოცამდისვე ჩაკრიფეს და იმას კი,
აგერ ღვინობისთვეც დაიწყო, რომ ვენახი
ჯერ ისევ ისე მოსაკრეფი აქვს და დღე-
ღამეს ასწორებს; მარტო ფარაჯის ამარა
თოფმხარ-ილლივ გადაგდებული და კომ
ბალ-დაბჯენილი ქარვასავით ყვითლად გა-
მომღვივ მტევნებს უესცქერის და ზედ დაჰკან-
კალებს...

„ნეტა, რისთვის?!“ ბევრჯერ დაჰკითხებია თავის თავს მალხაზა, მაგრამ პასუხის მიცემა კი გასძნელებია... განა იმისთვის, რომ ბალომ გაიხაროს თავის ცოლ-შვილით?!.. მე შავიმუშაო, ჩემი სისხლი შიგ ჩავლევარო ჩემ მამულში და.... იმან წაიღოს... ჰმ... მე კი პერანგის ყიდვის ილაჯიც არა მქონდეს, რომ ვიყიდო და გამოვიცვალო!...“ — მწარის ღიმილით წამოიძახებდა ხოლმე მალხაზა, როცა კომბალ-დაბჯენილი ჩაუფიქრდებოდა თავის თავს, და შემდეგ ჩამობღვლერძილ პერანგის გულის პირზედ დაიხედებოდა....

მალხაზა აბობლდა კაკლის ხეზედ, რომლის მალალ ტოტებზედ, ფუჩიჩ-დაფენილი ტახტსავით ჭიგოებისგან ჰქონდა გაკეთებული, და იქიდგან თოფის დაბჯენით ირგვლივ თვალი გადაავლო ოთხის დღის ვენახს.. მერე გაგრძელებით გაჰკივლა და, რაკი პასუხად ფაჩუნი არსაიდგან მოესმა, გვერდზედ წამოწვა.

მზემაც ამოყო თავი ამ დროს მთის წვერიდგან და ალაზნის ველს ერთბაშად გადაავლო თვალი, სადაც ყველა სულდგმული, რომელიც კი გარედ იყო, სიხარულით მიე-

გება და მოძრაობა იწყო; ზოგმა გაინავარ-
და, ზოგი საზრდოს საშოვნელად გზას გაუ-
დგა და ზოგი კიდევ მიწაში ჩაძვრა... ღამის
მეხრეებმაც ზღაზნით შემოიგროვეს საქონე-
ლი და გუთნებისკენ გასწიეს. გუთნის დე-
დები ჩეკით სწმენდავდნენ გუთნის ხმალას და
სახნისს-საკვეთს ამაგრებდნენ.

მალხაზა კი მზის სხივის მოხვედრაზედ
გაიზმორა და თავისი გაზები წინ გადმოა-
წყო, რომ სითბოთი ესარგებლნა და ნამის-
გან ჩაქანქახებული ლურჯი მიტკლის შარ-
ვლის ტოტები გაეშრო.

„დღეს კი შეღირსა რთველი!“...—კარგა
ხნის შემდეგ წამოიძახა მალხაზამ და გზის-
კენ გაიხედა.—„მგონი ისენი არიან“,—წამო-
ჯდომით წაიბუტბუტა, როცა ხევ-გაღმა მო-
მავალ გოდრები დატვირთულ ურმებს თვა-
ლი შეასწრო.

ურმები თანდათან უახლოვდებოდნენ, და
მალხაზას კი სახე თანდათან ეღრუბლებოდა.
ის ჰხედავდა, რომ ბალოს ცოლშვილი ურ-
მებს უკან მოსდევს და სხვა, მუშად წამო-
ყვანილ, დედაკაცებთან ერთად მხიარულად

მუსაიფობენ.. აგერ, იმათი სიცილიც ეს-
 მის...

„ნეტავის, ის ოჯახ-ქორი ჩემი დედაკაციც
 ჩამოვიდეს და ი ბაღლები წამოასხას, რომ
 დღეს რთველში მაინც გაიხარონ და ისია-
 მოვნონ რამე!..“—ნაღვლიანად წაილულ-
 ლულა და ძირს ჩამოვიდა.

ურმები კიდევაც შემოვიდნენ ვენახში და
 ვენახი აახჰაურეს.

— მაკუშ-ჯან, აჰა, ჭამე! დილით ყურძნის
 ჭამა კარგია!..—ყურძნის ჭამით გაუწოდა
 მტევანი თავის გასათხოვარ ქალს ბალოს ცოლ-
 მა და ურმის თავზედ ჩამოჯდა.

— მე თითონ მოვსწყვეტამ!—უპასუხა მა-
 კუშამ და ვახებში შევიდა.

— ჰო, შვილო, მოწყვიტე!—უკან მიადახა
 დედამ და ახლა თავის სერთუკოსან შვილს
 მიუბრუნდა, რომელიც ყურძნის ჭამით ხან
 დაიკუზებოდა და ისე გაჰხედავდა გლეხის
 დედაკაცებს და ხან აიწყოდა.

— შენა, შვილო, რატომ უკან არ მი-
 ჰყვები და თვალყური არ გიჭირავს, რომ ყურ-
 ძენი არა ჭამონ დედაკაცებმა? ხომ მამა-შენმა
 დაგაგალა.

— ჯერ აქედგან ვადევნებ, დედი, თვალს, და როცა შორს წავლენ, მაშინ უკან გაეყვები.

— ჰო, ეგრე, შვილო!— მოუწონა დედამ, კლერტი შორს სტყორცნა, მეორე მტევანს წამოავლო ხელი და ახლა იმას დაუწყო ჭამა.

ბალოს პატარა ყმაწვილები კი ვაზებში დარბოდნენ და, თავს იყვნენ თუ ბოლოს, ამისი დედას არა ედარდებოდა-რა.

— დედი, დედი!.. — კივილით გამოვარდა სიმსუქნისაგან ჩარგვალეებულ სახიანი შვიდირვა წლის ყმაწვილი, რომელსაც თავის სიგრძე აკიდო ეჭირა ხელში.

— უი, შენ კი გენაცვალოს დედა, შვილო მელქო, სად იპოვე? — აღერსიანად მიიკრა გულში და გატკბილებულ ტუჩებით გატკბილებულივე ტუჩები ჩაუტყლოშნა...

— იქა, იქა!.. — სიხარულით ეუბნებოდა მელქო და თითს ვაზებისკენ იშვერდა.

— წადი, კიდევ მონახე და შავინახოთ!.. მალხაზა ჰხედავდა ამას, ყველაფერი ესმოდა და, რომ გული გაექარვებინა, საქონელს ხან იქიდგან წაუვლიდა და ხან აქედგან...

— ჰკრეფენ?... — რიხიანის ხმით დაეკითხა ბალო, რომელმაც თავისი ლურჯა შემოათქრიალა ვენახში და კინალამ მალხაზა არ გაატანინა...

— ჰკრეფენ. — ქუდის მოხდით უპასუხა მალხაზამ და ცხენს სადავე დაუჭირა, რომ ბალო ჩამომხტარიყო.

ბალო გახლვათ კახეთში სოფლად მოვაქრე, შუა სოფელში აქვს დიდი დუქანი და, რას მოინდომებ გლეხის სულო და გულო, რომ იმას არა ჰქონდეს გამოკიდული, და იმისმა დახელოვნებულმა დახლიდარებმა, რაც არ გინდოდეს, ისიც არ მოგანდომონ!

„მეჩე, რილათი იცხოვკოს?!“

მენ, რომ (სურათი სოფლის ცხოვრებისა). 66

ნი ნოციუმე ძელსენდ... სქენეგ ლმ იოტიდ
- შიუ თე, ლინგმნიტი თამოურ ნოთ, იოლოთი

— რას მიბარებდი, კნიაზო?— დაეკითხა რეზიკოს იმისი თვალეზ-ჩასისხლიანებული მოურავი, რომელიც დაურიდებლივ შემოვიდა ოთახში და მოაღერსე ახალგაზდა ცოლქმარს თავს წაადგა.

რეზიკო ამ ხმაზედ მაშინვე წამოდგა და ცოლის აღერსით გამოწვეულ ღიმილით მიუახლოვდა მოურავს.

— ზალიკო, — მხრებზედ ორივე ხელების აღერსიანად დარტყმით მიჰმართა: — თელავს მინდა წასვლა და....

— კარგი, კნიაზო!

— მეც ვფიქრობ წამოსვლასა! — ნაზად წამოიძახა ტახტზედ წამოწოლილმა რეზიკოს ცოლმა და მუთაქა გაისწორა.

— რასაკვირველია, ჩემო სულიკო!.... —
უპასუხა რეზიკომ თავის სულიკოს და მერე
ისევ ზალიკოს მიჰმართა:

— აბა, ეცადე, ჩემო ზალიკო, და, რაც
შეიძლო, ბლომად; აი, ვარიჩკაც აპირობს
წამოსვლას.

— ეგ ჩემ კისერზედ იყოს, კნიაზო, შენ
ფიქრი ნუ გაქვს!.. — უპასუხა ზალიკომ იმ
კილოთი, რომ ბლომად იქმნებოდა, და დინ-
ჯად გავიდა გარედ.

— რა კარგი რამ არის!... — ლმობიერად
უთხრა ვარიჩკამ რეზიკოს, როდესაც ყელ-
ზედ ხელის გადახვევნით გვერდით მოუ-
ჯდა.

— შესანიშნავი კაცია!.. — იმავე კილოთი
უპასუხა რეზიკომ და უღვაშებზედ ხელის
გადასმით ვარიჩკას მარწყვის ფერ ტუჩებს
დაეტანა.

— იცი, ვარიჩკა, — ტუჩების ტკბანურე-
ბით წამოიძახა, როცა ტუჩები ამოუწუ-
წნა ვარიჩკას: — ბედნიერებაა, როცა მოურავი
ასეთი მიხვედრილია და ყოჩაღი. მე ზალიკო
რომ არა მყავდეს, სულ თავ-გზას დავკარ-
გავდი.

— ჩვენც ვგრეთი ყოჩალი მოურავი გვყავდა...

— მართლა, ვარიჩკა, შენ ხომ არ გინახავს, როგორ აძლევს განკარგულებას. წავიდეთ ვნახოთ!—სიტყვა გააწყვეტინა და მორკალებული მკლავი გაუწოდა. ვარიჩკამ თავისი მკლავი გაუყარა და ასე აივანზედ გავიდნენ.

სიძველისაგან დაფუტუროებულ აივანზედ აყრილმა ფიცრებმა იმათ ფეხქვეშ გულსაკლავი ქრაქუნნი მორთეს, თითქო ეუბნებოდნენ: „ღმერთი არა გაქვთ, სიძველით მაინც შეგვიბრალეთ და გაგვანთავისუფლეთ ამ განსაცდელისაგანაო.“ მაგრამ რეზიკო და ვარიჩკა ყურს არ უგდებდნენ ამ სამართლიან აივნის საჩივარს და შეუბრალებლივ გაიარეს აივანი დასავლეთისკენ, საიდგანაც ზალიკოს ხმა მოისმოდა, მიეყრდნენ მოაჯირს, რომელმაც ერთი „ვაი“ შეჰკივლა და საჩქაროდ ისევ მიჩუმდა, თითქოს პირდაპირ გულში ლახვარი დაჰკრეს და სიცოცხლე სწრაფად მოუსპესო.

— გიო, — ეუბნებოდა ამ დროს ზალიკო დაგლეჯილ ჩოხაში გახვეულ გლევს, რომე-

ლიც სულ ერთი თვე იყო, რაც მოჯამა-
გირედ დაიყენეს:—წადი ეხლავე და ქალია
და გელა შეიარაღებულები აქ მომიყვანე.
უთხარი: „ილაღს მივდივარ-თქო.“ იმათ რომ
დაუძახებ, შენ და „პოლესოფიკი“ წახვალთ და
ნამკალშიაც რომ მოასწროთ საქონელს, დაუ-
შინეთ კეტები და აქ მომირეკეთ. გეყურება
თუ არა?

უკანასკნელი სიტყვები მკაცრად წამოიძა-
ხა და ცალი თვალით გვერდზედ, აივნისკენ
თავ-მომწონედ შეიხედა.

— გეყურება, შენი ჭირიმე!... — უპასუხა
გიომ და ძუნძულით ჭიშკრისკენ წავიდა.

— ჰო, საუცხოვო რამ არის!.. — ამის მეტი
ვერა სთქვა-რა ვარჩიკამ, როდესაც ზალიკო
ძირის სახლში შევიდა ბრძანების გაცემის
შემდეგ, და ქმარი იქით გაითრია.

— ეს კიდევ არაფერი!.. შენ უნდა ჰნახო,
ხანდახან რა ნაირ ბრძანებას გაცემს ხოლ-
მე! — უპასუხა რეზიკომ და ცოლთან მკლავ-
გაყრილმა აივანზედ სეირნობა დაიწყო:

დიღხანს, დიღხანს დადიოდნენ გაჩუმებუ-
ლები და ყურს უგდებდნენ იმათ ფეხ-ქვეშ
მოჭრაქუნე ფიცრების ტირილს. სოფელიც

გაჩუმებულიყო და ხმა არსაიდგან მოისმოდა გლახობა სოფლის კარგად მოშორებით კალოებზედ გასულიყო და სხვა კი ვინ იმოდრავებდა. მარტო ხანდისხან დიდ ეზოს რომელსამე კუთხეში შეიბერტყებოდა ქათამი და თავის გასართობლად სიმღერით კაკანს მოჰყვებოდა. ვარიჩკაც პირ-მოკუმული ხმას შეუწყობდა ქათმის კაკანს, და თუ რეზიკოც ხანდისხან ამასვე არ ნებულობდა, თავისებური დუეტი გამოდიოდა...

— ღმერთო ჩემო, რა მომეწყინა!.. — წამოიძახა ვარიჩკამ, როდესაც ქათამმა შესწყვიტა კაკანი და აღარ დაიწყო სიმღერა, რომ იმასაც ხმა ისევ შეეწყო და თავი გაერთო.

ვარიჩკა შესდგა და პირდაპირ მწვერვალს შეჰხედა, რომლისთვისაც ზევიდგან მზეს სხივები დაეშო და როგორც სვეტებზედ, დაჰნდობოდა ზედ.

— შეხედე, რა სანახავია!.. — წამოიძახა ვარიჩკამ და რეზიკოს გვერდში ხელი შემოჰკრა, რომ იმისი ყურადღებაც მიექცია ამ სურათისთვის.

— ჰო, ლამაზი სანახავია!.. — შეუხედავად წამოიძახა რეზიკომ და აივნის ბოძების გვერ-

დით რამდენსამე ხე-ყვავილს დაუწყო უაზროდ მზერა.

— ეს კატუშა მაინც მოვიდეს, თორემ ძლიერ მომწყინდა,— ისევ ვარიჩქამ დაარღვია სიჩუმე და რეზიკო გაითრია.

— გუშინ აკი იყო.

— რა ვქნათ, რომ გუშინ იყო? როცა თელავში ერთად ვწავლობდით, სულ იმას მეუბნებოდა, თუ რეზიკოს შეირთავ, მუდამ თქვენთან ვიქმნები ხოლმეო, ისე გვიყვარდა ერთმანეთი.

— იმას ეხლაც უყვარხარ?

— მე კი მიყვარს, და ის რომ აღარ დადის ჩვენსას? ახლა ჩვენ უნდა წავიდეთ იმასთან ვიზიტით. მართლა, მოდი ეხლავ წავიდეთ.

— წავიდეთ!— გარდაწყვეტით უთხრა რეზიკომ და ორთავენი სადარბაზო ტანისამოსის ჩასაცმელად შევიდნენ ოთახში.

სულ არ გასულა რამდენიმე წუთი იმათ შესვლის შემდეგ, რომ ქიშკარი გაჭრიალდა და სამი ევროპიულად ჩაცმული ქალი შემოვიდა ეზოში, იმათ შემოჰყვა ორი ხმალ-ხანჯლით შეიარაღებული ახალ-გაზდა ყმაწვილი.

ვარიჩკამ ჭიშკრის გაქრიალებათედ ქვედა ტანისამოსით გარედ სტუმრები რომ დაინახა, რეზიკოს დაუძახა:

— რეზიკო, გახედე, სტუმრები მოდიან!

— ეხლავე! — უპასუხა რეზიკომ და გარედ გამოვიდა.

ვარიჩკა კი მაშინვე დაიმალა და აჩქარებით ტანისამოსის ჩაცმა დაიწყო.

— გთხოვთ მობრძანდეთ! — აივნიდგანვე გადასძახა რეზიკომ და კიბეებზედ საჩქაროდ ჩაირბინა.

— ეს არის ეხლა ჩვენ თქვენსა ვაპრობდით წამოსვლას, — უთხრა რეზიკომ კატუშას, როდესაც სხვებს ხელი ჩამოართვა და მერე დაუმატა:

— ჩემი ვარიჩკა ძალიან მოწყენილია და გვინდოდა პატარა ხანს გაგვევლო.

— მანდ რასა დგებართ? რატომ აივანზედ არ ამობრძანდებით? — კაბის დუგმების შეკვრით გადმოსძახა ვარიჩკამ აივნიდგან, რაკი დაინახა, რომ რეზიკომ სტუმრები შეაყენა და ადგილიდგან აღარ იძროდნენ.

— ეხლავე, ეხლავე!.. როგორა ბრძანდებით, ვარვარა მიხაილოვნა? — თითქმის ერთ-

ხმად შესძახეს ყმაწვილებმა და გზა მისცეს ქალებს.

— როგორ არ გრცხვენიანთ, კნიაზო ილიკო, რომ აგრე დაგვივიწყეთ!—საყვედურის კილოთი უთხრა ვარიჩკამ, როდესაც ყველანი ალაგდნენ აივანზედ და ფიცრები ააჩხავლეს.

— რა ვქნათ ვარვარა მიხაილოვნა...

— წარმოიდგინე, ვარიჩკა, ილიკო აღარსად დადის!—გააწყვეტინა კატუშამ ილიკოს სიტყვა.

— რა ამბავია?

— საქმეები აქვს ბევრი.

— საქმეები კი არა და, აბა რა საქმეები ექნება, შეყვარებულია და კრუხივით სულ შინა ზის და გულის ვარღზე ფიქრობს! ვერ ატყობთ, რანაირი დაფიქრებული სახე აქვს?— ჩაერია ისევ კატუშა ლაპარაკში და ილიკოს სიტყვა კიდევ ჩამოართვა.

— ნუ თუ მართლა, ვინ უყვარს განა?

— არ ვიცი, არ ამბობს!—ხელების გაფათურებით წამოიძახა კატუშამ და თავის მოჟუჟუნე თვალები ილიკოს მიაპყრო. სხვებმაც შეჰხედეს ილიკოს და უსიტყვოდ თვალებით ეკითხებოდნენ: ვინ გიყვარსო?

ილიკო მიხვდა იმათ თვალების მეტყვე-
ლების აზრს და პასუხი არ დაუგვიანა.

— ვინ უნდა მიყვარდეს კატუშას მეტი? —
სიცილით წამოიძახა ილიკომ და ხელი კატუ-
შასკენ მიიღო.

— ხა, ხა, ხა!.. აი ეგ მოგვწონს!.. — გადი-
ხარხარეს ყველამ და კატუშას შეხედეს.

კატუშა კი გაწითლდა და სიცილითვე წა-
მოიძახა:

— როგორ არა გრცხვენიანთ, კნიაზო,
რომ დამცინით?!

— მე არა ვხუმრობ; — დაიწყო ისევ ილი-
კომ, როცა ქალებმა სიცილი შესწყვიტეს: —
დრო არა მაქვს, რომ წავიდე სადმე; ან სულ
ტყეში ვარ, ან იალაღებზედ, ლამის გავგი-
ჟდე, არ ვიცი რა უნდა ვუყო ამ წყეულ
გლებკაცებს.

— ვერ წარმოიდგენთ, რა ავაზაკები არიან,
თავხედები; მზად არიან გაგყვლიფონ და
გაგგლიჯონ; წარმოიდგინეთ ტყე სულ გა-
ჩხეს... —

— მართალს ამბობ, მეც მაგ ყოფაში
ჩამავდეს! — კვერი დაუკრა რეზიკომ და ამის

შემდეგ, ვინ იცის, რა სიმურტლე და სისა-
ძაგლე არ მიაწერეს გლებებს.

— უნდა სულები ამოვხუთოთ,—გადას-
წყვიტეს ბოლოს ერთად.

დასასრულ დაასკვნეს, რომ „მამულ-დედუ-
ლის მოვლა,“ თუ კი რამ „მამულ-დედული
აქვთ“ და ან კიდევ იმისი ჯავრი აწუხებთ,
„სრულიად შეუძლებელია ამ დაწყევლილ
გლებებისა გამო.“

იმათ ლაპარაკში მზეც მოეფარა მწვერ-
ვალს, თითქოს მოჰწყინდა იმათი მზერა და
ყარ-ყარყატის ყურის გდებოა და ცის სიერ-
ცეში აქა-იქ გაფანტული ღრუბლები იმათ
მაგივრად სირცხვილის ნიშნად გააწითლა.
სალამოს ნიაემაც დაჰბერა და ლაპარაკით
გაცხარებულები და აღელვებულები გააგრი-
ლა.

ამ დროს შეიარაღებულები ქალია და გე-
ლა შემოვიდნენ ეზოში და აივანზედ მობაა-
სეთ ქუდების მოხდით მიესალმნენ.

— კარგია მოხვედით!..—აივნის ქვეშიდგან
გამოსძახა ზალიკომ ახლად მოსულებს და
თითონაც შეიარაღებული იმათ გვერდში
ამოუდგა.

— საით მიემართებიან, კნიაზო? — დაეკითხნენ სტუმრები, როდესაც თვალი შეასწრეს შეიარაღებულებს.

— იალალზედ.

II

სოფლის განაპირებით, ზედ ხევის პირას, დიდი დაცემული მოედანია, სადაც გლეხობა მოიყრის ხოლმე თავს და ამ მოედანზედ განმარტოებით მდგარ დიდ დაბურულ ჭანდრის ქვეშ ყაყანობს თავის გაჭირებისა და დაღუპულების შესახებ. ვინ იცის, ეს ჭანდარი რამდენის ყრილობის მოწამეა! ვინ იცის რამდენჯერ მიუშურებიათ მის ტოტებ ქვეშ, რომ ეთათბირათ იმის შესახებ, თუ როგორ დაეცვათ სოფელი განსაცდელისაგან, რაც ხშირად ეწვეოდათ ხოლმე უწინ. ეხლაც კიდევ, კიდევ ვინ იცის, რამდენის გლეხის გულის სიღრმიდგან ამონახეთქი კვნესა შესმენია ამ ჭანდარს, რამდენი ტანჯული უნახავს...

აი სწორეთ ამ ჭანდრის ქვეშ მეორე დღეს ზალიკო, ჭალია და გელა ისხდნენ და წინ, მოედანზედ კი ორმოცამდის ჩამწკრივებული

ფურმოზერობა სიცხის გულზედ ეყარენ და მოღეშილად კუდსა და თავს ფშუილით იქნევდენ ბუზების მოსაგერებლად.

— არა, ი თოფებს რომ გვესროდით, მითომ შავვაშინებლით და საქონელს იქვე დავაყრევილებლით?!—ნიშნის მოგებით უთხრა ზალიკომ გუდიან მწყემსს, რომელიც ის-ის იყო რამდენისამე გლეხით მოვიდა და ქანდრის ქვეშ ზალიკოს წინ ქულ-მოხდელი დადგა.

— მაშ არ მესროლა, რომ თულებივით დამტაცეთ საქონელი?!

— რას მიედებ-მოედები, როგორ თუ თულებივით?—შეუტია ზალიკომ და ზეზე წამოდგა.

— თულებივით თუ არა, მა რა იყო? ჩვენს საქონელს თქვენ იალალზედ რა უნდოდა. თქვენი იალალი რო გვდომოდა, მაშინ სოსიკოს კი აღარ მივცემდით საბალახეს.

— კიდევ მაგაშია საქმე, რომ საბალახეს სოსიკოს აძლევდი და ჩვენ იალალზედ კი დავიდით.

— სოსიკოსი ვერ დაგვიტევს, რო თქვენსაზე არ ვატაროთ? ან თქვენი მობალახე მწყემსები რად გადმოგვიშვებენ.

— ღმერთმა ნუ იცის თქვენი თავი და ტანი, რა ვიცი რად გადმოგვიშვებენ?! თქვენ აი ესა ხართ, აი!—ორივე მაჩვენებელი თითო ერთმანეთს მიატოლა ზალიკომ და მერე ისევ განაგრძო:—განა ძალლი ძაღლის ხორცს შესჯამს? თქვენ ბატონს რას დაინდობთ!.. აუ ერთმანეთში პირობა არა გაქვთ, მაშ რად გადუშვით ჩვენი მობალახე მწყემსები სოსიკოსაში, რომ იმ დღეს იმან მაასწრო და ოცამდის სული საქონელი აქ ჩამოვალა.

— იმანაც ისე მაასწრო, როგორც უენ ჩვენსას მოასწარი. მე ჩემი თვალით დავინახე, რომ სოსიკოს მოურავი გადმოვიდა თქვენს იალაღზე და იქიდგან გადმოვალა საქონელი.

— ე მაგეების ლაპარაკს, გირჩევნიან დაიხსნა, თორემ ხომ იცი ჩემი ამბავი, ეხლავე ყელეებს დავჭრი ე საქონელს და ძაღლებს გადვუყრი.—ბრაზ-მორევით შეუტია ზალიკომ და რამდენჯერმე გაიარ-გამოიარა.

— სუი, ბიჭო, ნუ იცი ხოლმე ატორღილღება. თუ დაპარვა არ გინდოდა—ფხიზლად იქნებოდით!..—მუჯღლუგუნის წაკვრით ურჩიეს საქონლის პატრონმა გლეხებმა.

— რას ამბობ, კაცო, ერთი პირი ძილი წყალსაც მოუვა ხოლმე, და ჩვენ ხომ ადამიანიშვილები ვართ! ვაი მაგათ დედი-ღმერთსა რომ დროით გადაგვასწრეს, თორემ ჩვენ ვუჩვენებდით სეირს!

— რაო?— შესჭყვივლა ზალიკომ და მწყემსისკენ გაიწია.

— კარგი, შენი ჭირიმე ზალიკო, ამის უბედობას რა ყურს უგდებ, პატრონები ჩვენ ვართ.

მწყემსი მართალს ამბობდა. იმ ღამეს ზალიკო, ჭალია და გელა მუცლით ჩაცურდნენ მწვერვალიდგან, რომელიც რეზიკოს და სოსიკოს იალაღებს ჰყოფს და, რაც კი ბინიდგან კარგა მოშორებით საქონელი ეყარა, სულ ერთიანად დაირეკეს, იმ დროს, როდესაც მწყემსები ოდნავ მბჟუტავ ცეცხლს ფარაჯებში გახვეულები გარს შემოსწოლოდნენ და ხვრინავდნენ. ძაღლებიც იქავ მორკალებულიყვნენ და მაშინ გაიგეს, როდესაც ზალიკოს ნახევარ საქონელი მიჯნას გადაცილებული ჰყვანდა. ისენი გაცოფებულები ყეფით დაედევნენ; მათ ყეფაზედ მწყემსები წამოცვივდნენ და მაშინვე თოფები

დაახალეს, მგრამ გვიან-ლა იყო. ზალიკომ გადაასწრო და თოფის სროლითვე გასცა პასუხი.

— პატრონები ხართ და მაშ რატომ არ იხსნით?— უკან დაწევით წამოიღრიალა ზალიკომ, როცა გლეხები წინ ჩაუდგნენ და ხვეწნა დაუწყეს.

— დახსნით კი დავიხსნით, მაგრამ რო არ ვიცით რამდენსა გვთხოვ?

— რამდენსა გთხოვთ რა, არ იცით, სულზედ რა არის? იანგარიშეთ სულზედ მანეთ-ნახევარი და გაიგებთ, რასაცა გთხოვთ. აქ ორმოცი სულია.— ცოტა მორბილებულის კილოთი უთხრა ზალიკომ და ქვაზედ ჩამოჯდა.

— მანეთ-ნახევარი რო ვიანგარიშოთ, ვინ იცის, რამდენი შადგება!— უპასუხეს დაღონებულმა პატრონებმა.

— რალა რამდენი შადგება: ორმოცი მანეთი, ოთხი თუმანი და ორმოცი ნახევარ მანეთიც... ორ თუმანს შადგენს, ექვსი თუმანი გადმომითვალეთ და თქვენი საქონელი წაასხით.

— არა, შენი ქირიმე, ზალიკო, ექვსი ძალიან ბევრია. აბა ეხლა ექვს თუმანს ვინ მოგვცემს?..

— არავინ მოგცემთ და ეგრე იყავით! სანამ არ გადმომითვლით, აქ, ე თქვენ საქონელს რო სულებიც დასცვივდეთ, ერთსაც არ მოგცემთ.

— სულზედ მანეთი იკმარე და ის ათ-ათი შაური გვაპატიე.—ერთმანერთში მოლაპარაკების შემდეგ სთხოვეს გლებებმა.

— რას ამბობთ, ეი, რეზიკომ რო ენგრე ათ-ათი შაური აპატიოს, მერე, რილათი იცხოვროს?!—გადაწყვეტით წამოიძახა ზალიკომ და ფეხზედ წამოდგომით ხელი გაუწოდა მღვდელს, რომელიც ქანდრის ქვეშ მოვიდა და იქ მყოფთ მიესალმა.

„ი... უუ... ჩე!...“

(მონოლოგი).

„...რალას გავჩუმდი და ენა მუცელში ჩამივარდა, როდესაც ის საზიზღარი ისეთის ბილწის ღიმილით იმის სურათს გვაჩვენებდა და თავისს გამარჯვებას შემოგვკვებოდა?!. რატომ მაშინვე ყელში არ ვწვდი, ის ბილწი გული არ მოვგლიჯე და იატაკზედ არ დავანარცხე?!“

„ახ, რა ნეტარებას ვიგრძნობდი, როდესაც იმისი გვაში ჩემ ფეხთ წინ კრუნჩხვა-გრეხვას დაიწყებდა და თბილი სისხლი კი ჩქეფით იქაურობას მორწყავდა და იმის უხეფები ჩვენ შეგვწინწყლავდა?..“

„... ნეტარებავ, ნეტარებავ!.. თითქოს ჰგრძნობდა იმის სიტყვებს, რომ სურათში შენი თვალები იქ მდგომთ ნაღვლიანად, ღმობი-

ერად შემოგვცქეროდა და შველას გვთხოვდა...

„მე კი, შენი მალმერთებელი, სხვებთან ერთად, ხა! ხა! ხა! უშნოდ ვიღრიჯებოდი და ვცდილობდი, რომ ჩემი მღელვარება არ გამოძულავნებულიყო...“

„ის კი, საზიზღარი, ხან ერთს გადმოგვცემდა შენს სურათს და ხან მეორეს... ვხედავდი ყველა სტკბებოდა შენის სიმშვენერით და...“

„როცა შენი სურათი ხელთ ვიგდე, მინდოდა დამეხია, კბილით დამეფლითა, რომ იმ ბილწს ბინძურს უბეში აღარ ჩაედო და შენის სახელისათვის ჩირქი არ მოეცხო...“

„მაგრამ კიდევ იმ შიშმა, კიდევ იმ მოკრძალებამ შემაყენა...“

„მაბეტივე, ჩემო ღვთაებავ, უკან ე გარდავეცი და ისევ ღრეჯა, უშნოდ კრეჭა დავიწყე...“

„...განა, ჩემო წმიდათა-წმიდავ, სტყუოდა, სრულს სიცრუევს ამბობდა... იმის სიტყვებს ნიადაგი არა ჰქონდა?! შენ გულთმისანი ხარ, შეიტყობდი, რა განზრახვითაც გვევლება ის

თავს. იმის სიცბიერე შენთვის ცხადი იქმნებოდა, და სურათს კი არ მისცემდი, ახლოსაც არ მიიკარებდი...

„ხა, ხა, ხა!.. როგორ უსინდისოდ სტყუოდა!.. საზიზღარს, შენი სურათი სადმე მოუპარავს და დასამტკიცებელ საბუთად დააქვს... უთუოდ შენ განდევნე და ეხლა ის სამაგიეროს გიხდის... ცილს გწამებს...

„მაგრამ... ახ... ზედ-წარწერა?!..

„შენის ხელით იყო ზედ წარწერილი, შენით!.. მაშ... მაშ სუყველაფერი მართალი იყო?! ვერ ძიჰხვდი იმის ცბიერებას და....

„რად მიენდე იმ...

„მაგრამ რას ვბოდავ?! გულო ჩემო, რისთვის ჰშფოთავ?! რა იცი, რომ ყოველივე ეს იმან არ იცის და კიდევ არ ესიამოვნა... განა შენ რომ წმინდად, უბიწოდ, ციურ არსებად გეჩვენება, ეს მართალია?! იმის თვალები რომ უბიწოდ გამოიმზირებიან, განა ცბიერებით არ მოხდის?! ხომ შეუძლებელია შენთვის ეს შეიტყო და მაშ რად ჰბრმავდები? იქნება იმის სიმშვენიერე, თვალთმაქცი სიმშვენიერე წუმბის ფსკაა, და შენ

კი ბუდიდგან გადმოვარდნას ჰლამობ, რო-
დესაც ის წარმოგიდგება თვალ-წინ!..

„არა იყუჩე, გულო, იყუჩე!.. დასცხრი,
ი... ყუ... ჩე!...“

„გმადლობ, უფალო, გმადლობ“!..

(ეპიუდი)

— გმადლობ, უფალო, გმადლობ!.. სიხარულისაგან ლამის გადავირიო... მადლობის გადახდა ვერც კი მომიხერხებია.

„ღმერთო, ღმერთო, რითი დავიმსახურე შენი ყურადღება, რომ... რომ ღირსი გამხადე, რჩეულად მყავი და... ახ, გმადლობ, უფალო, გმადლობ!.. ადამიანის სული, გული, აზრი... ღმერთო, გულთა-მხილავი ვარ!.. ადამიანის გული ჩემთვის დაფარული აღარ არის!.. სულ უღრმესი, მისთვისაც კი დაფარული და უჩინარი, თვალ-წინ გადამეშალა, გონების თვალი ელვასავით სწრაფ გაიკლაკნება ადამიანის გულის უფსკრულ ადგილებში და ყოველსავე საიდუმლოებას, საიდუმლოთა საიდუმლოებას... გმადლობ, უფალო, გმადლობ!.. .

„აგერ ის მხევალი! . ბედ-შავი, რა დაღონებული შემოვიდა შენს წმიდა ტაძარს!.. ფეხები უკან ჰრჩებოდა. ვერა ბედავდა შემოსვლასა. თვისი საქციელი ჰქენჯნის, ბავშვს დასრულება არ დააცალა, ძალად დაჰბადა და, უჰ, წყალში გადააგდო!.. საზიზღარმა დმოატყუა, შეაცდინა და... აგერ, როგო მდულარეს აფრქვევს: „შემინდე მე, უფალოო!..“ გეხვეწება უსიტყვოდ.

„აპატიე, უფალო, აპატიე!..—გამოუცდელი იყო. საზიზღრის ცრუ სიტყვები სიმართლედ მიიღო და...

„იმ საზიზღრისთვისაც ჰლოცულობ?! გინდა ამასაც აპატიოს უფალმა?! ახ, რა კეთილი არსება ჰყოფილხარ!..

„ღმერთო!..

„რაა?!. პატიებას კი არა, სამაგიეროს გადახდას ეხვეწები?!. სთხოვ უფალსა, დასტანჯო, არ მოასვენოს?!. შეგაძლებინოს, შენის ხელითვე ჯავრი ამოიყარო?!.

„ახ! მეგონა იმასაც ავედრებდი უფალს! ეხლავე სიძულილი, სამაგიეროს გადახდა!.. როდის-ღა იქნება შენი გული თავისუფალი მაგ სენისაგან, თუ კი ეხლავე ნიადაგს აძლევ?!..

„მაგრამ გეპატიება, ადამიანი ხარ. მოგატყუეს და შენც...“

„ზარსა ჰრეკენ!.. დღეს ბედნიერი დღეა. მრავალი მოაწყდება, ეკლესია არც კი დაიტევს. აგერ იქ, გალავნის კუთხეში, დავდგები. იქიდან არავინ გამომეპარება. მე კი ვერავინ დამინახავს. ყველას გული, ოხ, ღმერთო, წინ გადამეშლება!... გმადლობ, უფალო, გმადლობ!... მე... სსს!.. მოდიან კიდევ!.. აგერ დედაბერი ყავარჯენის ბჯენით მიუახლოვდა ეკლესიის კარებს, პირ-ჯვარი გადიწერა... ოი, ოი, მოხუცო მანდილოსანო!.. თითქოს ღვთის-მოსავ ადამიანის სახელი გაქვს მოხვეჯილი! პატიოსანისა და მართლის ადამიანის ჯილა დიდი ხანია საზოგადოებამ თავს დაგადგა... მაშ გიცრუვია, საზოგადოებისთვის თვალები აგიხვევია... ღმერთო, რა გაიძვერად უმოქმედნია!.. აი, ეხლაც, წმიდა ადგილას, შენ წინაშე სცრუობს!.. არ გინდა, მოხუცო, სიბერის დროს მაინც გულ-წრფელი იყო და ქვეყანას არ ატყუებდე?! პირ-ჯვარს იწერ, სიტყვებს გაიძახი, და გული კი, ოი, საით გაგირბის?!.. შედექ, შედექ!.. ღირსი არა ხარ მანდ...“

არ გამიგონე და შეხვედი?!. შენი სისაძაგლე არ დამავიწყდება, შენ...

„ოხ, რა დაღონებული, რა სათნოებით სავსე მოდის!.. მშვენიერო არსებავ!.. თითოეულ საჩვენებელი ხარ, შენი სიკეთე, ზნეობის სიმტკიცე, სიფაქიზე სამაგალითოდ გამხდარა. მშვენებავ, რამდენი შენს მეუღლეს ზედ უკეთესი შენის სიმშვენიერით გადარეული უნუგეშოდ გაგისტუმრებია? რამდენი თაყვანის-მცემელი ოხრავს და ვერ გაუბედნია თვისი გრძნობა გამოგიმჟღავნოს?! ახ, რა ბედნიერია შენი მეუღლე?..“

„რანაირად გეძნელებოდა გუშინ მეუღლის გასტუმრება?! გამხნევებდა, „ერთ თვეზედ დავბრუნდებიო“, მაგრამ მაინც გეძნელებოდა განშორება, გული თან გააყოლე. ერთი თვე საუკუნოდ მიგაჩნდა. ნეტარი! რა დამშვიდებული წავიდა. ან კი რად უნდა ედარდნა, როდესაც შენი სიფაქიზე სწამს?!. იცხს, შენს სახელს, ოჯახს არ შეუბღალავ.“

„აი, ეხლაც მოსულხარ, რომ შეავედრო უფალს იგი. „ნუ სწუხხარ, ნუ!.. ის... მაგრამ—რას ვხედავ?!.. ვინ ის?! განა ეხლა“

მეუღლეზედ არა ჰფიქრობ?!. განშორება
კიდევაც გიხაროდა?!.

„ოი, წყეულო თვალთ-მაქცო!.. შედექ,
შედექ!. სხვისთვის გიცემს გული?!. მოტყუე-
ბულო, მეუღლე!.. აი, შენი გულ-წრფელი
გრძნობა!..“

„არ შეხვიდე, შე მატყუმრავ, არა!.. შენი
ადგილი...“

„ოხ, თქვენ ხომ შეყვარებულები ხართ?!.
ბედნიერებო, ერთმანეთისთვის გიცემთ გუ-
ლი, სული და გული გაგიერთებიათ.“

„კარგია თქვენ შემოხვედით იმ წყეულის
შემდეგ. დამამშვიდეთ. თუ ეს აქ ატყუებს,
არც ის დააკლებს იქ. ორივეს ერთმანეთისა
სწამთ, ორივენი კი ერთმანეთს ატყუებენ.
ღირსნი არიან ორივენი ერთმანეთისა, თქვენ
კი...“

„სულ სხვაა თქვენი კავშირი. ძლივას გაჰ-
ბედეთ ერთმანეთისთვის გაგემჟღავნებინათ
თქვენი გულის ცემა. სულ ერთი კვირაა მას
ექეთ. გინდათ სამუდამოდ ერთად იყვნეთ?!
კიდევ მაგაზედ გაქვთ ლაპარაკი. ოხ, რა
გრძნობით გამსჭვალულა თქვენი თვალები.
თვალებით გინდათ ერთმანეთი სჩანთქათ,“

რომ ერთ არსებად ვარდიქმნეთ... ბედნიერებო, შედით, შედით! უფალი აკურთხებს თქვენს გრძნობას, გულ-წრფელს გრძნობას... სულ ცოტა ხნის შემდეგ მანდვე ერიც იქნება მოწმე თქვენის შეუღლებისა. შედით, შედით!.. თქვენისთანებისთვის არის ეგ წმიდა ტაძარი და არა იმ...

„მო... ი...ცადეთ, მაიცადეთ!.. თქვე... ნუ თქვენც სათავეშივე დაიწყეთ სტრუობა?!. რად, რად ატყუებთ ერთმანეთს?!. ვინ გატანთ ძალას?!. რატომ გულ-ახლით არ უამბობთ ერთმანეთს გუშინდელს ამბავს?!. ხომ არც ერთს ერთმანეთი არ გახსოვდათ გუშინ, როდესაც სხვა და-სხვებთან იყავით?! შედექით! არ შეხვიდეთ, ვიდრე ერთმანეთს გულ-ახლით არ უამბობთ გუშინდელს ამბავს!.. ეხლავე ნუ დასდგომიხართ სიცრუესა ნუ, ნუ!.. ახ, არ გინდათ, მომისმინოთ?!. მაინც სიცრუობთ და... ახ, ერთმანეთისა რაღად გჯერათ... ნუ თუ ვერა ჰხედავთ ერთმანეთის სიტყვების უშინაარსობას?!. შედექით!.. შე...დე..ქით!..

„კეთილო მწყემსო!.. შედი და შენის მქვერ-მეტყველებით, შენის გულ-წრფელის

სიტყვით გამოხდევნე ყველა. მანდ ყოფნის-
 არც ერთი ღირსი არ არის. არც ერთი არ მოსუ-
 ლა სალოცავად. ყველა გამოხდევნე, შედი,
 შედი, ნუ ყოყმანობ! ხომ კეთილი ხარ? ხომ
 შენი სიკეთე, გულწრფელი მოქმედება ქვე-
 ყანამ იცის?! ხომ გრწამს კიდევ, გულ-
 წრფელად ემსახურები შენს ერს? აგერა
 როგორ გეხვევა ხალხი?!. ყველა მოწიწებით
 შემოგცქერის... მაშ...

„მოიცა, მოიცა!.. შენ... ღმერთო!.. ნუ
 თუ ესეც, ესეც... შევიდა კიდევ, თან
 ბრბო შეჰყვა... მისდევს... ქალი, კაცი,
 დიდი, პატარა, ერთმანეთს მოება. აგერ,
 აგერ მოეშურება ყველა მანდ!.. თან მოაქვს
 გულ-წრფელობის გარდა, ყველაფერი. რა
 გვარი სისაძაგლე არ არსებულა ადამიანის
 გულში!.. ღმერთო, შენ ხომ ჰხედავ ყვე-
 ლაფერს, შენ ხომ...“

„ოხ, პატიოსანო არსებავ, მოხვედი?!
 გულ-წრფელო, მამულიშვილო... უკანას-
 კნელად შენ მოხვედი.“

ნუ შეხვალ მანდ. ყოველმა სისაძაგლემ
 მანდ მოიყარა თავი. უმწიკვლო ხარ. მა-
 გათთან ერთად არ უნდა იდგე, არა. შენი

მოღვაწეობა, შენი გულ-წრფელი, თავ-და-დებულნი მოქმედება გამოისყიდის მთელის ერის უნდომლობას, გაუტანლობას. იყავ კელაპტრად! კეთილო მამულიშვილო, შორს დადექ! ნუ შეუერთდები მაგ სისაძაგლის მორევს, ნუ! შედექ, შედექ!..

„უანგარო მოღვაწევ, შედექ! მინდა გიმიზირო, მინდა შენის მზერით დავტკბე და თავი ვინუგეშო. იქნება აგერ იქ მოთავსებული სისაძაგლე დამავიწყდეს და დამშვიდდე!.. შე... შედი, შედი!.. არ შესდგე, შე, საზიზლარო თვალთ-მაქცო, ბილწო!. ყველაზედ საზიზლარი შენ ჰყოფილხარ, ყველაზედ...“

„ახ, ღმერთო, სადღაა, სად მოვძებნო წმიდა გრძნობა, წრფელი და უანგარო, როდესაც უწმიდესის საგნის სახელითაც ასე სარგებლობენ, როგორც ეს უმგზავსი?!.“

„ახ, რა დიდის ამბით, რა გრძნობით ახსენებ ხოლმე წმიდა სამშობლოს... ღმერთო, ნუ თუ შესაძლებელი ყოფილა მაგრე ხელოვნურად თვალეზი აუხვიოს საზოგადოებას და დაჰფაროს ადამიანმა ნამდვილი მოძრაობა გულისა?!.“

„რალას ჰყოყმანობ და არ შეხვალ, შე
საზიზღარო?!.. შედი, შედი და ყველაზედ
წინ წარსდები! შეუერთდი იმათ და ატყუე,
ატყუე, ვიდრე... ღმერთო, რად აბოგინებ
ამათთანას?!.. რატომ...“

„ოხ, თქვენ მაინც იყავით მაგრე. მუდმივ
ეგ წრფელი გრძნობა გაკავშირებდეთ... აი,
ვერ მხედავთ, რა სიხარულით ვეგებები
თქვენს წმიდა, წრფელ გრძნობას იმ საზი-
ზღარის შემდეგ?!.. ერთმანეთისათვის თქვენ
თავს გასწირავთ: გიყვართ ერთმანეთი მე-
გობრულად. მეგობრები ხართ!.. შემომხე-
დეთ, მეც თქვენთან ერთად ვხარობ. ღმერ-
თო, გმადლობ, რომ კიდევ ყოფილა ადა-
მიანში წრფელი გრძნობა!.. აი, ესენი...
შედექით კია!.. ნუ მიხვალთ იქ. შე...“

„შედით, შედით!.. თქვენც, თქვენც ორ-
გულობთ, ერთმანეთს ატყუებთ?!.. მოიგონეთ
გუშინდელი ამბავი, როგორ ჰკილავდით ერ-
თმანეთს, რომ თქვენი პიროვნება ამით აგე-
მალლებინათ?! ახ, საზიზღრებო, აღარც კი
გრცხვენიანთ, ერთმანეთს ეგრე ღიმილით
ეგებებით და შეყვარებულებსავით მიჰლაპა-

რაკობთ!!... ფუი, ფუი, თქვე... შედით, შე-
დით!..

„ღმერთო!.. რაღა დარჩენია?!. უფალო,
შეარყიე ტაძარი, შემუსრე მისი მკვიდრი
კედლები, როგორც შიგ მყოფთ შემუსრეს
ყოველი ადამიანური გრძნობა და...

„უფალო, უფალო!.. ნუ თუ აღარვინ დარ-
ჩა?!. ერთი, ერთი ადამიანი მაინც ვნახო, რო-
მელსაც თავისი თავი არ გაელმერთებინოს და
გულწრფელად მოქმედებდეს!.. ღმერთო...

„რა გინდა აქ!!. წადი, წადი!.. დედი, დე-
დი ერთ ნაბიჯსაც ნუღარ წარმოსდგამ!.. წა-
დი, დაიმალე!.. ახ, არ გეყურება, წადი!..
ღმერთო, ღმერთო, ნინოც თან მოჰყავს, ჰა,
ჰა, ჰა!..

„დედი, შეიბრალე წამებული შენი შეი-
ლი!.. დაიმალე, ნუ მოხვალ!.. წაიყვანე ეგეც,
ნინოც! ნურც მაგას შემოიყვან, წადი, წა-
დი!.. ნინო, ნინო, დედი, წადით, წადით!..
აი, მუხლ-მოდრეკით გევედრებით!! ვერა
ხედავთ, რა მღუღარებას ვაფრქვევ!! წადით,
წადით!..

„ახ, არ გეყურებათ!.. მოსდინხართ! . ღმერ-
თო!.. დაბრმავდი, გონების თვალო, დაჩლ-
უნგდი, გონებაე!..

„გული მაინც დამალეთ!... არ მინდა თქვენ გულს შევხედო... თქვენი საიდუმლო გავიგო...“

„მინდა, ეგ ორი გული მაინც არ ვიცოდე!.. ეკ ორი გული მაინც მაკავშირებდეს ადამიანთან... მინდა ადამიანის გულ-წრფელობა მწამდეს!.. მაგრამ. .“

„ააახ, ხა, ხა, ხა!.. თქვენი გულიც მეშლება თვალ-წინ!..“

„არ მინდა, არა, არა და არა!.. და-ჩლოუნგდი, გეუბნები, გონებავ!.. თავალო, დაბრმავდი!.. ადამიანის გულ-წრფელობა მინდა მწამდეს, მინდა!.. მინდა!.. არ ჰჩლოუნგდები!! ეპოტინები მაგ ორ გულსაც? ძალად დაგაჩლოუნგებ, დაგაბრმავებ! ნებას არ მოგცემ შეეხო მაგ ორ გულს, ჩემ წშიდათა-წშიდას ..“

„აი, ეს დამბაჩა მოგიღებს ბოლოს!..“

„ჰაა!.. დედი... ნინო... მშვიდობით!..“

— შეილო, რა დაგემართა!...

— ჰა?!.

— საშინლად ჰბორგავდი, სტიროდი.

— დედი, შენ?!. ნინო?!.

— ჰო მე, ვილა ნინო?

— გენაცვა, დედი, დედი!.. სიზმარი ყოფილა!..

— ჰო, ძილში სტიროდი!..

— გმადლობ, უფალო, გმადლობ!.. სიხარულის ცრემლის ფრქვევით წამოიჩოქა ლოგინში დ მხურვალედ უფალს მადლობა შესწირა, რომ სიზმარში ყოფილა გულთა-მხილავი და არა ცხადად.

„...მძულხარტი!...“

(სახალწლო ეტიუდი)

— ეს პირველი! — წამოიძახა ქალწულმა და გვერდზე კისრის მიგრებით სარკეში ჩაიხედა... ოდნავ შეპარებული სიწითლე იმის ნაზს, სპეტაკ სახის ფერს აშვენებდა, და ცისფერი თვალები და ოქროს ფერი თმა ხომ უათკეცებდნენ სიმშვენიერეს. ნეტოს თითონვე მოეწონა თვისი მინაზებული სახე და სარკისკენ მთლად მიტრიალდა. სარკემ უტყუვრად გამოაჩინა იმის მოხდენილი ტანი და..

— მოდის!.. — ღიმილით წამოიძახა, კიბიდან ფეხის ხმა რომ შემოესმა, და მოწყვეტით სავარძელში ჩაესვენა.

— ლეგაა!.. — შემოვიდა დედაკაცი და მოახსენა ნეტოს.

— სთხოვე!.. — უპასუხა ნატომ და წამოდგა ლეგამ კარბჭეში გვაბანაკი გაიძრო, თმა გაისწორა და... — მოგილოცავთ ახალწელს!.. — უთხრა, შემოვიდა თუ არა დარბაზში და ნეტოს მხურვალედ ჩამოართვა ხელი.

— პირველად თქვენსკენ წამოვედი...

— გმადლობთ! თითქმის მეკვლეც თქვენა ხართ! — უპასუხა ნეტომ და სთხოვა, დამჯდარიყო.

— ახ, რა ბედნიერი ვარ, რომ თქვენი მეკვლე მე ვარ?... — შეუხამებელი სიხარულით წამოიძახა ლეგამ და ნეტოს გვერდით მიუჯდა...

— განა ჩვენი მეკვლეობა მაგრე საინტერესოა, რომ ბედნიერებად სთვლით?! — ღიმილით დაეკითხა ნეტო, და ცოტათი ლეგასკენ გადმოიხარა.

— ნეტო! — ხმის კანკალით წამოიძახა და ხელი დაუჭირა: — ეს დღე ჩემთვის სანეტარო იყო და მოუთმენლად მოველოდი, რომ... რომ... ახ!... ნეტო, მიყვარხართ!...

— ხა, ხა, ხა, ხა!.. — გადიხარხარა ნეტომ და ხელი გამოჰგლიჯა...

მდულარე გადაესხა ლევას, ნეტოს და-
ცინვითი ხარხარი რომ შემოესმა და წამს
მოსაზრება დაეკარგა...

ვერც ხელი, ვერც თავი ვერ გაენძრია
და გაშტერებით ნეტოს მისჩერებოდა.

რად?.. არ იცოდა.

ხარხარი კიდევ შემოესმა, თუმცა კი ნე-
ტოს მეორედ არ გადუხარხარია, და მაშინ-
ლა გამოჰფხიზლდა.

უეცრივ მოუდუნდა ტანი, ძლივს წამოდგა
და თვალ-ცრემლიანმა წაილულლულა:

— მშვიდობით ბძანდებოდეთ!..

— როგორ, მიდიხართ?..— წამოდგა ნე-
ტოც და თვალთ ჩააცქერდა.

— საცაა, დედა ჩემიც გამოვა, ძალიან
ეწყინება, იმის უნახავად რომ მიდიხართ!..

— ბოდიშს ვიხდი... არ შემეძლია!..

*

* *

ლევა გაეთრია. დიად, გაეთრია, რადგან
თავის თავს ძალად მიათრევდა. ფეხები აღარ
ემორჩილებოდნენ.

რა სიხარულით, რა სიამით მოეშურებო-
და ნეტოსკენ?!. რა ღიმი უკრთოდა ტუჩებ-

ზე, როდესაც აქეთ მოესწრაფებოდა, და რას არ ოცნებობდა!.. მაგრამ რა სასტიკად დასაჯეს, დასცინეს და წმიდათა-წმიდა შეულოახეს!..

მერე ვინ?..

ნეტომ... ნეტომ... იმ ნეტომ, რომელიც ანგელოზად მიაჩნდა, და რომლისაგანაც სრულებით არ მოელოდა ამგვარ შეურაცყოფას...

ნეტო ხორც-შესხმულ ციურ არსებად მიაჩნდა ლევას და როგორ წარმოიდგნდა, რომ ის... ის... ისე ხარხარით მიიღებდა იმის წმიდა გრძნობას და...

— ახ!.. შესდექ!..— მეეტლეს ყავარჯენი ზურგში წაჰკრა და შეჰყვირა:

— გადაჰხადე!..

— როგორ, ბატონო, სთოვს!..

— გეუბნები გადაჰხადე!..— მოკლედ უბასუხა და გვაბანაკი გადიღელა..

ცხელოდა. საკირეში ეგონა თავისი თავი. იმის შუბლს, სახეს უხვად ეფერებოდა თოვლი, მაგრამ ამით არაფერს გრძნობდა და ქუდ-მოხდილი გადახდილი ეტლით მის-რიალებდა უმთავრეს ქუჩაზე. რამდენმა შეჰ-

ხელა და გაიფიქრა: „მთვრალიაო“. სხვა დროს თითონვე დაითაკილებდა ამას, მაგრამ ახლა... ახლა, როდესაც ნეტოს დაცინვით ხარხარის მეტი არა ეყურებოდა-რა, ველარაფერს ამჩნევდა...

— გეყურება, არავინ მიიღო, ვინც უნდა იყვეს... შინ არ არისთქო, ასე უთხარ.—სასტიკი ბრძანება მისცა მოსამსახურეს და ლოგინზე გულდაღმა მიეგდო...

*
* *

— ვინ იყო, შვილო!..—დაკითხა დედა, როდესაც ლეგა წავიდა, და დარბაზში გამოვიდა.

— ლეგა.

— როგორ?! მერე ჩემ უნახავად წავიდა?.. რატომ, სანამდის მე არ გამოვიდოდი, ტკბილეულობაზე არ მოიწვიე?!

— მიეჩქარებოდა... - უპასუხა ნეტომ დედას, მაგრამ ტანში გააჟრჟოლა.

იგრძნო, რომ იმტყუენა, რომ იმისმა ხარხარმა აიძულა ლეგა ჩქარა წასულიყო და, ასე რომ არ მოჰქცეოდა, იქნებ: ის მთელი დღე ამათთან დარჩენილიყო. თვალ-ცრემლიანი ლეგა უეცრივ წინ წარმოუდგა და...

— გენაცვა, დედი, ცუდადა ვარ, მე ვე-
ლარავის ვეჩვენები...

გული ამოუჯდა და ქვითინი მოართო.

— რა დაგემართა, რა იყო?!.

— არ ვიცი... მაპატივე!..— წამოიძახა და
თავის ოთახში შევარდა...

— რა უზრდელი, საზიზღარი რამა ვარ!..
ასე როგორ მოვიქეცი და...

ახლა-ღა იგრძნო თავის ხარხარის მნიშვნე-
ლობა და ტანმა ჩხვლეტა დაუწყო.

ლეგას ცრემლ-მორეული თვალები კი
ჩაყინებული ჰშეყურებდნენ და, თითქოს
მომაკვდავი, უკანასკნელად საყვედურს ეუბ-
ნებოდნენ...

— ღმერთო, ღმერთო, ხომ მოვკალი!..—
წამოიძახა თვალებზე ხელის მიფარებით, რომ
ლეგას თვალები მოეშორებინა და ლოგინზე
პირქვე მიწვა...

ლეგა კუბოშია. შავად შემოსილი მღვდე-
ლი წინ მიუძღვის და საუკუნო სამყოფე-
ლოსკენ მიაქვთ. მაგლობელთა გუნდი კი
სამგლოვიარო „წმიდაო ღმერთოს“ ჰგა-
ლობს...

დედა?!..

ლეგას დედაც უკან მისდევს და იმას...
ნეტოს... საყვედურით უმზერს...

— ახ!.. — მწარეთ ამოიკვნესა ნეტომ და
თავი ბალიშში უფრო ღრმად ჩაჰფლა, რომ
ეს სამწუხარო სურათი თავიდან მოეშორე-
ბინა...

— საზიზღარი!.. — შეჰბლავლა ლეგამ და
ლოგინიდან წამოვარდა: არ მეგონა, რომ
ის... ის ასე უზრდელად მომექცეოდა და
პირში დაცინვით მომახარხარებდა... ოხ, რა
თვალების ამხვევი ყოფილა გარეგნობა!..

წავიდა... განქრა ჩემი ოცნება... რა ნა-
ზად სათუთად ვკვებავდი, და ის კი რა სას-
ტიკად მომექცა?!..

— ახ!.. რომ ქალწული არ ყოფილიყო,
რომ სხვას მოეყენებია მაგეთი შეურაცხოფა,
დავგლეჯდი, დავფლეთდი და მიწასთან გავა-
სწორებდი...

— როგორ, როგორ?!.. თუ უარის თქმა
უნდოდა, განა ზრდილობიანად ვერ მეტყო-
და? განა არ შეეძლო, სხვანაირად უარი
ეთქვა და მაგრე მასხარად არ აეგდო ჩემი
გრძნობა?!..

საზიზღარი!..

— ბატონო, ვილაც ქალწულს უნდა თქვენი ნახვა.— მოახსენა მოსამსახურემ და წინ გამოეჭიმა.

— მე აკი გითხარ, ნურავის მიიღებმეთქი!— წყრომით შეუტია ლეგამ და ისევ ლოგინზე მიწვა...

— მისთანა მშვენიერია, რომ უარი ველარ ვუთხარი, როდესაც მკითხა: „ბატონი შინ არისო“?.

— გასწი, გაეთრიე!.. უთხარ სძინავს-თქო...

— ლეგა, მე ვარ!.. — უეცრივ კარი შემოელო და იქიდან მოესმა ხმა.

— შენ?!.. — სიჩქარით წაჰოიქრა და ნეტოს პირ-და-პირ დაუდგა.— ხა, ხა, ხა, ხა!... შეგეცოდეთ და იმისთვის მოხვედით?.. — მწარედ დაეკითხა და თვალი თვალს გაუყარა.

— ლეგა... მომიტევე! — წამოიძახა ნატომ და ლეგასკენ აჩქარებით წამოვიდა.

— შორს!.. მძულხართ!..

წერილის ნაგლეჯი

(ეტიუდი)

„... ვუკვირდები, ჩემო კარგო, ჩემ გრძნობას და თმა ყალყზე მიდგება. ნუ თუ ყოველივე, რაც გითხარი ჩემ გრძნობაზე, ტყუილი უნდა გამოდგეს?!. რა მემართება? არ ვიცი. წინადაც ესევე მემართებოდა, მაგრამ არა მჯერა, თუ ეს მემართებოდა. ჩემ გრძნობას არ ვენდობოდი... აგერ ერთი წელიწადია, რაც სიყვარული გამოგიცხადე და ქმრობის პირობა მოგეცე. მგონი ერთი წლის დაკვირვება საკმარისია, რომ ასე თუ ისე შენი გრძნობა ასწონ-დასწონო და რაიმე დასკვნა გამოიყვანო. რასაც იმ წამს ვგრძნობდი, როდესაც პირველად გითხარ: „მიყვარხარ“, ახალაც იმასვე ვგრძნობ. მართლადაც მიყვარხარ, მიყვარხარ, თავ-დავიწყებამდის მიყვარხარ...

„მინდა ახლა გულში ჩაგიკრა, სულში ჩაგიძვრინო, რომ განუშორებელნი ვიყვნეთ და საფლავშიაც ასე, ერთ არსებად გარდაქმნილნი, ჩავიდეთ... ახ, რა ნეტარება იქნებოდა, რომ ამ გრძნობით ჩავესვენო საუკუნო სამყოფელს!..

„ხომ შორსა ხარ, ხომ მარტო წყრილით გესაუბრები ამ წამს, მაგრამ შენ ცხადლივ თვალ-წინ მიდგებარ და გეამბორები, გეხვევი და უკიდურეს ნეტარებას ვგრძნობ, იმაზე მეტს, როგორსაც, ხომ გახსოვს, შენი მშობლები რომ დასაძინებლად წავიდოდნენ და ჩვენ მარტოკებს ოთახში დაგვტოვებდნენ... ჩაკონებულები, რა ნეტარებით ვიყავით მოცულნი!.. ძაშინ აღარ გვესმოდა შენი მშობლების მძიმე ქშინვა, აღარც კედლის საათის შეუწყვეტლივი კაკა-კუკი და...

„ახ, რა სანეტარო გრძნობით ვიყავით შეპყრობილნი!..

„იმაზე მეტ ნეტარებას ვგრძნობ ამ წამს, როდესაც გონების თვალთ გეხვევი. შენს მეტი ამ ქვეყნად არავინ არის ჩემთვის, შენა ხარ ხემი ყველაი; მაგრამ... წყეულიმც იყვეს ეს „მაგრამ“, რომ დაუპატიჟებელი სტუმარია!..

„მაგრამ მხოლოდ მაშინ ხარ ჩემი ყველაი, როდესაც გხედავ, ან მაგონდები. რადგანაც კი შენს მაგივრად სხვასა ვხედავ ან მაგონდება სხვა ქალი, რომლის წინააღმდეგ არა მაქვს რა, მაშინ... მაპატივე, ჩემო კარგო, შენდამი სიყვარული აღარ არსებობს, შენ აღარ ხარ ჩემი ყველაი. ჩემი ყველაი ის... ის არის, რომელ მშვენიერსაც ვხედავ და რომელი მშვენიერიც ჩემ წინ დგას იმ ჟამად.

„ის მიყვარს, იმ ჟამად, მხოლოდ ის მიყვარს, გაგიჟებით მიყვარს ის, და ეს გრძნობა ისეთივე გულ-წრფელია, როგორც შენდამი, იმაზედაც ისევ იმას ვფიქრობ იმ ჟამად, იმაზე ვნატრობ და გავიძახი: „ახ ნეტარება იქნება, რომ ერთად ვიყვნეთ დღე-მუდამ, ერთ არსებად გარდვიქმნეთ, რომ საკვდილსაც ვერ შეეძლოს ჩვენი განშორება, რომ საფლავშიაც ასე, ერთ არსებად გარდაქმნილი ჩავესვენოთ“. იმ ჟამად „ის“ „შენ“ არის და ახლა კი, როდესაც შენ გესაუბრები, „შენ“ „ის“ ხარ... შენ იმასთან არ მახსოვხარ და მივიწყებული მყევხარ, როგორც შარშანდელი თოვლი, და შენთან კიდევ ის, „ის“ ვინც უნდა იყვეს, მხოლოდ მშვენიერი კი.

„შენ გეამბობრებოდი, გეხვევოდი, როდესაც შენთან ვიყავ, და, გეფიცები ყოველსავე წმიდანს, თუკი რაიმე წმიდაა, ჩემი მოქმედება გულ-წრფელი იყო. მხოლოდ გრძობა მომქმედებდა, და სხვა არაფერი. მოქმედება სრულებით მთლად ვერა ჰხატავდა ჩემს გრძობას. გრძობა უფრო დიდი იყო, ვიდრე მოქმედება, და ახლაც, არ ვიცი, რა უნდა ისეთი ჩამედინა, რომ ჩემი გრძობა ამ მოქმედებას გამოეხატა... საალერსო სიტყვა მეთქვა?—არა. არც ერთი საალერსო სიტყვა არ არსებობს ჩვენს ლექსიკონში, რომ მთლად ჩემი გრძობის დამახასიათებელი იყვეს... ხვევნა, კოცნა, ხელების ფათური და... და სხვა?.. ვერც ეს გამოხატავს ჩემ გრძობას...

„გეყურება, რასა ვგრძნობ და ვგრძობდი შენდამი?.. ყოველივე ეს მემართება და მემართებოდა, როდესაც შენა გხედავ და გხედავდი.

„მოგშორდებოდი თუ არა და ახლა სხვა მშვენიერს შევხვდებოდი, მაშინ ისევ იმ გულ-წრფელ, წმიდა გრძობას გამოიწვევდა და გამოიწვევს ის ჩემში, რომელსაც ვერც სა-

აღერსო სიტყვა და ვერც რომელიმე მოქმედება ვერ დაახასიათებს.

„რად მემართება ეს?! — არ ვიცი. პირველში ვფიქრობდი, ვითომ ჯერ გამოურკვეველია ჩემი გრძნობა და ამისთვის მემართება ეს. იმის გამო გაგშორდი, რომ გამომერკვია და ჩავკვირვებოდი, მაგრამ, რაც ბევრს ვცდილობ გამორკვევას, უფრო გამოურკვეველად მრჩება და ჩემთვის გაუგებრად რჩება ის იდეალური სიყვარული, რომელსაც პროექტები გვიხატავენ. მე მგონია, იმათი ოცნების ნაყოფია ის სიყვარული და ცხოვრებასთან არავითარი კავშირი არა აქვს. ან იქნება მე ვარ ამ გვარი ბუნებისა და სხვები კი არა. ნეტავ მაგრე იყვეს, მაგრამ... ფუი, კიდევ მაგრამ წამოიჩხირა!.. ყველამ რომ ასე გულწრფელად ილაპარაკოს, როგორც მე შენ გელაპარაკები, მაშინ, მგონია, ყველა ამას იტყოდა...“

„ახ, ნეტავი ვცდებოდე!.. მაშინ მეც შემეძლება შევიყვარო ვინმე ისე, რომ... რომ მარტო ის იყვეს საუკუნოდ ჩემი სული და გული...“

„ნომ ჰხედავ, ჩემო კარგო, როგორ გულ-

ახდით გებაასები?! იმედია, შენც მომწერ, თუ ჩემსავით გემართება... აბა ჩაუკვირდი შენს თავს, გულს და ისე მომწერე... ნუ იმტყუნებ, გეთაყვა, ნუ იმტყუნებ და
 *)

*) ეს წერილის ნაგლეჯი ქუჩაში ვიპოვე, რადგანაც ავტორი არა სანს, ამისთვის გამოვამჟღავნე.

„ბაბლო კი...“

(სააღდგომო ეტიუდი)

სტირის მათა, სტირის, ცრემლები ველარ შეუყენებია, ან კი როგორ არ უნდა იტიროს, როდესაც თავის საყვარელ ბაბლოს, თერთმეტის წლის უმანკოს, ბალიშზედ უგრძნობლად გადასვენებულს დასცქერის?..

— ბიჭებო, მაგათ ძარს *) თავი დაანებეთ, შინ მწუხარე ჰყავთ.— შემოესმა გარედგან ხმა.

— ვინ ჰყავთ მწუხარედ?— დაეკითხა მეორე ხმა.

— ვინა და საწყალი ბაბლუა!..

— საწყალი!...

ამ ლაპარაკზედ მათას გული უფრო აღუდგა და ცრემლებმა თვალთაგან ნიაღვარსავით დენა დაუწყა.

*) დიდი გოდორი, რომელსაც დაუცებავ სიმინდის შესანახავად ხმარობენ.

— მაშ ვისი ძარი წავილოთ?...— ალაპარაკდნენ ისევ გარედ.

— ვისი და ბერუკაანთ ძველი ძარი უგდიათ გარედ და ის წავილოთ.

— ჩემი ძარი წაიღეთ, ჩემი!.. თუ ჩემი ბაბლო არ მეყოლება, გინდ ე ქოხიც დაწვით!.. — წამოიძახა თვალ-ცრემლიანმა მაიამ, მაგრამ გარედ ხმაურობა შესწყდა.

დარჩა მაია ისევ ყრუდ თავის ოთახში. ხმის გამცემიც აღარავინ არის. ან კი ვინ მოიცილიდა აღდგომა ღამეს მაიასთან მისასვლელად, ხმის გასაცემად? ყველა აღდგომისთვის ემზადება, ყველა....

— ო-ო-ო-ო!.. — ყრუდ შემოესმა მაიას ეკლესიის გალავნიდგან ყიჟინი.

— შვილო, შვილო, რატომ შენ კი იმათთან არ ჰხარობ? — ჩასძახა მაიამ ბაბლოს და მუხლებზედ ხელიბი მაგრად დაირტყა.

ჩქარა ეკლესიის გალავანი მთლად განათდა. ცეცხლის ალი ეკლესიის წვერს სწვდებოდა; *) ცოტაოდენი შუქი მაიას ოთახის

*) ბევრ სოფელში ქრისტეს აღდგომა ღამეს ეკლესიის გალავანში ლიტო იისათვის ზარების დარეკამდის დიდი ცეცხლი უნთიათ, გარსთითქმის მთელი სოფლის ახალგაზდობა — ქალი და ვაჟი — ეხვევა, მღერიან, ღზინობენ, როგორც დღეობაში.

სარკმელსაც მოხვდა და იქ ხატის წინ მბჟუტავ კანდლის შუქს შეეუერთდა. ამ გარემოებამ მაია გამოარკვია და სარკმლისკენ მიახვდა.

— და, და, და, რასა ვხედავ, შვილო, რასაა?!. შენც ხომ გიყვარს, შვილო, აღდგომა ლამეს ცეცხლის გარშემო სირბილი, შენს ტოლ-ამხანაგებთან ცელქობა, მაშ ეხლა სახლში რას აკეთებ?!—სიმწვავეთ ჩასძახა მაიამ ბაბდოს და გულში ჩაეხუტა.

— ჟოონააა!..— შემოსძახა პირველმა ხმამ შიგ კარებში; მეორემ და ბანმა ხმა შეუწყყეს პირველ ხმას და მწყობრად, დიადი ჰარმონიით განაგრძეს ერთად:

„ალათასა ბალათასა
ჩამოვკიდებ კალათასა;
ქალო, ერთი კვერცხი ჩადე,
ღმერთი მოგცემს ბარაქასაა!...“

— ჩემო ბაბდო, ადე, კვერცხები გაუტა, შენ გენაცვალოს დედა, შვილო!—სიყვარულით ჩასჩურჩულა მაიამ ბაბდოს და იმის გაელვარებულ ტუჩებს თავისი შეახო.

მომღერალთ უეცრივ შესწყვიტეს სიმღე-

რა. ცოტა ჩურჩულის შემდეგ ფეხ-აკრეფით წავიდნენ.

— სად მიხვალთ, სადა?— მაიამ თავი კარე-ბისკენ მიიღო და მიაძახა, მაგრამ მომღერ-ლებმა ვერ გაიგეს.

— ყველა თავს გვანებებს!..— მწარის ღი-მილით წარმოსთქვა და თავისი მორღვეული თვალები ბაბდოს მიაყრდო, რომელიც ამ დროს ტუჩებს აცმაკუნებდა და დრო-გამო-შვებით გაუგებარ სიტყვებს გაიძახოდა.

მაია არ ჰშორდებოდა გვერდიდან. მა-ლი-მალ შუბლზედ, გულზედ, ხელებზედ წყალსა და ძმარს უსვამდა. ბაბდო კი მაინც ბორგავდა, სიცხე არა ჰნელდებოდა.

პირველად მამლებმა რომ იყივლეს, ბაბდო დამშვიდდა, სიცხემ დაუშო. მაიას გაუხარდა. ბაბდოს სუნთქვას თვალყურს ადევნებდა. თვალ-ყურის გდებაში თავი ჩამოეკიდა, თავის უნებურად, იქავე, ბაბდოს გვერდით, მიწვა და უნებურადაც ჩაეძინა...

— დედი, დედი!...— შემოესმა მაიას ხმა, და დაფეთიანებული წამოვარდა.

— შვილო, რას შვრები?!— წამოვარდნის უმალ მოჰხვია ხელები წამოჩოქილ ბაბდოს და გულში ჩაიკრა.

— გამიშვი, გამიშვი, მინდა წავიდე!

— სადა?...

ჩამოჰკრეს ამ დროს დიდ ზარსა. *) ააყოლეს წვრილი ზარებიც.

— აგერ იქ!.. მეძახის, ვერ ჰხედავ?..

— ვისა, შვილო?! აქ არავინ არის!.. აღდგომაა, ზარებს რეკენ!

— აღდგომაა!..—თვალეები მაგრად ჩახუჭა და შუბლი შეექმუნა, თავი დედის კისერს მიაქდო და...

დიდხანს იყო ასე. ზარების რეკა შესწყდა. გალავანში მღვდლის წინამძღოლობით ხალხი სიხარულით ეკკლესიას გარს უვლის. მრავალი სანთლის შუქი აჩირალდნებს ეკკლესიას და მის არე-მარეს. მღვდელი და მეფსალმუნე „ქრისტე აღსდგას“ გალობენ. ხალხი ხარობს, „ქრისტე აღსდგას“ გაიძახის...

— დედა, ვერ ჰხედავ იმას?!

— არავინ არის, შვილო!

— შენ გენაცვალე!..—თითქოს გული თან ამოატანაო, ისე წარმოსთქვა ბაბდომ.

*) სოფელში ღამის 12 საათზედ კი არა ჰრეკენ ზარებს აღდგომა ღამეს, განთიადისას.

— მე უნდა გენაცვალო, შვილო, შენ კი არა!..

— დედი, გამიშვი!..

— სადა?..

— ვერ ჰხედავ, მეძახის?! აგერ როგორ ბრწყინავს, აგერ, ... აგერ?!.. ქრისტე აღსდგა!.. რწყინავს!.. ის მეძახის!.. აგერ!—წამოიწია და თითი მაცხოვრის ხატისკენ გაიშვირა, რომელიც მარჯვნივ აღმოსავლეთის კუთხეში ესვენა.

— რას მომცემს ის ქრისტე, რომელიც მე ჩემს ნუგეშს მართმევს!...

— სსს!..—მწარედ წაისისინა და დედას ტუჩებზედ ხელი მიაფარა.

— აბა სად არის?!.. მე იმას ..

— სსს!—კიდევ წაჰსისინა და უფრო მაგრად დააფარა ხელი.

— შეევედრე!.. შეევედრე!..—ის... ის... განუ... გე... შებს...—უკანასკნელი ასოები სულ მკრთალად წარმოსთქვა და მოლევით დედას მიესვენა...

გათენდა. ფრინველთ შესწყვიტეს დიდებული ჰიმნის გალობა, კერძოდ თვითეული

სიმხიარულეს მიეცა. მზემ ნაზი სხივები უხვად უძღვნა ადამის შთამომავალთ, რომელნიც მხიარულებით ერთმანეთს ქრისტეს აღდგომას ულოცავდნენ. მღვდელიც ფსალმუნით შევიდა: „ქრისტე აღსდგა მკვდრეთით...“ და ბაბდოს რომ თვალი შეასწრო, გალობა შესწყვიტა...

„ქრისტე აღსდგაო!..“—ყველა მეტყველი ამას გაიძახის... ქრისტე აღსდგა, მაგრამ ბაბდო კი...

„გულ ცივობამ“!..

(ეტიუდი)

კოდა-ხევის შესართავთან პატარა კლდეზედ მოთავსებულმა ვაბრომ ყურებამდის მხრები აიწურა, შუბლი დაინაოჭა და მწარის ღიმილით, ჩაჟინებით მზერა დაუწყო იქავე, ფეხთ ქვევით, განრისხებულ არაგვს.

ჰჩქეფს, ღრიალებს არაგვი!.. მთლად ზვირთებად ქცეული, იერიშით მოდის პატარა კლდის შესამუსრავად, რომელიც თითქოს დარაჯად ჩასდგომიაო უპატრონოდ მიტოვებულ „ბებრის ციხეს“, რომ გაცოფებული არაგვი აუცეროს იმ ფშხვიერ გორაკს, რომელზედაც ჩვენ წინაპართ არსებობის დასაცველად აუშენებიათ ეს ციხე.

მაგრამ პატარა კლდე მწუხარებით უმზერს და თავის მკერდს უშვერს მედგარ ტალღებს, რომლებიც შუილ-ხუილით ეკვეთებიან და

იმავე წამს დანაწილებულნი, შხეპებად ქცეულნი კვნესით უკუ გარბიან.

გაწბილებული არაგვი ნაზად ჩაუდის „ბებრის ციხეს“, მაგრამ პირ-ქათ მოსულობა კი ამხელს, რა ძალდატანებითი სინაზეც არის, რინაირ შხამითაც არის აღესილი მისი სინაზე.

„ბებრის ციხეს“ ჩაცვილებული არაგვი ძალას იკრებს და მხიარულის ღრიალით მუქარას უთვლის პატარა კლდეს; ემუქრება და მიეშურება...

საით!...

„არაგვო, არაგვო!.. — გულის ტკენით ჩაჰჩურჩულებს პატარა კლდე! — რას ამოგიღივარ თვალში, რისთვის მოგინდომებია ჩემი შემუსვრა?! ნუ თუ უპატრონოს დარაჯობისთვის?! ეჰ, ჩემო კარგო, რადა ხარ მაგეთი ხარბი?.. აბა მიიხედ-მოიხედე: რა დიდია შენი კალაპოტი. რო გაიფანტო, ვერც კი დაჰფარავ. კარგი, მეც შემმუსრე, გაფართოვე შენი კალაპოტი. მერე? ჰმ!.. ვისთვის გინდა? მაგრე სისწრაფით რომ გარბიხარ და თან მუქარას მითვლი, თუ გგონია გიძმოს, რომლის იმედითაც შემუქრები?!..“

ნუ სტყუვდები, ჩემო კარგო არაგვო, ნუ!.. იმისი ტკბილი ხმა ნანად ნუ შემოგესმის. ის პირველში ძმურად გიხუტავს გულში; დინჯი, მეტის-მეტად დინჯი შენს ფეხს იდგამს და მკლავ გადახვეული მოგიხტის გვერდით და იმას კი ველარა ჰხედავ, თუ თან-და-თან ბურუსში როგორა გხვევს და...

სადღაა შენი ხსენბა?..

დიდებული მტკვარი მოდისო! გაიძახიან ქვევით, და შენი სახელი კი...

— ეეხჰჰ!..— გულ-ამოსკვნით წამოიძახა გაბრომ და შუბლზედ ხელი გადისვა.

მწუხარებამ ისე მიასუსტა, დაუჩლოუნგა გონება, რომ დიდხანს, დიდ-ხანს შუბლ-შეკრული და მხრებ-აწურვილი გაქვავეებული იჯდა. ამ დროს განშავლობაში არავითარ აზრს არ გაუვლია მის თავში.

გზა-დაბნეულ ცხვარსავით მოვიდა და კლდეზედ მოღეშით ჩამოჯდა. არ შეუმჩნევია გაბროს არც არავის ბრძოლა კლდესთან, არც ეტლების ტრიალი იქავე გზა-ტკეცილზედ და არც ის, თუ თან-და-თან როგორ მისწყდა ფეხის ხმა, და მხოლოდ არაგვილა ქუხდა. ვერც მთვარის ამოსვლა შენიშნა გა-

ბრომ, და ეხლა, როდესაც თავისდა უნებურად გულის სიღრმიდან კენესა აღმოჰხდა და ცივი ოფლი შუბლიდგან მოიწმინდა, მთვარეს შეჰხედა, რომლის დანახვაზედაც გული მოეკუმშა, ყელში მოებჯინა. თვალი საჩქაროდ მოაშორა და არე-მარეს გადაავლო, მაგრამ იქაც, იქაც იგივე შეჰნიშნა: მთა, ღრე, მდინარე მთვარესავით გულცივად შესცქეროდა გაბროს.

აგერ, გაღმით ქალიდანაც ბუღბულის აღგზნებული ყეფა „ტია-ტია“ ოდნავ გამოისმა და არაგვის მოთქმას შეუერთდა.

„ეგ... ეგ მაშინაც ჰყეფდა, მაგრევე გატაცებით, როდესაც მე აქვე... ოხ!..“

საფეთქლებზედ ხელი მიიფარა და მწარედ ქვითინი მორთო.

სწრაფად გადაეფურცლა მისი ცხოვრების მატრიანე და სანუგეშოდ ვერა ჰპოვა-რა, მხოლოდ ერთ გარემოებას მოჰკრა თვალი, რომლის იმედითაც ლამობდა შელახული ძალის აღდგენას და ესიც ხომ...

„ღმერთო, ღმერთო!..“ — წამოიკენესა გაბრომ და უფრო მაგრად მოუჭირა თავს ხელები.

„წყველიადში ხეტიალი, ხელების ფათური—
 ქვითინებდა გაბრო:—როდემდის უნდა გაგ-
 რძელდეს?.. ან კი რად უნდა ხელი აფათუ-
 რო, რას ელტვი, რისთვის, ან ვისთვის
 სცხოვრობ?..“

— რას სულელობ, რას?.. სადაური კით-
 ხვაა:

„ვისთვის, ან რისთვის“? ეკითხება იღუ-
 მალი ხმა.

— რომ მაგრე მკიცხავ, გეცოდინება რი-
 სთვისაც.—გაბრომ შესწყვიტა უეცრივ ქვი-
 თინი და თვალები მოიწმინდა.

— ვიცი და ამისთვის გეუბნები.

— ოოხ, მითხარ, მითხარ!.. ოლონდ ეგ
 გამაჯებინე და... ვფაცავ ჯოჯოხეთს, რომე-
 ლსაც ჩემ გულში დაუბუდნია, გაგალმერთებ,
 გეთაყვანები!—გაბრწყინვებული თვალებით
 შეეკითხა ზეცას.

— ვისთვის და საზოგადოებისთვის.

— ჰმ!.. მეც არა ვსთქვი, მართლა იცი!—
 გულნატკენად წამოიძახა გაბრომ და თვა-
 ლები მჩქეფარე არაგვს მიაყრდნო.

— რატომ მაგრე მწარედ იღიმები?.. შენ
 გეკითხები! მაშ არ უნდა ემსახურო იმას,

ვინც დაგბადა, აღგზარდა?!.. ვალს გარდაბ-
და არ უნდა?

— შეგნებულად მეუბნები მაგას?

— შეგნებული რომ არ მქონდეს, არც
გეტყობდი.

— მაშ კარგი, ყური დამიგდე: საზოგა-
დოებამ დაგბადაო, მეუბნები, ეგ ტყუილია.
მე, არ ვიცი კია რა განზრახვით, ბუნებამ
გამზარდა, ხოლო საზოგადოებამ წამართვა
ის, რაც ბუნებამ მომანიჭა, ან კიდევ, თუ
არ წამართვა, დამიმახინჯა, გამირყვნა და
შემილახა.

აგერ! არ გეყურება, როგორ გატაცებით
გალობს ბულბული?! ეგალობება და გალობს.
როდესაც გეტირება იცინო და იტირო, როდე-
საც გეცინება! საზოგადოებას რომ ის მივუ-
წყო, რაც მე იმან, მაშინ ის, აი, წინ უნდა
გავიმძღვარო და ჯერ ის მივანდო არაგვს და
მერე მე მივეცე. გულ-ქვა, გულ-ცივი, თა-
ვის წევრის ფეხის დამჭირებელი საზოგადო-
ება მოდის და გეუბნება: „შენ ჩვენი მოძმე
ხარ, ესა და ესა ჩვენთვის უნდა გააკეთოვო!..
გვანაცვალე ჩვენ, ვინც კი გყავს, ან გაქვს
რამე. შენ მოვალე ხარ...“ კარგი პატიოსანი.

თუ მე ვარ მოვალე, პატივცემულო საზოგადოებავ, შენც მოვალე ხარ; თუ მე შენ გეკუთვნი, შენ კიდევ მე უნდა მეკუთვნოდე. საზოგადოება მსხვერპლს გთხოვს, ძალას გატანს. შენ კი დანა ყელთან რომ გქონდეს მიტანილი, ხელს გამოგიწვდის საშველად?.. როდის გაუწვდია თავის წევრისთვის ძმურად ხელი, გაუმხნევებია სასოწარკვეთილი, აღუდგენია სულით დაცემული?

გეყურება? შენ გეკითხები, შენა, რომ საზოგადოების ვალს თავს მახვევ.

— სტყუი, საზოგადოება ყოველთვის გლოვობს, როდესაც მის წევრს უბედურება რამ ეწევა.

— ხა, ხა, ხა, „გლოვობსო“!.. დიალ, გლოვობს, სწუხს, სტირის, მაგრამ, აბა ჩაუკვირდი, რას წარმოადგენს ეს გლოვა, ტირილი, მისი ცრემლი? დაკარგულ წევრს გლოვობს თუ თავის თავს; დაკარგული წევრისთვის აფრქვევს ცრემლს, თუ თავის თავისთვის? აბა, შენ იყავ მხოლოდ ადამიანი, უჩინარი, თუ შენ გიგლოვს, ცრემლი აფრქვიოს. იმას ჰგონია, რომ შენის დაკარგვით არა დააკლდება. შენს უბედურებას

ვერც კი შეიტყობს. თუ მასხარა ხარ, საზოგადოება გიგლოვს, ცრემლს დააფრქვევს, რადგანაც მოაკლდება შენი მასხარაობა, ველარ იმხიარულებს შენის მასხარაობით. შენ გიგლოვს, როგორც მასხარას და არა როგორც წევრს-ადამიანს. მწერალი ხარ ან სხვა რაიმე ხარ, რითაც შენ საზოგადოებას ამხიარულებ, ასარგებლებ, გიგლოვს რადგანაც შენის უბედურებით აკლდება მას სიამოვნება, სარგებლობა. შეიგნე, რომ თავის სიამოვნების შემცირებას გლოვობს და არა დაკარგულ წევრს? მაშ...

ეჰჰე, რაებს მალაპარაკებ?!. რაც ცხადია, რაც ნათელია, იმას ახსნა, განმარტება უნდა?

„თვით მონა, ყურმოჭრილი მონა ძლიერისა ცდილობს დაგიმონავოს, გაგანადგუროს, სისხლი გაგიშროს, და ამ საზოგადოებისთვის მირჩევ კიდევ ვიცოცხლო, ვალი გადავუხადო?“

ახ, რომ შემეძლოს მისი ვალის გადახდა?! მაგრამ არა!.. არა!.. არ მინდა მეც ის საძაგლობა ჩავიდინო, მოლალატობა, სუსტის განადგურება, ძალმომრეობა და ფეხ-ქვეშ დაგება მე არ შემეძლიან. და თუ ასე არ მოი-

მოქმედე, მაშინ ადგილი არ გაქვს საზოგადოებაში. იმისთვის მეც...

— კარგი, მაგას თავი დავანებოთ, ესთქვათ, შენ მართალი ხარ...

— როგორ თუ ესთქვათ?!. მაშ დარწმუნებული არ ხარ?

— როგორ არა!.. დარწმუნებული ვარ. დავანებოთ თანამედროვე საზოგადოებას თავი, სიძულვილის ღირსია. აბა, ახლა გაიხედ-გამოიხედე: ჰხედავ, აგერ იქ ზედაძნის საბეროს მთის წვერზედ, ქვევით კიდევ, ჯვარპატიოსნისას, მცხეთის ტაძრებს, ნანგრევებს და, აი, შენს გვერდით „ბებრის ციხეს“?! ვერ ჰხედავ, როგორ გამოკრთიან მთვარის შუქზედ? ნუ თუ შენს სულს და გულს შენი დიდების მოწამენი არას ეუბნებიან?! განა ყოველივე ეს შენ წინაპირთ არ გაგონებს, როდესაც მათი სიციოცხლე დულდა და გადმოდიოდა ამ მახარეს?!. განა...

— კმარა!.. ვხედავ, კარგად ვხედავ ჩვენ წინაპართ დიდებას და იმასაც კარგად ვხედავ, რომ ამ დიდებას ჩვენი გათახსირება, არარობა მოჰყვა. რას წარმოადგენს ის დიდება, რომელსაც შედეგით ასეთი ექმნება? ჩვენი არა-

რობა იმ დიდების შემდეგ უფრო მწვაფია, უფრო...

— აი სწორედ ამ გათახსირების დროს უნდა ბრძოლა.

— ოხ, მომეც რწმენა მომავლისა და, აი, ამ მთას მეორე ნაპირას გადავდგამ, თავს შევაკლამ...

— შევნიერ არსებას შეუძლიან მოგანიჭოს რწმენა, გამოგარკვიოს და....

— სსს!..—მწარედ წაისისინა გაბრომ ამ სიტყვებზედ და დაღრეჯით თავი გაიქნივ-გამოიქნია.

— რა იყო?

— ნუღარას მკითხავ, მომშორდი!

— კარგი. ყოველისფერში მართალი ხარ. მაგრამ ერთ კითხვაზედაც მიპასუხე: მაგრე რამ გამოგაშტერა?..

— საზიზღარო, მომშორდი, არ გეყურება?

ადამიანი უკიდურეს მდგომარეობამდის მისულა და შენ გულ-გრილად მასხარად იგდებ!.. აი, მაგ გულცივობამ გამიტეხა გული, გულცივობამ!...

— ნუ თუ გულშემატკივარი არავინ გყავს, რომ თავს იმეტებ?!. განა შენის სი-

კვდილით არავის აატირებ, გულწრფელად ცრემლი არავის არ წამოსცივია?!.

— წყვილი ცრემლიც რომ გადმოაგდოს ვინმემ გულ-წრფელად, ვფიცავ, თუნდ ამ ნანგრევებს, ამ „დიდების მოწამეთ“, — როგორც შენ მონათლე, — ავიტანდი ყოველგვარ ტანჯვას. ოღონდ თბილი, გამაცოცხლებელი ცრემლი მოჭხედეს ჩემს მკერდს და მე მკვდარიც გავცოცხლდები. მაგრამ სადაა, სადა?!. ვეძებდი, მაგრამ...

მხოლოდ არაგვი ვიპოვე, აი, ვერ ჰხედავ, თავისკენ მიმწვევს, მეაღერსება?.. ცრემლები მზადა აქვს... ყველას მკერდს აპკურებს, დაალობს თბილი, გამაცოცხლებელი ცრემლებით კი არა, ცივი, მამაკვდინებელით. აი, ესე, როგორც ჩემ მკერდს...

„აახ!..“

არაგვი ოდნავ შეჩქათუნდა, შეშოშმინდა და სწრაფ ისევ ისე, ჩვეულებრივი დენა ლაიწყო; მთა, ღრე, „დიდების მოწამენი“ ისევ ისე გულ-გრილად, ცივად გადმოსცქეროდნენ პატარა კლდეს, რომელიც უკვე განთავისუფლებულიყო ზედ მოთავსებულ ვაბროსაგან, და მთვარე ხომ...

ბულბულიც ისევ აღგზნებით ჰყეფდა „ტი-ტიასა.“

„რა ზიზლით მიცქერის?!“.

(ეტიუდი)

I

ცხელა, საშინლად ცხელა. ჯერ თორმეტი საათიც არ არის და კაცს გარედ აღარ გამოესვლება. ამისდა მიუხედავად მაინც ტფილისის მტვრიან ქუჩებში მოძრაობა არ შეწყვეტილა. აგერ, გაქაფებული ცხენები ეტლს მიაგრიალებენ და შიგ მჯდომი კი ქოლგას ეფარება. მეჯაგვე ცხენს გვერდით მოსდგომია და რაც ძალი და ღონე აქვს უყაპუნებს, მაგრამ ცხენი ადგილიდგან არ იძვრის. ველარას ჰხედავს. ცხენსაც და პატრონსაც ღვართქლი ჩამოსდით.

— კუღზედ უკბინე, კუღზედ?... — გაეხუმრა კინტო და ხმა-მალლივ ყვირილი მორთო: კიტრი, კიტრი, შუშა კიტრი... პა, პა, პა!.. რა გრილი კიტრია!.. ღმერთმანი, კოხტა

ვირის მოტანილია!.. აბა, აქეთ კიტრი, კიტრი!..

— აი, შენი...— აღარ დაათავა მეჯაგვემ სიტყვა, შოლტის ტარი მოაბრუნა და ბრაზ-მორეულმა ისე მაგრად დაარტყა ცხენს, რომ შოლტის ტარი შუაზედ გადატყდა.

ცხენმა უეცრივ გაიწია, მაგრამ ჯაგვა მხოლოდ ააქრიქინა და ადგილიდგან კი ვერ დასძრა. ცხენს დაქიმული კუნთები მოუდუნდა, თრთოლამ აიტანა და უეცრივ მუხლები მოეკეცა.

— წკრრრ!— ააწკრიალეს ტრამვაის ხარი და მხარ-თეძოზედ წამოწოლილ ცხენს ვაგონი გვერდით აუსლიკინდა...

— აი შე....— ყვირილით გადმოვარდა ვაგონიდგან ერთი ჩასუქებული კაცი და მეჯაგვეს ყელში სწვდა.

— გოროდოვოი!...— ყვიროდა ჩასუქებული კაცი და თან მეჯაგვეს ანჯღრევდა.

იმის ყვირილზედ ასასიცი მოვიდა და წინ გამოეჭიმა.

— ოქმი, ოქმი!.. ეხლავე ოქმი უნდა შევადგინოთ ამ საზიზღარზედ, რომ ასე სტანჯავს ცხოველს! იმოდენა ტვირთს უდებს, რომ....

— შევადგინოთ, თქვენო კეთილშობილებავ, შევადგინოთ!.. გულწრფელად ეუბნება ასასი.

— შენ იცი, მე ვინა ვარ?!.

- ვიცი, თქვენო კეთილშობილებავ!.. თქვენ ცხოველთა მფარველ საზოგადოების წევრი ბრძანდებით!..

— ჰო და... ოქმა!...

მეჯაგვეს გამოაშვებინეს ცხენი, ტვირთი გაუნახევრეს და შემდეგ გამგზავრების ნება მისცეს.

— რა კეთილი კაცი ყოფილა!..— გულის სიღრმეიდგან ამოსკდა გიგლას, რომელიც აგერ კედელს აჰყუდებია და ამ სურათს თავიდგანვე თვალ-ყურს ადევნებს.

ეს სამი დღეა ტფილისში ჩამოვიდა გიგლა სამუშაოდ, მაგრამ ჯერაც ცის ქვეშ ათენებს და აღამებს. რამდენიმე პური ჩამოჰყვა თან, ის გუშინ დილითვე შემოეღია. მას შემდეგ გემოდ არა უნახავს-რა. ნაცნობი არავინ. ვის მიჰმართოს?.. არ იცის. საცა სამუშაო იკითხა, ყველგან უარი უთხრეს. შინ დაბრუნდეს?.. მერე რა გააკეთოს? ხომ იმისთვის წამოვიდა, რომ სახლში საქმე არა

ჰქონდა?!. ყანები მოუცდა, იქ ახლო-მახლო სოფლებშიაც მოსცდა მოსავალი. ორმოცალიერი, და ფქვილის გოდორი ხომ დიდხანია გამოებერტყა. რამ უნდა დაიოკოს ამოდენა ჯალაბობაო?!.“ — იფიქრა შინ და ქალაქში წამოსვლა არჩია ერთი ორი გროშის საშოვრად. — „ესაც ქალაქი!..“ — წამოიძახა გიგლამ ორი დღის სიარულის შემდეგ ტფილისს რომ მოადგა და უეცრივ მძიმე სუნმა სუნთქვა შეუხუთა. „ესაც ქალაქიო!..“ — იმეორებს ამ სიტყვებს ეს სამი დღეა, და კუჭი უკაკანებს. ეს ოხერი, მჭვალე რაღას გადაეკიდა?!.. რიგიანად ველარ უსუნთქავს, გვერდში ისე მაგრად ჰჩხვლეთავს. თითქოს სიცხეც თან-და-თან უმატებს, მაგრამ რა სიცხე, „მზე მახურებსო!..“ — ინუგეშებს თავს გიგლა. წყალი კი უხვად აქვს. იქავე ახლოს მილის წყალს იღებენ კოდებში. ისიც ყოველ ხუთი წუთის განმავლობაში წყალს ეწაფება....

— შენი ქირიშე, ბატონო!.. — ნაბდის ქული მოიხადა და ძალ-დატანებით მიჰმართა ჩასუქებულ „ცხოველთა მფარველ საზოგადოების“ წევრს, როდესაც ის გიგლასკენ მოტრიალდა.

— რა გინდა?... — მკვახედ დაეკითხა ჩასუ-
ქებული წევრი და ცოტა ხანს შესდგა გი-
გლას წინ.

გიგლას ენა დაება. რა უნდოდა?... ეხლა
გიგლამ აღარ იცოდა. აგერ მეორე დღეა
ესე წვალობს, უნდა ითხოვოს, მოწყალება
მაინც სთხოვოს ვისმეს, მაგრამ ყოველ ხე-
ლის გაწვდაზედ უცბად ედუნება მკლავები,
ენა უდამბლავდება, და მისი განზრახვა ისევ
განზრახვად რჩება. ვერა ჰბედავს. „სირცხვი-
ლიაო“ — ამბობს და ადამიანისადმი მისამართ
თხოვნას ზეცისკენ ჰგზავნის. იმისი არა
ჰრცხვენიან.

ეხლაც მხოლოდ ჩასუქებულს მიჰმართა
იმისთვის, რომ მისმა საქციელმა აღტაცებაში
მოიყვანა, მაგრამ ჩასუქებულის მკვახე კი-
თხვამ დაამუნჯა.

— რა გინდა?... — გაუმეორა ჩასუქებულმა
იმავე კილოთი კითხვა და თავით-ფეხამდის
აათვალიერ-ჩაათვალიერა.

მიწა რომ განეთქილიყო, ის ერჩივნა გი-
გლას, ვიდრე ამ კაცის წინ ქუდ-მოხდილი
დგომა.

— მე.... სამუშაოდ ჩამოვედი. ვერა ვი-
 შოვე-რა.... არაფერი მაქვს... მქვალიც....

— ჰოოო!.. ჩაიარე!..—ზიზლით უთხრა ჩა
 სუქებულმა და ბურტყუნით მხარი აუქცია.

— ჰმ!..—ჩაიცინა და მწარე ღიმი ტუ-
 ჩებზედ აუთამაშდა.

ტყვიასავით მოჰხვდა ჩასუქებულის სიტ-
 ყვა გიგლას, და მუხლები დაუდამბლავდა,
 მუხლების თახთახით იქავე ჩაჯდა და შუბ-
 ლიდგან ქირის ოფლი მოიწმინდა...

— რადა ვთხოვე, რადა?!—თავის ქნე-
 ვით და მწარის ღიმილით ეკითხებოდა თა-
 ვის თავს და ჰკიცხავდა თავის საქციელს...

— ვა, რა გზაში ჩაჰგდებულხარ?!..—ფე-
 ხის წამოკვრით ზედ გადაალაჯა ერთმა კინ-
 ტომ და დაიყვირა: მწვანილი, მწვანილი!...

ხმის ამოუღებლივ წამოდგა გიგლა. ქალა-
 ქის იმედი გადაუწყდა. არჩია ისევ სოფლად
 წასვლა. „იქნება აქეთ სოფლებში ვიშოვო
 რაიმე სამუშაო“, - გაიფიქრა და ვერის გზას
 ლასლასით გაუდგა.

მზე კი უხვად უგზავნიდა სხივებს, თავს
 დასტრიალებდა ქალაქს და სულდგმულთ
 ტვინს უღუღებდა.

II

— ღმერთო ან მომკალი და ან კიდევ ერთი ცვარი წყალი ჩამაყლაპე!.. — პირ-გამომშრალმა წამოიძახა და ანთებული თვალები ზეცას მიაპყრო.

გიგლას უნდა წამოდგომა, მაგრამ სხეული აღარ ემორჩილება. იცის, რომ სულორი ვერსი არ იქნება მტკვრამდის; იცის, კარგად იცის და აგერ პირდაპირ შტკვარსაც ჰხედავს, ბუნდად ჰხედავს, და წყურვილიც უათკეცდება. სწყევლის თავის თავს, რომ მტკვარს დაჰშორდა და ხელ-მარცხნივ სოფელს თვალი მოჰკრა და იქით გაეშურა. „იქნება იქ მაინც ჩქარა მივიდე და ცოტათი სული მოვიბრუნოვო,“ გაიფიქრა, მაგრამ იქამდის ველარ მიაღწია და ამ ხესთანაც ძლივს მოვიდა. მზის სხივებს ველარ გაუძლო და აქ ჩრდილში წამოწვა....

მკვალი?!..

მკვალს ვინღა ნაღვლობს, თუმცა სუნთქვას უხუთავს, რომ წყალი, ერთი ცვარი წყალი ჰქონდეს!..

— ღმერთო!.. — წამოიძახა სასოწარკვეთილებით და უნდოდა თავისი თხოვნა გაემეორებინა, მაგრამ მოაგონდა, რომ რამდენჯერმე მიჰმართა და მისი სიტყვები უბასუხოდ რჩებოდნენ. ღმობიერებით აღვისილი თვალები მოუკრიალდნენ და სწრაფ უნუგეზობით აღივსნენ. გიგლამ არე-მარესლა გადააავლო თვალი და, დახე მის განცვიფრებას, მზის სხივები ველარ დაინახა. საჩქაროდ ცას შეჰხედა. ნუ თუ შეისმინა ამის ვედრება?!. ცა წაფერფლილა! მის სიხარულს არ აქვს საზღვარი. „ღმერთო, ღმერთო!..“ იძახის სიხარულით გიგლა და პატიებას შესთხოვს ეხლა ღმერთს, თავის უნუგეზობით თუ აწყენინა....

ცა იქუშება, ცა ინაბდება. ჩამობნელდა. სუნთქვა გაძნელდა. განრისხებული ცა ბრძოლის სამზადისშია და თითქოს ფიქრობს ისეთი რამე ჩაიდინოს, რომ უეცარის თავის მოქმედებით ქვეყანას თავ-ზარი დასცეს.

თუმცა ძნელი იყო გიგლასთვის წამოწევა, მაგრამ მაინც წამოიჩოქა, გვერდით ხის ძირს მიეყრდნო. ტკბილმა, ტკბილმა უფლისადმი სასოებამ შეიპყრო, და, მთლად სასოებად

გარდაქმნილი, მადლობის ჰიმნის წარმოსათ-
ქმელად მოემზადა მისი არსება....

ერთი კიდიდგან მეორემდის ცაზე ცეცხ-
ლის ხაზი გადიკლაკნა და ამ გარემოებამ
გონება მისი თან გაიყოლა. ველარ მოასწ-
რო სიტყვის წარმოთქმა.

ელვას თან მოჰყვა საშინელი ცის ხმაუ-
რობა. ყველა შეძრწუნდა, ვისაც კი ოდ-
ნავ შეუძლიან შეძრწუნება, და თვით დედა-
მიწაც შეფიქრიანდა....

III

— გული გამისივდა!.. — წამოილაპარაკა
თავისთვის ტფილისისკენ მიმავალმა ბაყალმა
და ჩოხის კალთები შემოინაოქა, შეათამაშა
და მარცხენა მხარეზედ გადაიფინა. „მეგო-
ნა,—განაგრძო,—წარღვნა იქნება მეთქი,
და თურმე კი... ამ ცასაც როგორ მასხარა-
ობა სცოდნია, პუსტოი ტრევოგა ჰქონია!..
დედა მიწა არც კი დაასველა. ერთიბეწოდ
წამონამა, აბა ერთი ე ცას შეჰხედე, რა უე-
ცრივ მოკრიალდა.... ჰმ!...“—ჩაიცინა ბა-
ყალმა და, თითქოს ვერა გაუგიარაო, და
თან კიდევაც არ უნდა ამაში გამოტყდესო,
ისე გადააქნივ-გადმოაქნია თავი. ამავე დროს
შესდგა და მიიხედ-მოიხედა...

—ვააა!.. დიდება შენთვის ღმერთო!— გან-
ცვიფრებით ხუთი თითით პირჯვარი გადი-
წერა და ჟრჟოლით განაგრძო:—რაზე მე და-
მეცემოდააა!... ამოდენა ხე შუაზე გაუხე-
თქია და მე რალას მიზამდა?!.. მგონი... ჰო,
მართლა, მეხის ნატეხი კარგიაო, ამბობენ.
მოდრი მოვნახამ, იქნება, ვიპოვო...—სთქვა
ბაყალმა და ხესთან მივიდა.

—ე, შე ცინგლიანო, შენ კიდევაც გი-
პოვია მეხის ნატეხი,—წამოიძახა, როდესაც
ხის ქვეშ მიმჯდარ გლეხს თვალი მოჰკრა.

—ძმობილო!—წამოუარა წინ და დაუძახა,
მაგრამ უეცრივ ბაყალს ფერი ეცვალა.

ხის ძირში მიმჯდარი გლეხი ქანდაკებასა-
ვით გაშეშებულყო.

ბაყალმა ერთი კიდევ შეჰხედა, შიშმა აი-
ტანა, და გლეხის სახის გამომეტყველებას
ველარ გაუძლო.

მხოლოდ, ზიზლი, ზიზლი და ზიზლი შე-
გეძლოთ ამოგეკითხათ გლეხის ოდნავ გახე-
ლილ თვალებში და მოლიმარ ტუჩებში!...

—ვა, რა ზიზლით მიცქერის?!—წამოი-
ძახა ბაყალმა კანკალით და რაც ძალი და ღონე
ჰქონდა ტფილისისკენ გაჰკურცხლა...

„ვესტნიკი...“

I

— ჩხირი კედელს, ჩხირი კედელს! — წამოიძახა გულ-წრფელის სიმხიარულით ერთმა ჩემმა კარგმა ნაცნობმა, როდესაც მე და ვანო ცხენებით კარს მივაღექით, და საჩქაროდ აივნიდან კიბის საფეხურები ჩამოთვალა.

— ძლივს არ იკადრე ჩემი ქოხი და მოხვედი! — ამ სიტყვებით მარცხენა ხელი ცხენს სადავეში წაავლო და მარჯვენა კი მე გამომიწოდა.

— ჩამოხტი, რალას უყურებ?! — შემომძახა.

— მეჩქარება, ფეხად მინდა გავბრუნდე, — გავეხუმრე და ცხენის გაბრუნება დავაპირე.

— შენ არ მოუკვდე შაქროს, რომ იმან დღეს აქედან არ გაგიშვას!

— ბიჭო, ბიჭო, სად ჯანაბას დაიკარგე?! — შიტრიალდა და ბიჭს ძახილი დაუწყო. ამ დროს ცხენის სადავეს კი ხელს არ უშვებდა.

— გაგეხუმრე, თორემ ჯოხითაც რომ გაგდება დამიპირო, მაინც აქედან არსად წავალ.— ვუპასუხე სიცილით და საჩქაროდ ცხენიდან ჩამოვხტი.

ვანოსაც უკვე გაენთავისუფლებინა ცხენი, მათრახის ტარს ნალის ყელს უბარტყუნებდა და ძირს ჩაიცქირებოდა.

— მართლა, შაქრო, ე კაცს კი ვერ იცნობ, რო ყურადღებას არ აქცევ?!— მივუთითე ვანოზედ, თვალი რომ მოგეკარი.

— შენზე ადრე ვანო გავიცანი.— მკვახედ მიპასუხა და ბოდნიშის მოხდით ვანოს ხელი ჩამოართვა.

შაქროს ყვირილზედ ბიჭი ჩოხის ძველით შმუშნით გამოვიდა ძირის სახლიდან და ცხენები ჩამოგვართვა. ჩვენ კი შაქროს წინამძღოლობით კიბეს შევუდექით და საფეხურების კრიკინით და წრიპინით ჩქარა აივანზედ მოვექეციით. აივანმაც აგრეთვე კრიკინ-წრიპინით მიგვიღო. შაქრო თვისებურის ხმაურობით ოთახში შევიდა, ჩვენ კი აივნის მოაჯირს მივეყრდენით და, ჩვენდა უნებურად, აივნის პირდაპირ ამართულმა კლდემ თვალი მოგვტაცა.

— რა კაი სანახავი რამ არის! — აღტაცებით წამოიძახა ვანომ და გაჩუმდა.

მეც ვგვე უნდა მეთქვა, მაგრამ იმან დამასწრო.

მართლაც, კედელსავით ჩამოლესილი კლდე, უზარ-მაზარი კლდე, რომლის წვერიც ტყითა და მოლით იყო შემოსილი, საუცხოვო სანახავს წარმოადგენდა. შიგ ძირში კიდევ არაგვის ყვირილი ხომ სულ ამშვენებდა.

— პოეტნი ყოფილან ჩვენი წინაპარნი, რომ ამისთანა მშვენიერ ადგილას ეკლესია აუშენებიათ! აგერ, ვერ ჰხედავ, აი, იმ ხის იქით, კლდის კალთაზედ ეკლესიას? აგერ, გამოქვაბულებიც! უთუოდ საბერო იქნებოდა. — ჩაილაპარაკა ვანომ ცოტა ხნის შემდეგ.

— არც ეხლანდელი ჩვენი გლეხები ყოფილან ნაკლები. ვერ ჰხედავ, იქავე ახლოს, ველზედ, როგორ მოთავსებულა პატარა სოფელი? — ვუპასუხე მე და ხელით ტყეში გამონასკულ გლეხის სახლებზე მივუთითე.

— ღმერთმანი, შალვა! — მამიბრუნდა ვანო და თვალეში შემომაჩერდა: — აღტაცებაში

მოვდივარ, როდესაც ამისთანა სურათს ვხედავ და მთლად მადლობად გარდვიქმნები ხოლმე ჩვენ წინაპრებისადმი. მინდა მუხლის თავებზედ დავეცე და თაყვანი ვცე იმათ, რომ ეს მშვენიერება, ეს დიდება ჩვენვე გადმოგვცეს.

— უკაცრავად, უკაცრავად! — გამოვიდა ამ დროს შაქრო და ლაპარაკი შეგვაწყვეტინა: —თავი მიგანებეთ, მაპატივეთ! ჩემი კნენა ცოტა შეუძლოდ არის და მე ვლდასახლისობ. უთუოდ გეშიებათ?

— არც უმაგისობაა. — ვუპასუხე მე: — ამ მშვენიერმა ბუნებამ მშვენიერი მადა მომგვარა.

— ვაი, გამიწყრა ღმერთი!.. მაშ რიღათი დაგაძლოთ?

— მე ჩემ მხრივ, — მიუბრუნდა ვანო შაქროს: — პირობას გაძლევ, ერთი გოჭისა და ნახევარ ინდოურის მეტს არ შევქამ.

— სვავი ხარ, შე ოჯახქორო, თუ რა?!

— დალევით კი თუნგ-ნახევარზედ მეტს არ დავლევ.

— ღმერთი გამიწყრეს, ვანო, თუ თუნგ-ნახევარზედ მეტი ღვინო მქონდეს!

— მაშ, ჩემო შაქრო, სხვა მასპინძლის მოძებნა დამჭირდება!— ვუთხარი მე და ხელი გაუწოდე:— რაც ვანომა სთქვა, ორი მაგდენი მე დამჭირდება.

— ოი, ჩაგექცეთ მუცლები!.. თქვე ოჯახ-ქორებო, წინად მაინც შემატყობინებდით, რომ მომემზადებინა რამ. აბა, ახლა რა თავში ქვა ვიცე?!

— არა უშავს-რა, შენ ვანო დაიტოვე, მე კი ჩემ თავს მოვუვლი.

— ჰაი, დედასა!.. მაშ შაქრო მოგიკვდეს, თუ ღვინოში არ ჩაგადრჩით!

— დაღრჩობა რომ მინდოდეს, აგერ, არაგვი აქ არ არის!.. ჩვენ მხოლოდ ღვინის დაღვევა გვინდა.— ვუპასუხე მე და ისევ ჩვენ პირდაპირ კლდეს მივუბრუნდი.

— მოგწონს, შალვა, ეგ ადგილი?!.. ამას წინად ერთი ფრანგი მეწვია და კინალამ გაღიროია, ისე მოეწონა.

— მე ფრანგი არა ვარ, მაგრამ მეც ლამის არის გადამრიოს.

— საქართველოს ყველა კუთხეები რომ დაიარო, ამისთანა სიმშვენიერეს ვერსად ჰნახავ!...

— მაგას ნუ იტყვი, ჩემო შაქარო! მე დამივლია: ქართლი, კახეთი, იმერეთი და ამ არაგვის ხეობას ხომ ჩემი ხუთი თითისავით ვიცნობ და, სწორედ გითხრა, დაბეჯითებით ვერ გიპასუხებ, რომელი უფრო მშვენიერია. ყველგან არის საუცხოვო ბუნების სიდიადენი, ყველას თავისებური სიმშვენიერე აქვს, და არ იცი, უპირატესობა რომელს მისცე. ის გზიბლავს, გიმონავებს, რომლის წინაც სდგებარ და შესცქერი, და გავიწყებს დანარჩენებს.

— ეგ ტყუილია. ამისთანა მშვენიერება არსად არის! ეს თათონ ფრანგმა აღიარა...

— ფრანგმა ეგ აღიარა, მე კიდევ რაც გითხარ, იმას აღვიარებ. ეხლა შენ იცი, რომელსაც ამოირჩევ, — ცოტა დაცინვის კილოთი ვუთხარი და აივნიდგან გადავავლე თვალი კარმიდამოს.

სათონე, ბოსელი, ბაკი, ბოსტანი, ურემი, შეშა სულ ერთმანეთში იყო არეული. ჩვეულებრივი, ქართველური უწეს-რიგობა ეტყობოდა ყოველივე ამას.

შაქრომ და ვანომ, მგონი საქართველოს ბუნების სიმშვენიერეზედ განაგრძეს ბაასი.

არა გამიგია-რა. მე კი, შაქროს კარმიდამოს დათვალიერების დროს, ჩემდა უნებურად, წარმომიდგა თვალ-წინ ჩემი, ჩემს მოგონებასთან შესისხლ-ხორცებული, კარმიდამო. ცხადად ვხედავდი აგეთსავე კარმიდამოს, ასეთსავე ალუფხულს, როგორც შაქროსი იყო და შიგ კიდევ მოთამაშე, მოხითხითე და-ძმათ. ახ, რა ნეტარი, გულ-წრფელი სიცილი მომესმა!.. არავითარი ზადი მას არ ეტყობოდა. პატარა შალვა ემასხარებოდა თავის დას.

სურათი სურათით იცვლებოდა. მომქმედ პირებად და-ძმანი იყვნენ. ვხედავდი იმათ, ხან ცეცხლის მფრქვეველთ, ხან მთლად სიყვარულად გარდაქმნილთ, ხან კიდევ რწმენით აღჭურვილთ და კიდევ სასოწარკვეთილთ.

მთლად წინ გმდამეშალა პატარა შალვას წარსული და ვხედავდი, როგორ თან და თან იმედი იმედზედ უცრუვდებოდა, როგორ თან და თან ეჭვი ეპარებოდა, სახე ეღარვოდა და ბოლოს მომიახლოვდა, შაქროს კარ მიდამო შემოლახა, აივანი ააქრიალა და მთლად განადგურებული უეცრივ შემომიერთდა.

— ფუუ!— გველსავით დავიკლაკნე ამის შემდეგ და უეცრივ მოვტრიალდი, თითქოს მინდოდა ის შალვა განმედევნა, რომ იმედი, ძალა ჩემთან შემოერთებით ცოტად კიდევ მბეჭუტავი სული არ ჩაჰქრობოდა.

— გეყოფა ამ სიმშვენიერის ქვრეტა! ეხლა დროა ჩვენი მოვალეობის აღსრულებას შევუდგეთ!— მიტრიალების უმალ! მკლავში ჩამავლო ხელი შაქრომ და ოთახისკენ გამწია.

— ჰა!.. რა მოვალეობისა?— დაბნევით შევეკითხე.

— რა მოვალეობისა და... რასაც კუჭი გვავალებს. სანამ შენ ამ სიმშვენიერით სტკებებოდი, მე და ვანომ სადილი მოვამზადეთ.

— ჰოო!..— არ ვიცი კია რად წამოვიძახე „ჰოო“ და ოთახში შევყევი. ვანო და ერთი უცნობი გლეხი უკვე მოსხდომოდნენ გაშლილ სუფრას, გლეხი ჩემ შესვლაზედ ფეხზე წამოდგა და მომესალმა.

— იცი შალვა, ეს განგებ მოვიპატიე, მშვენიერი სიმღერა იცის.

— ერთმა რა უნდა გააწყოს? ერთს ორი კიდევ სხვა უნდა.— ვუპასუხე მე.

— აქ არა ვართ?..—წამოიძახა შაქრომ.

— ჩემი იმედი კი ტყუილად გქონია და ვანოსი კი არა ვიცი-რა.

— ცოტათი შენ ამოიღებ ხმას, ცოტათი მე, ცოტათი კიდევ ვანო და ამით საქმეს წინ წავწევთ.

— აკი გეუბნები, ჩემი იმედი ტყუილად გაქვს. მე რომ ხმა ამოვიღო, მაშინ ან თქვენ გახვალთ გარედ და ან კიდევ მე.

— აგერ შაქროს წითელი ღვინო იგემე და მერე ჰნახავ, რა ხმაც მოგივა.—წაილაპარაკა გლეხმა და ულვაშებში ჩაიციინა.

— ჰა, ჰა, დაიწყე, „ხორველის ანგელოზო“?!—სიცილით ჰკითხა შაქრომ.

მალვით შევხედე ჩემ პირ-და-პირ მდგომ გლეხს, ავათვალიერ-ჩავათვალიერე და მთლად კითხვის ნიშნად გარდვიქეცი. ცოტა მალა-ლი შუბლი, კლასიკური ცხვირი, დიდრონი გონივრული თვალები და ქალარა თმა და წვერი ამშვენებდნენ გლეხის სახეს. ამას ნამდვილი ანგელოზი უფრო უნდა უწოდონ, ვიდრე ხორველისა,—გავიფიქრე ჩემდა უნებურად და პურის ქამას შევუდექი.

პირველში მოწყენილი სუფრა თან-და-

თან გამხიარულდა. მართლა და შაქროს მშვენიერი გემოს წითელმა ღვინომ ზედგავლენა იქონია. ყველას გული სასიამოვნო გრძნობით აავსო და, რასაკვირველია, შესაფერი ხმები გამოაცემინა. მეკი, ღვთის წინაშე, ვშიშობდი ხმის ამოდებას, რადგანაც ჩემი ხმა ჩემ გრძნობებთან შემომწყურალია. რაც უნდა სპეტაკი, დიადი გრძნობით ვიყო გამსჭვალული, მაინც ჩემი ხმა შესაფერად არ მოეწყობა. თუ ხმა ამოვიღე, მაშინვე მსმენელმა, თუ პირ-და-პირ არ წამოიძახა: „რას ყროყინებსო“, გაიფიქრებს მაინც. ამას გაიფიქრებს, და, აბა, ყროყინით კი შენი გრძნობის სინაზეს როგორ გამო-სთქვამ?!.

სუფრული, მრავალ ჟამიერ და მრავალი სხვა არაგვისპირული სიმღერები საუცხოოდ შეასრულა „ხორველის ანგელოზმა“ თავის ნაზი ტკბილი ხმით. შაქრო და ვანოც კარგად უწყობდნენ ხელს, ბოლოს ჩაახველა, ხმა ამოიწმინდა „ხორველის ანგელოზმა“ და „მთაო, გადმიშვი, გადმიშვი...“ ტკბილად, გრძნობით აღსავსე ხმით ნიავსავით შემო-გვეპარა და უეცრივ მთლად შემბოქა, შე-

მიპყრო. ვანო და შაქრო დაბალ, სულ დაბალ, უჩინარ ბანს ეუბნებოდნენ და უერთებდნენ „ხორველის ანგელოზის“ ხმას. ახ, რა ტკბილ და ამასთან მწვაფი, ჯოჯოხეთის ცეცხლი ამენტო გულში?!

ის მღეროდა გულ-ამოსკვნით, გულ-ამოსკვნით ვევედრებოდა მთას, რომ გადეყარა ნისლი, გზა გადეწმინდა, რომ მთის იქით გადასულიყო და დაენახა თავისი სატრფო, რომელიც სხვის მკერდს დაჰკროდა. მეც ამავე დროს ვევედრებოდი ზეცას, განგებას, ბუნებას; ვევედრებოდი გულ-ამოსკვნით, რომ მთლად გრძნობად, სიყვარულად გარდავქმნილიყავ და შევერთებულიყავ ჰაერს, რომ გადამელახა მთა, ღრე, ტყე და ველი; ყველა გამეთბო, მკვდრეთით აღმედგინა და იმის გულსაც შევხებოდი. იქნება გაციებული, გაყინული გული მაშინ მაინც გალხვოდა და....

მაგრამ ვხედავდი: ზეცა, განგება, ბუნება დამუნჯებულიყო, გული გაჰყინვოდათ ისე, როგორც იმას და ჩემ მხურვალე ვედრებას, სასოწარკვეთილებას ყურადღებას არ აქცევდნენ. ვხედავდი ჩემს უძლურებას, სიმჩატეს

და ჩემი თავი მევე შემეზიზლა, გავაცამ-
 ტვერე და... ნიავსავით მისუსტდა, მისწყდა
 „ხორველის ანგელოზის“ ხმა და მასთან მო-
 ბანებისაც.

— ჰოო, გიშველა ღმერთმა, ჩემო, „ხორ-
 ველის ანგელოზო“!— წამოიძახა შაქრომ და
 ჭიქები შეავსო.

შაქროს სიტყვებმა გამომარკვეს. მე-
 წყინა, რომ შაქრო ამისთანა მომღერალს
 და მშვენიერი სახის ადამიანს „ხორველის
 ანგელოზს“ ეძახდა.

— თუ ძმა ხარ, შაქრო,— მივუბრუნდი
 იმას და ნაღვლიანი ხმით მივმართე:— აბა,
 რა საკადრისია, ამისთანა ადამიანს „ხორვე-
 ლის ანგელოზს“ უწოდებ?!

— ხა, ხა, ხა!...— პასუხად გულ-წრფელი
 ხარხარი მომახალა პირში და განაგრძო:—
 ჩემი რა ბრალია, კაცო, როცა თავის თავს
 თითონვე „ხორველის ანგელოზს“ უწო-
 დებს?!

დაგვიანებულმა სადილმა დიდხანს გასტა-
 ნა. ბიჭმა რომ სანთლები შემოიტანა, მაშინ-
 და მივაქციე ყურადღება, რომ შებინდებუ-
 ლიყო და სუფრას ძლივასლა ვარჩევდი.

— დროა სადილი გავათავოთ! — წამოვი-
დახე და ადგომა დავაპირე.

— მოიცა, თუ ღმერთი გწამს, რა დროს
ადგომაა! ჯერ, აი, სიმონას ვაამბობინოთ,
როგორ დაერქვა „ხორველის ანგელოზი“.
სიმონა! — მიუბრუნდა ახლა სიმონას: — ერთი
ამათ უამბე შენი თავგადასავალი!...

— შენ თითონ უამბე, ხომ იცი. — უპასუხა
სიმონამ და თამბაქოთი ჩიბუხს ტენა დაუწყო.

— არა, სიმონ, შენ კარგად მოჰყვები
ხოლმე.

მე ძალიან მინდოდა გამეგო, თუ რად დაერ-
ქვა „ხორველის ანგელოზი“ ამ სიმპატიურ ადა-
მიანს და ამისთვის მეც ჩემის მხრივ ვთხოვე.

II

სიმონამაც აღარ გაგვამეორებინა თხოვნა.
ჩიბუხი სანთლით გააჩალა. რამდენჯერმე ტუ-
ჩები შეატკაპუნა, ბლომად კომლი გამოუშვა
და ჩახველების შემდეგ გულიანად ჩაიცინა.

იმის გულიან ჩაყინებაზედ ჩვენ ყველას
გაგვეღიმა, ისე გადამდები იყო იმისი ჩაყინება,
და მთლად სმენად გარდივქმენით, როდესაც
სიმონამ ჩაყინების შემდეგ დაიწყო:

„ხორველობა ხომ გახსოვთ?.. აი, სულ ოთხი-ხუთის წლის წინად. ჰო და... მაშინ ჩვენ სოფელშიაც გახდა ერთი ავად. ისეთი ზარი ჰქონდა იმ ოხერს, ხორველითაც რომ არა ყოფილიყვნენ ავად, მაინც იკრუნჩხებოდნენ. ჰო და... ისიც დაიკრუნჩხა. „ხორველა, ხორველა!..“ გამვლელი და გამომვლელი ყველა ამას-ღა გაიძახოდა. როგორც ეხლა, მაშინაც ნაცვლად ვიყავი, „აბა, ლეპორტიო!“ მომძახეს და მეც მაშინვე შაქროსკენ გამოვსწიე. „წრიპ-წრი-წრიპ!“ ააწრიპინა ამანაც კალამი და თან მეკითხება: რამდენი ავადმყოფი დაენიშნოვო. „ერთია ჯერ ავად და მაშ ხუთი დაწერე, იქნება დოხტური უფრო ჩქარა მოგვაშველონ მეთქი.“—ვუბასუხე მე. ამანაც კიდევ ცოტახანს აწრიპინა და ხელში აქრელვებული „ლეპორტი“ მომაჩეხა. მეც ავაქრელე, ვთხლიშე ბეჭედი და...

„აბა, სიმონა, შენ იცი როგორც მალე გაჰგზავნი ამ ლეპორტსაო!“—მეხვეწებოდა ფერ-მიხდილი შაქრო.

— ხა, ხა, ხა!.. მაგოდენა კაცს მაგრე როგორ შეგეშინდა?—ხარხარით სიტყვა გა-

აწყვეტინა ვანომ სიმონას და შაქროს შეეკითხა.

— რას ამბობ, კაცო, ხორველის გაგონებაზედ დავთრები სულ დამეფანტა?!— ღრეჭით უბასუხა შაქრომ.

— მერე, სიმონი?— დავეკითხე სიმონას.

— მერე და... — განაგრძო სიმონამ:— იმ დღეს არაფერი. იმ ღამეს კი... ხი... ხი... ხი!.. ვხედავ ამ ხალხს, როგორ ფეხ-აკრებით საითკენაც მიეშურება. ჩურჩულით ფეხ უიშველა დედა-კაცები, ამათ კიდევ ხევსურის ჯორებსავით დატვირთული კაცები მისდევნენ თუ ვინმე ხმა-მალლივ დაიწყებდა ლაპარაკს გზდა გზა— „სუუუ!“— მაშინვე პირზედ ხელს მიაფარებდნენ, თითქოს ეშინოდათ, ხორველამ არ გაგვიგოს და უკან არ დაგვედევნოსო.

მეორე დღეს, ვხედავ, ჩემს მეტი ძე ხორციელი სოფელში არ მოიპოვება. ის ხორველიანიც კი გაპარულა. დავიარე მთელი სოფელი და ვერაფერ ვიპოვე: ძაღლებისა, კატებისა, ქათმების და სხვა ცხოველების მეტი ვერაფერ ვიპოვე. „რა ვქნა-მეთქი?“

დავეკითხე ჩემ თავს და მეც გაბარვა დავაპირე...

— ვის უნდა გაჰპარვიყავ, კაცო?—სიცილით დავეკითხა ვანო.

— ხი, ხი, ხი!.. რა ვიცი ვის? ძაღლებს თუ?—გულიანის ხარხარით უპასუხა სიმონამ.

მაგრამ ვთქვი: მოხელე ვარ, ლეპორტი გავგზავნე და მეც რო გავიქცე, მაშინ, რო მოვიდეს ვინმე, ვინლა დაუხვდება? ავადე და დარჩენა ვარჩიე. იმისთვის უფრო ვარჩიე, რომ ხორველიანიც გაქცეულიყო და მაშ რილასი უნდა მშინებოდა.

დავრჩი მარტოდ მე სოფელში და კიდევ ოთხფეხნი და შინაური ფრინველნი. პირველ დღეს არაფერი. მეორე დღეს კი შევეუდექი საქმეს. ამოდენა ქათამი, ბატი, ინდოური სულ აქ გაეშოთ. ვიფიქრე: „მაინც ტურა და მელა დაჰქამს, და ისევ მე შევექამო ის არა სჯობია-მეთქი?!“ გავიფიქრე და კიდევაც ავასრულე. სადილად, სამხრად და ვახშმად ბატი, ქათამი და ინდოური არ მამიკლია, განა თითო, ოროლი და სამსამი!! აბა, ამისთანა სადილ-ვახშამი უღვინოდ რად ევარგებოდა?! მეც დავშინჯე ჭაშნიკები მარ-

ნებში და სულ თავი და თავი ღვინოები
ვსვი.

სოფლის მოხელეს ხომ ძაღლები ემტერე-
ბიან. წინად სოფელში ისე არ გავივლიდი,
რომ ჩემთვის არ გამოეტიათ. ახლა კი, შენ
ნუ მომიკვდე, ისე დამიმეგობრდნენ, რო
სულ უკან დამდევდნენ. განა მარტო ძაღლე-
ბი, კატებიც. მთელი ხროვა ძაღლებისა და
კატებისა უკან დამდევდა, და, უნდა გენა-
ხათ, როცა პურსა ვჭამდი, რა სიამით გარს
მეხვეოდნენ. მეც, აბა, ამათ მეტი ვილა
მყვანდა, ჯერზედ თითო ქათამს ან ინდოურს
ვაჭმევდი.

გავიდა ორი კვირა. ყოველ დღე და დამ
ამ ყოფაში ვიყავი... კარგი ღვინო შექო-
მაკლდა. ერთ ადგილს მეგულებოდა კარგი
ღვინო, მაგრამ მარანი დაკეტილი დამხვდა.
ვიფიქრე: „გავტეხო, ვაი თუ მერე ხათაბა-
ლაში გამხვიონ-მეთქი“, და ისევ ხერხს მივ-
მართე. ავიდგი ფეხი და ბევრი ვიარე, თუ
ცოტა, კითხვის-კითხვით ერთ უვალ-ადგილას
მივადექ. „ბიჭო, ბიჭო!..“—მოვრთე ყვირი-
ლი, და ჩემ ყვირილზედ ფერდობზედ კნეი-
ნა გადმოდგა.

— უი, სიმონ, აქ რამ მოგიყვანა, ჩვენი დაღუპვა რად გინდა?!.. — გადმომკივლა კნეინამ და მაშინვე გატრიალდა.

— ეჰე, საქმე კარგად არის-მეთქი! — წამოვიძახე და წელში გავიმართე.

ჯერ კიდევ ჩემ ფიქრს არ მოვშორებულყავ, რომ კნეინას მაგიერად ფერდობზედ თითონ კნიაზი გადმოდგა და გადმომძახა:

— სოფლიდან მოჰდინხარ, ნათელაშვილო?!.

— ჰო, შენი ქირიმე!

— ხორველა ძალიან არისო?

— ძალიან, ძალიან, შენი ქირიმე, ისე ძალიან, რომ ჩემს მეტი კაცი სოფელში აღარ დარჩენილა.

ტყუილი ხომ არ მითქვამს? ჩემს მეტი კაცი სოფელში არ იყო.

— მერე, შე ოჯახდაქცეულო, აქ რა მოგარბევინებდა, რო მორბოდი?! — გაჯავრებით გადმომძახა და ერთი მწარედაც გადააფურთხა.

— თუ აქეთ წამოველი, ბატონო, მარტო შენ დასახსნელად წამოველი.

— რას მიედ-მოედები, შე კომლობა — ამო-

წყვეტილო?!. ხორველიან ადგილიდგან ჩემ დასახსნელად მოჰდინხარ?!— მკვახედ გადმომ-
ქყვილა იქიდგან.

— შენმა მზემ, კნიაზო, გუშინ შენი მარ-
ნის გვერდით გავიარე და რაღაც ბლუილი
შემომესმა. შევიხედე და, შენ მტერსა და ღუ-
შმანსა, რაც მე დავინახე! „შენ, ეიო“, შე-
მომქყვილა იქიდგან და ისეც დაქყეტილი
თვალეები უფრო დააქყიტა. მე ენა მუცელ-
ში ჩამივარდა და ხესავით გავხდი. „ნუ კი
გაჰხევდი და გაჰქვავდიო“...— მითხრა იმან:—
წადი და უთხარი შენ კნიაზსაო, რო, თუ
ეს ქოცო არ დამიცალე და ეხლავე არ გა-
დიდე სხვა ქოცოშიო, იცოდე ცოლშვი-
ლიანად სულ ამოგწყვეტავ-თქო? განა რო
გაიქეცი, ველარ გიბოვი-თქო? ეს ქოცო ჩე-
მია, ჩემი!..“ დაიქეჯა და საწნახლის და ზე-
ვით კედლის კუთხეში რო ქოცოა, იმას
უბრაგუნებდა ფეხს. „დილაზე ადრე ადექ
და, რო ჰნახო, ასე უთხარ: „ხორველის ან-
გელოზმა გამომგზავნა-თქო.“ გზაც კი იმან
მასწავლა, თორემ, აბა, საით გიბოვიდი. ნი-
შანდობლივ მომასწავლა

ვატყობდი შენ კნიაზს ფერი როგორ მიჰ-

დიოდა და გულში შეცინებოდა. რო გავათავე, კნიაზმა პირჯვარი გადიწერა და ქუდი მოიხადა.

— შენი ქირიმე ნათელაშვილო! — შემომეხვეწა: — მე ვერ წამოვალ იქ. შენ... შენ — ისევ შენ როგორმე დამიხსენ და ის ქოცო დაცალე. აი, გასაღებიც

„ხი, ხი, ხი!..“ გულიანად ჩაიხითხითა სიმონამ. ჩვენც სიცილი აგვიტყდა, ისე მშვენივრად დაგვიხატა ტყუილი შიში.

მეც ეგ მინდოდა მეთქი, — განაგრძო სიმონამ: — გავიფიქრე და გასაღებს რო დავხედე, სიცილი ველარ შევიმაგრე. არ გამიგოს მეთქი, თავი მაღლა აღარ ავიღე. ვითომ გასაღებს ვეძებდი, დავბობლავდი სანამ სიცილი არ შევიმაგრე. როგორც იყო, სიცილი ხველად გადავაქციე და გული რომ მომეფხანა, მაშინლა ავიხედე მაღლა.

— რა ვქნა, კნიაზო, ძალიან საშინელი იყო ი ხორველის ანგელოზი და ეხლაც რო ვნახო, მარნიდგან ცოცხალი ველარც კი გამოვალ!

— შენ იქირიმე, ნათელაშვილო, როგორმე მოახერხე. ერთხელ ხომ ჰნახე და გა-

დურჩი, მეორედაც არას გიზამს. მეკი, იქნება, არ დამინდოსო.

— შენი გულისთვის, კნიაზო, ცეცხლში ჩავვარდები, და ი ხორვალის ანგელოზია, თუ ოხრობა, დაღრჩობის მეტს ხომ არას მიზამს. სიკვდილისა არ მეშინიან. ღვთის მშობელს გეფიცები, შიგ ერთ ცვარ ღვინოს აღარ გავუშვებ!— ვუთხარი და გამოვტრიალდი.

სიხარულით მივადექი მარნის კარებს და კლიტეს ჩხრეკა რო დაუწყე, შიშმა წამილო, გასაღები კლიტეში ველარ გადავატრიალე, ხელები ისე დამიდამბლავდა. იმან ისე ჩქარა დაიჯერა. მეც გამეფიქრა: „იქმნება მართლა ხორველის ანგელოზი იყოს-მეთქი“ და აქეთ-იქით მივიხედე. თუ ვინიცობაა შიგნიდან ხორველის ანგელოზი გამომეხმაურა, გზა ხსნილი მექმნება-მეთქი, რო გავქუსლო. მივიხედე თუ არა და, ჩემ უკან ათიოდე ძალლი რო დავინახე, გული გამიმაგრდა და გასაღებს ჩხაკანი მოვადებინე...

ოხ, რა მშვენიერი სუნი მეცა, როცა ქვევრს თავი მოვაძრე! ღმერთმანი, ჩემ დღეში არ დამავიწყდება! ცოტა პრკე ჰქონდა. მოვხადე და... ერიჰაა, ქუდი ქერს ვახალე.

აი, სწორედ კნიაზის წითელი ღვინით ვიყავი გამობრუებული, როდესაც ზარის რეკა შემომესმა. „რა ამბავია-მეთქი?“—გავიფიქრე და საყდრისკენ გავიხედე. დავინახე: ჩათარი ზარსა რეკავდა; ორი ჩინოვნიკი კი იქით-აქეთ იცქირებოდნენ. „ეს უთუოდ დოხტური იქნება-მეთქი,“ ვთქვი და მაშინვე ბანზე გავგორდი. ახლა ამითრევდნენ ისენი და სად უნდა ტყე და მინდორი მეტარებინა?!.. ისევ თავი მოვიმკვდარუნე. „ამდენი აწკარუნეთ ზარი, სანამ მოგწყინდებოდეთ!— ვიძახდი გუნებაში. მე იქ არ მივიდოდი და ჩემის მეტი კი სოფელში არავინ იყო.

„რეკეს, რეკეს, რეკეს და რეკეს. მერე დააყენეს. ვიფიქრე: უთუოდ წავიდნენ, რო ზარს აღარ რეკენ-მეთქი. და ადგომას ვაპირობდი, რო ამ დროს ლაპარაკი შემომესმა. ცერად გავიხედე იქით და ისინი დავინახე. ჩემკენ მოდიოდნენ: „ქსს, ქსს!..“ ოდნავ დავუსიე ძაღლებს. ამ წასევაზედ თორმეტიოდ ძაღლმა ყურები დაცქვიტა, აღმასივით კბილები გამოყარა და... ღვთის წყალობა გქონდეთ, იმათ გაჰქუსლეს, როცა ორას-სამასი გაღესილი კბილი წინ მიეგება! კატები, კაცო!..

რო გენახათ, სიცილით დაიხოცებოდით, შაიჯგუფნენ ერთად, კუდები მაღლა აფშიკეს, წელში ორად მოიხარნენ და თვალების შრიანით ისეთი ფრუტუნნი მორთეს, გეგონებოდათ, მილეთის ჯარს გაუმკლავდებიანო. აი, თქვენი ჭირიმეთ, თქვენი!..—ვიძახდი სიცილით:—დობტურს კი არა, ეშმაკსაც არ მოუშვებთ მეთქი ჩემთანა!...

მეორე ქოცოც კი დავუცალე კნიაზსა. ქათამს, ბატს და ინდოურს ხომ სულ მუსრი გავავლე. ხალხის დაბრუნების დროც მოვიდა. ხორველა განელდა. რო არ ყოფილა, რა განელდებოდა. ხალხს კი ეგონა. ვიფიქრე: „ე ამოდენა შინაური ფრინველი რო გავწყვიტე და ახლა ხალხმა სულ შამომაკეცოს, რილათი გადავუხდი-მეთქი“. აქაც ხერხი ვიხმარე. ავდექი და ნაჩაღნიკთან წავედი. დამინახა თუ არა ნაჩაღნიკმა, ისეთი დამიყვირა რომ, სხვა რომ ყოფილიყო, გული გაუსქდებოდა. „შე ასეთ, ისეთო, ხორველიანი ადგილიდან აქ რა მოგარბევინებდა, რო აქაც შამოიტანოვო?!..“ ყვიროდა ნაჩაღნიკი და თან-და-თან უკან იწევდა, თითქოს ეშინოდა ჩემი. „წადი, წადი ეხლავე,

თორემ ჩაფრებს დავუძახებ და სულ ტყავს გაგაძრობინებო!..“ დამჭყივლა და ფერ წასული კუთხეში მიიჭუჭკა.

— რა ვქნა, შენი ქირიმე?!..—საცოდავად მოვეყევი კნავილს:—სოფელი გაიქცა, იმოდენა ბატი და ქათამი სოფელში დასტოვა და მარტოკა რა ყარაულობას გავუწევდი ან ვუპატრონებდი?!. ზოგი გაგაჩეულდა, ზოგი კიდევ მგლებმა და ტურამ დაქამა.

— ვერ უყურებ ამ მ....ს ოხერს?!. მერე შენ რა? გასწი გაეთრიე!..

— მერე სოფელი რო დაბრუნდება,--უფრო უარესად დავიწყე კნავილი:—ჩემს მეტი კაცი სოფელში არ იყო და ახლა პატრონები მე რომ წამომედავენენ?!.—წადი, წადი ჩქარაო!..—მამაძახა:—მაგისი ნუ გეფიქრება, აქ არ მოვლენ საჩივლელადაო!...

მეც მეტი რა მინდოდა. ავდექი და გულ დამშვიდებული წამოველი.

თუ სოფელში დამრჩა რამ, სანამ სახლკარს დაუბრუნდებოდნენ პატრონები, შაუკმელი და დაულევი აღარა დამრჩენია რა...“

— ენდე, ჩემო შალვა, მაშ „ხორველის ანგელოზი“ არ არის?!—აღარ დაათავებინა

ლაპარაკი შექრომ და მე მხარზედ ხელი დამკრა.

— ეხლა კი გავიგე, რადაც ეძახით „ხორველის ანგელოზს“. ნაღვლიანის ღიმილით ვუპასუხე და გუნებაში კი იმას გავიძახდი: „ნეტავი არ გამეგო-მეთქი.“

სიმონას, ცოტა არ იყოს, ჩემ თვალში მიმზიდველობა მოაკლდა. ეხლა სიმონა ის აღარ იყო, რაც ამ ერთი საათის წინ, როდესაც ის „მთაო გადმიშვი, გადმიშვი“-ს მღეროდა.

III

კიდევ ღვინო, კიდევ საქმელი და კიდევ სიმღერები. სადილს ვახშამი ზედ მოემა და ღვინით კარგად გაჟღენთილებმა შუალამისას სუფრას თავი დავანებეთ.

— ღმერთმანი, შექრო, — ეხვეოდა ვანო შექროს და ღმობიერად ეუბნებოდა: — პატიოსანი კაცი ხარ, პატიოსანი!.. ნამდვილ კაცს რომ იტყვიან, ისა ხარ!

— ვანო, ღმერთმანი ისე მიყვარხარ, რომ ღვიძლ ძმაში არ გამოგარჩევ!... — თავის მხრივ ეფიცებოდა შექრო ვანოს და თან

ჰკოცნიდა. სიმონამ კი ჩიბუხი გააჩალა, ჯოხი იღლიაში ამოიღო და ბარბაცოთ აივანი ააქრიალა.

— ეი, „ხორველის ანგელოზო“, სად ჯანაბას წახვედი?!— დაუჭყვივლა შაქრომ და გარედ გამოვიდა.

ჩვენც გამოვედით აივანზედ. გამაცოცხლებელმა სიომ დაგვებერა არაგვის მხრივ. არაგვიც მხიარულად მოგვეგება და გულმოდგინედ გვებატყებოდა თავისკენ. მინდოდა მეთქვა: „წავიდეთ, შუბლი გავიგრილოთ-მეთქი“, მაგრამ შაქროს და ვანოს რო შევხედე, გაფრთხიდი. ვიცოდი ესენი იმ ზომამდის იყვნენ მისულნი, რომ შუბლის გაგრილებასთან ერთად მთლად ტანის გაგრილებასაც მოინდომებდნენ და ეს კი სასიამოვნო არ იქნებოდა.

— არ გეყურება, ნათელაშვილო?!— გადასჭყვივლა შაქრომ სიმონას, რომელიც უკვე ეზოს გარედ გავიდა.

— ღამე მშვიდობისათ!.. ძილის დროა!..— ეზოს გარედან დაიძახა სიმონამ და შინისკენ გასწია.

— აი, შეე!..— სიტყვა აღარ დაათავა შაქრომ და მაშინვე თავის სატრფოს მიჰმართა:

— ვანო, მაშ შაქრო მოგიკვდეს, თუ ეს არ დაგიმტკიცო!..

— მჯერა... ვიცი... უხ, შაქრო, რა კარგ გუნებაზედ ვარ!..— შეჭკყივლა ვანომ და შაქრო გულში ჩაიკრა.

— შენა, შალვა, შენ როგორღა გუნებაზედ ხარ?!..— მამიბრუნდა მერე მე და აღგზნებულის სახით დამეკითხა.

— მე, ჩემო კარგო, ძილის გუნებაზედ ვარ!— ვუპასუხე განგებ, თუმცა კი სრულებით არ მეძინებოდა.

— სტყუი, სტყუი!.. შენ... გიცნობ, ღამურა ხარ!.. ამისთანა ღამეებს გაათენებ ხოლმე და ეხლა კი გეძინება?..

— ღამურა შენ თითონა ხარ!— ვითომ წყენით ვუპასუხე.

მართალს ამბობდა ვანო, როცა კი ღამე მომეწონება, ნამეტნავად მთვარიანი, ამისთანა შემკული ბუნებით, ძილი არ მეკარება, და მთა-ღრეს ხეტიალით ვათენებ. ხშირად დამთენებია მთის წვერზედ, ან კიდევ მდინარის პირზედ...

— გეწყინა, შალვა?!— დაღონებული ვანო მომიახლოვდა და გადამეხვია.

— ტყუილად რად აცდენ მა კოცნას?!—
 ღიმილით ვუთხარი, როდესაც გადახვევნის
 დროს ლოშნა დამიწყო.

ღიდ ხანს ვლაპარაკობდით: ხან უაზროდ,
 ხან კიდევ აზრიანად. ჩვენი ბაასის დროს
 მთვარე, თითქოს დაეძებს ვისმეო, კანკალით
 დაჰკრთოდა დედამიწას, და ჰპოვა თუ არა
 არ ვიცი. ეს კი დავინახე, რომ მთის წვერ-
 ზედ ობლად მდგომ ხეს ჩაეკონა, ზედ დაენ-
 თქა და ჩქარა მთლად ჩადნა...

ღვინომ და ცხენით მოგზაურობამ თავი-
 სი მოქმედება იქონია ჩვენზედ. ვანოს თავი
 გულზედ ჩამოეკიდა...

— აბა, ახლაკი არაგვის ნომრებში მოი-
 სვენეთ!..— წამოიძახა შაქრომ და ვანოს ხელი
 ჩაავლო.

იმისი წინამძღოლობით კიბე ჩავიარეთ
 და ზედ არაგვის ნაპირას დაბალ ფიცრულ
 ოთახში შევედით. ეს ოთახი კიდევ რამდენ-
 სამე უჯრად იყო გაყოფილი, გაჩითული
 ფიცრულით, თითოეულ უჯრაში ტახტი
 თავის ლოგინით იდგა.

— ხა, ხა, ხა!..— უეცრივ გადინარხარა
 ვანომ, თვალი რო მიავლ-მოავლო, და ხარ-
 ხართვე განაგრძო:

— შაქრო, ეს პაწაწა გაჩითული ოთახები რაღასაც მაგონებს!..

— ჰა, ჰა, ჰა, კაცო, გაჩუმდი!.. ეს არაგვის ნომრებია!..—სიცილით უპასუხა შაქრომ და მერე მე მომიბრუნდა:

— აი, შალვა, შენ აქ მოისვენე, ვანო კი აგერ მეორე ნომერში დაიძინებს.

შაქრო გამოგვემშვიდობა. ვანო ჩემ ნომერში იდგა გულ-ხელ დაკრეფილი, თავი დაეხარა და ტუჩებზედ კიდევ ღიმი უკრთოდა.

შევცქეროდი ვანოს. კარგად ვხედავდი, რომ იმისი ღიმი სიამოვნების ღიმი იყო და შევნატროდი...

— ვცხოვრობთ, შალვა, ვცხოვრობთ!..— აღტაცებით წამოიძახა და ტაშის შემოკვრით თავის ნომერში შევიდა. შესვლის უმაღლ მოწყვეტით ტახტზედ მიეშო და...

ჩქარა გულიანი ხვრინვა შემომესმა.

— ვსცხოვრობთ!..—გავიმეორე მეც აღტაცებით კი არა, გულ-ჩაწყვეტით და მივწექი.

ჩემდა უნებურად ამ დღეს ნახული და გაგონილი მომაგონდა. დაღალული გონებო

მკათიოდ აღარ ასურათებდა მომქმედ პირებს. თან-და-თან ფერი, პიროვნება ეკარგებოდათ. ვანო, შაქრო, სიმონა, მთა, მთვარე, არაგვი ერთმანეთში აირივნენ; ბოლოს შუილ-ხარხარილა მეყურებოდა, მეტი აღარა ფერი და...

მეც გაუგებრად ძილმა მომიპარა...“

„აი, ჩემო ერასტი, ასე ვატარებ დროს! წერილით მეკითხებოდი: „რატომ არას მწერ, როგორ ატარებ დროსო“. მეც, აი, ერთი დღე ავიწერე. ერთი დღე მეორეს ძალიან წააგავს. მეორე კიდევ—მესამეს და ასე მისდევს. ვანო, სიმონა, შაქრო, თუ არ იქნებიან, იმათ მაგიერად ნიკო, ალექსი, არჩილი და სხვები შეგხვდებიან, იმათთანაც ვგრევე ვაატარებ დროს; თუ ხორველის ამბავს არ მოგიყვნი, სხვაზედ მაგვარსავე ამბავს გეტყვიან. ღვინო, მთა, მთვარე, მზე კი ყველგან შეგხვდება ჩვენს საქართველოში.“

ვცხოვრობთ, არა, ჩემო ერასტი?!..

ეს კია, დღე დღეს ჰგავს, მაგრამ რატომ მე, ახლანდელი შალვა, პატარა შალვას არ

„ხა, ხა, ხა, რა სულელი ხარ!..“

(ფსიხოლოგიური ეტიუდი)

პატივცემულო მკურნალო, ყველაფერი, რასაც მიკრძალავთ, რომ შევასრულო, ხომ სამუდამოდ განვთავისუფლდები, ხომ მოვრჩები? — ეკითხებოდა მკურნალს თვალზე გაბრწყინებული, გამხდარი ახალგაზდა და თან რამდენჯერმე ყრუდ ჩაახველა.

— გამოგიტყდები, როგორც ინტელიგენტს, — ცოტა ხნის ჩაფიქრების შემდეგ უბასუხა მკურნალმა, — საეჭვოა. იქნება ერთს, ან ორ წელიწადს იცოცხლოთ. თქვენი ფილტვების გასინჯვის შემდეგ, მეტი არა მეტქმის-რა. მაგრამ ქვეყნიერობაზედ ზოგჯერ ისეთი სასწაულო მოქმედება ხდება, რომ თქვენისთანანი კი არა, სიკვიდილის პირას მისულნიც კი განკურნებულან.

— მგონი, პატივცემულო მკურნალო, ჩემ დასამწვიდებლად დაუმატეთ ეგ „მაგრამ“ და

სხვა...!—მწარის ღიმილით დაეკითხა ახალგაზდა.

— თითქმის!—შუბლის შექმუხვით უპასუხა მკურნალმა.

— მაშ ერთისა ან ორი წლის სიცოცხლე და მაქვს, არაა?!..

— აკი გითხარით!.. ისიც იმ პირობით, თუ მყუდროდ, ძალიან მყუდროდ იცხოვრებთ.

— ახ, რა ბედნიერი ვიქნები!..—დაცინვით წამოიძახა და კიდევ ყრუდ ჩაახველა.

— რაო?! ვერ გავიგე თქვენი „ახ!“

— არა, ისე!... მაშ მყუდროდ, ძალიან მყუდროდ რომ ვიცხოვრო, ორ წელიწადს ვიცოცხლებ?.

— დიად!

— ეს მყუდროება რაში მდგომარეობს?..

— ხომ გითხარით: სასმელს ერიდეთ, ნუ-რა გვარ გრძნობათა ღელვას ნუ მიიკარებთ, თუნდ სიყვარულსაც; ნამეტანვად ამ უკანასკნელს ერიდეთ. — ცოტა წყენით უპასუხა მკურნალმა და სახის მოძრაობით ანიშნა, რომ დროა მოჰშორებიყო.

— უკაცრავად, მკურნალო, ეხლავე წავალ. — უთხრა ზიზლით და განაგრძო: — იმ ორ წელიწადს ჩემი სიცოცხლე რას ემგზავსება?..

— ვერ გამიგია თქვენი კითხვა!

— რისთვის უნდა ვიცოცხლო, თუ კი ცოცხალი მკვდარს დავემგზავსები?..

— როგორ თუ მკვდარს?.. განა თქვენ არ იცით, რომ თითო წამშიაც კი მთლად თავის საცხოვრებელს მისცემენ, თუ კი მომაკვდავთ სიცოცხლეს განუგრძელებენ!...

მხოლოდ იმ პირობით, თუ იმ წუთს სიამოვნებაში, მოქმედებაში გაატარებს და არა ჩემსავით ცოცხალი უკანასკნელ წუთებამდის მკვდარს დავემგზავსოს.

— განა თვით სიცოცხლე სიამოვნება არ არის?

— რომ უმზიროს, სხვები როგორ სიამოვნებენ და ის კი... მშვიდობით!.. გმადლობთ!..

—

— მო, მარო, — ხელი მომეცი. ჰო, ეგრე-ეხლავე რომ სული ამომძვრეს, ბედნიერი ვიქნები! ეს გრძნობა წამყვება თან, ეს!.. — იძახდა ახალგაზდა და თან მაგრად, მაგრად ეკონებოდა მაროს ხელს, რომელიც ჩუმად ცრემლს აფრქვევდა.

— ეფრემ, გენაცვა, რატომ... — ველარ დაათავა სიტყვები. გული ყელში მოებჯინა,

და, რომ თვისი ქვითინი დაემალა, ეფრემის შუბლს დააკვდა.

— ოხ, ნეტარებავ!.. ათი წლის სიცოცხლეც რომ მქონდეს, ამ ერთ წუთში მივცემდი! ჰა! ჰა!.. შედეგ, გულო, ჯერ აღრეა! ჯერ... ოხ!... გინდა ბუდიდგან გადმოვარდე?.. ჰაახ..—ხელი გულზედ იტაცა და საშინლად გაფითრდა.

— წყალი!...—წამოიძახა მარომ და იქ მსხდომ ეფრემის მეგობრებს თვალები მიაყრდო, რომლებიც ნერწყვ-გამშრალნი შესცქეროდნენ ეფრემს და მაროს.

მაროს სიტყვებზედ ერთი მათგანი წამოვარდა და საჩქაროდ წყალით ხელში თავს დაადგა.

— მარო, მომეცა, მე მოვუვლი, შენ მოერიდე.—ჩუმად წასჩურჩულა ეფრემის ამხანაგამა და წინ წადგა.

—არას დროს, თუნდაც ეხლავ სული ამომხდეს. უკანასკნელ წამებს ვერ გავუმწარებ.—უპასუხა მარომ და თან შუბლი უპკურა.

ცივი წყლის ზედ გავლენით გონება მოუბრუნდა ეფრემს. გაცრიაგებული თვალები გადაატრიალ-გადმოატრიალა, და სიამოვნების ცრემლები გადმოსკდა.

— ბედნიერი ვარ!.. ჩემ საყვარელთ ვხედავ!.. მარო, თითქოს გიტირნია?!.. რა იყო?.. მე ხომ კარგად ვარ?. მაშ რა გატირებს?!— დაეკითხა ეფრემი და მაროს ხელი ტუჩებთან მიიტანა.

— ბუნებავ, გინდოდა ცოცხალი მკვდარს დაგემგზავსებინე, მაგრამ ვერ მოახერხე!.. მე.. ჰა, კიდევ?! ბარემ გადმოვარდი ბუდიდგან და... ღვინო შემასვით!..

— ეფრემ, ხომ თავს იწამლავ მაგ საქციელით და სიცოცხლეს ისწრაფებ?!— უთხრა ერთმა ამხ.ნაგთაგანმა მზრუნველობით და წითელი ღვინით სავსე ჭიქა მიაწოდა.

— მწარე უხამს ტკბილით ვათავებ. მინდა... კიდევ დამისხი!—ოჰო!.. ჩემი გული ფერხულში კიდევ ებმის, ხტუნაობა მოჰსურვებია. ჰა, დაიწყე!.. ჩემო მარო, ნუ შესწუხდები!.. მე... მომეცი ღვინო!

— ეფრემ, გეყოფა!..—ჩასძახა მარომ და ხელი შუბლზედ გადაუსვა.

— ეგრე... ეგრე!.. მსურს ამაღამ გრძნობით დავითრო, ჯერ არ მეყოფა... მომეცი ღვინო!.. ჯერ ხომ აღრეა?.. იქმნება გეძინებათ კიდევაც?!.. ძილს მოესწრობით, ვისიამოვნოთ!.. ახ, რა გრძელდება ეს ღამე?!.

— რა დაემართა, რომ მაგრე ლაპარაკობს? —

ჩუმად წასჩურჩულა ამხანაგმა მეორეს და წითელი ღვინით სავსე ჭიქა მიაწოდა.

— რა მეჯავრება წყვდიადი ღამე!... ნეტავი ჩქარა მაინც გათენდეს!.. არა თენდება?! მაშ გაუმარჯოს დღის სინათლესა!.. აჰა, ჩამომართვი! კარგი ღვინო... რატომ თქვენ კი არა სვამთ!.. მარო, ნუ მომშორდები!..

— არ მოგშორდები, გენაცვა, არა!..

— გეყურებათ?! მამალი ყივის... ოხ, ნეტარებავ!.. დღის სინათლეს კიდევ ვიხილავ... მაგრამ... — უეცრივ აჩქარებული სუნთქვა დაიწყო, საშინელი დაბალი ღმუილი მორთო, და ტანმა მთლად თრთოლა დაუწყო.

— ეფრემ, ეფრემ!.. — ჩასძახოდნენ მაროსთან ერთად ეფრემის ამხანაგები, მაგრამ ეფრემს არა ეყურებოდა-რა.

— გენაცვა, ეფრემ, შენს მაროს აღარ გინდა შეჭხედო?! ეფრემ!.. ვაი, მე ბედშავს!..

— უუ!.. უუ!.. უუ!.. ღმუოდა ეფრემი და თან კანკალებდა.

— რამ შეგაშინა?! ნუ გეშინიან, ჩემო ეფრემ, ჩვენ აქ არა ვართ?! — ტირილით ეუბნებოდა მარო და აღარ იცოდა, როგორ მოეფლო...

— მარო... მარო... ნუ მომშორდები!.. —
ლიმილით წამოიძახა ეფრემმა და უეცრივ
ხველა აუვარდა.

— არ მოგშორდები გენაცვალე, არა და
არა! აი, შენი ამხანაგებიც აქ არიან!.. რა-
თა ჰკანკალებ?! შემომხედე, გენაცვალე,
შენს მაროს ველარა სცნობ?!.

ეფრემი უაზროდ ატრიალებდა ბინდ გა-
დაკრულ თვალის კაკლებს და მაროს ხვეწ-
ნას ყურადღებას არ აქცევდა.

— ნუ ჰკანკალებ, ეფრემ!.. — ჩასძახა ერ-
თმა ამხანაგმა და ხელი დაუჭირა.

-- უუუ!.. უუ!.. -- ეფრემმა ისევ წაიღმუფ-
ლა, და ტანის თრთოლამ მოუმატა.

— ოხ, რასაშინელი წამებია!.. — წამოიძახა
ისევ იმ ამხანაგმა და გარედ გავარდა.

უმთვარო ცაზედ ვარსკვლავები ცელქობდნენ
და მიძინებულ დედა-მიწას თითქოს დასცი-
ნოდნენ, რომ სიცოცხლით არ სარგებლობსო.

ეფრემის ამხანაგმა გამოსვლის უმაღლეს
გადაავლო თვალი და, თავისდა უნებურად,
წამოიძახა:

— ცავ, შენზედ ადაშინის მწუხარება არ
მოქმედობს?!.

— ხა, ხა, ხა, რა სულელი ხარ!.. — ჩამოჰ-
კისკისეს ზეცით ვარსკვლავებმა.

ბედნიერი დედა

— ღმერთო ჩემო!—წამოიძახა მზე-ქალაძე, და ტანში ჟრუანტელნი დაურბინა. — ნუ თუ...—სიტყვა ველარ დაათავა შიშით, თავი გაიბერტყა და ორივე ხელებით შუბლი მოიწურა, რომ არა სასიამოვნო აზრები გამოედევნა იქიდან. მართლადაც, თითქო დამშვიდდა, საშიშო აზრები მოჰშორდა, და, ცოტა არ იყოს, სასიამოვნო გრძნობამ შეიპყრო მისი არსება: ჰხედავს თავის პირ-მშოს, ერთად ერთ ბიჭუკას, პატარა ოთარს და სიხარულით გულში იკრავს.

— რას შერები, რას?!—მწარის ღიმილით წამოიძახა მზე-ქალაძე და ისევ იმავე კილოთი განაგრძო:—ვინ მალირსებს იმ ბედნიერებას, რომ ჩემ ოთარს, ჩემ ბიჭუკას, გამარჯვებულს ვნახავდე!

მზე-ქალა გადაესვენა სავარძელში და თვალები დახუჭა.

ერთად-ერთი ძე, ათი წლის ოთარი, გა-
ისტუმრა სასწავლებელში დღეს უნდა გა-
დაწყდეს მისი ბედი. დღეს უკანასკნელად
გამოსთქვამენ მის ოთარზე უკანასკნელ სი-
ტყვას მის უვარგისობაზე, და, აი, მზე-ქა-
ლამ ვერც კი გაბედა თავის ოთარის გვერდით
ყოფნა. რატომ არ გაჰყვა თავის ოთარს სას-
წავლებელში, როდესაც იგი უნდა გამოსცა-
დონ?.. მზე-ქალა ამტყუნებს თავის თავს,
ჰკიცხავს და თან ამასაც ჰფიქრობს:—ვაი,
თუ ოთარმა ვერ გაიმარჯვოს და იქ მას
ყველას წინ სისუსტე დაემართოს, ვერ აი-
ტანოს თავის საყვარელი ოთარის დამცირე-
ბა და ისედაც დამცირებული ოთარი თავის
სისუსტის გამომჟღავნებით უფრო დაამცი-
როს?.. ეს ხომ...

— ეჰ! — ტანის შერბ ვით ამოიკვნესა მზე-
ქალამ, და სხეული უფრო მოუდუნდა, მოე-
ლენა... „ოთარი!... ოთარი!...“ გაუხტა მზე-
ქალას მისი ძის სახელი გონებაში, და მთლად
მისი წარსული თვალ-წინ გადაეფურცლა...
„...ოთარი, ოთარი...“ — უეცრივ მოაგონდა
მზე-ქალას მისი დაბადების დღე. რა იყო მა-
შინ ოთარი?!.. ღმერთო, ღმერთო! — კარ-

გად ახსოვს მზე-ქალას, გული რა ნაირად გაუხეთქეს. შეუბრალებლივ პირში მიახალა მშობელ დედას მოწვეულმა მკურნალმა, რომ ოთარი დღე ნაკლულია, მალეც სულს განუტევებს, მალე აღიგვება მისი ხსენება...

ამისი თქმა ადვილია, მაგრამ დედის გული განა ადვილად აიტანდა ამას? როგორ დაიჯერებდა ამას მზე-ქალა?! მან გაათქეცა შვილის მოვლა... დღე ნაკლული ფეხზე წამოაყენა, თუმცა ეს დღე-ნაკლულობა კიდევაც ეტყობოდა. მზე-ქალას უნდოდა, თუმცა მკურნალების არა სჯეროდა რა, გასამხნევებელი რამ გაეგონა. ამისთვის კიდევ მოიწვია იგინი. კიდევ ჩააბარა თავისი პირმშო და რამოდენსამე დროის შემდეგ, აი, რა გაიგონა: „ტყუილად უვლი ოთარს... მისი სიცოცხლის წუთები დათვლილიაო“... კიდევ იგივე არა სანუგეშო სიტყვები... კიდევ... ოხ, ღმერთო, ღმერთო!.. მთლად ცრემლებად დაიღვარა მზე-ქალა, მაგრამ ოთარის მოვლას უფრო გულ-მოდგინედ შეუდგა. რაც გამოცდილთ, დახელოვნებულთ თანთან წამლებით ვერ შესძლეს, ის დედის მხურვალედ მოსიყვარულე გულმა გაძოცოცხლა. დათვლილი წუთები უთვალავად გა-

ხადა და აი უკვე ათი წლისა გახდა ოთარი და საშუალო სასწავლებლისათვისაც მოემზადა...

გულ-გატეხილმა მზე-ქალამ შვილის გამოცდაზე დასწრება ველარ გაბედა და ამისათვის არის, რომ აგრე მოუთმენლად მოელის ოთარის სასწავლებლიდან დაბრუნებას.

ჩუ!.. ვილასიც ფეხის ხმა მოისმის! მზე-ქალა სმენად გარდაიქცა. უნებურად ზეზე წამოიქრა... „ფეხის ხმაა, ფეხისა!“ — ბუტბუტებს მზე-ქალა.

მართლაც, ფეხის ხმა უფრო მკაფიოდ ისმის...

არ ჰგავს დაღონებულის, დამარცხებულის ფეხის ხმას... ოთახის კარიც გაქრიალდა და კარებში მოცინარი, სახე-გაბრწყინვებული ფუნჩულა ბავშვი გამოჩნდა.

— ოთარ!...

— დედი!...

თითქმის ერთად წამოიძახა დედაშვილმა და უსიტყვოდ გაიგო ერთი-მეორის პასუხი... სწრაფ გამარჯვებულთ გული გულს შეუერთეს და...

მომლოცველნი რომ არ მოსულიყვნენ, იქნება დედაშვილნი ერთმანეთს არ გასცლოდნენ...

„სისულელეა!“

(ეტიუდი)

...გუგუნებს ბუხარი, გუგუნებს და მალხაზას მოუთხრობს წარსულს—ბავშვობის ამბავს:

„გახსოვს მალხაზ?!—ეკითხება ბუხარი: რა აღტაცებით მოელოდი ამ ღამეს; რა მოუსვენრად, უდარდელად ჰკისკისებდი, როდესაც დედაშენი გოზინაყს კეთებას დაუწყებდა?.. შენც ჰშველოდი; გინდოდა, ჩქარა გაეკეთებინა, საკვლეო ხონჩა დაემზადებინა, რომ დილით, ძალიან დილით, სავსე ხონჩით შემოჰსულიყავ და მოგელოცნა შენი ჭერისათვის, მშობლებისათვის. ცოტათი რაკი მოიზარდე, მეკვლეობას აღარავის ანებებდი. მეკვლეობა დიდ ბედნიერებად მიგაჩნდა...

...ხა, ხა, ხა!.. ისიც ხომ გახსოვს, ხონჩიდგან ერთხელ მოხარშული დედალი გადა-

გივარდა და ძაღლმა მოგტაცა?!.. დაგავიწყდა მეკვლობა. ხონჩა ძირს დასდგი და ღრიალით ძაღლს გამოეკიდე. ხა, ხა, ხა!.. გეგონა დიდი უბედურება რამ დაგატყდა თავზედ...“

ამ მოგონებაზედ პირზედ ღიმილი მოუვიდა, სიამოვნებით შეიშმუშნა, და კვლავ ბუხრის გუგუნს ყური დაუგდო!

— ოო... მაშინ, ჩემო კარგო,— გუგუნებს ისევ ბუხარი— გწამდა ყველაფერი: გეგონა ახალი წელიწადი მართლა ახალი იყო; შენც ყოველ ახალ წელიწადის დღეს გაახლებულად ჰგრძნობდი; გეგონა, სულ ჰხალისდებოდი და ამისთვის შენს სიხარულს საზღვარი არა ჰქონდა... ეხლა?!

„წ წ... ფუუუ!“ უეცრივ ერთი ღერო წინ წამოვარდა; ჯერ მოუწვაფი თავიდგან წამოცრემლა და შიშინი დაიწყო...

— ეხლა?!. ეხლა?!.— წინ წამოვარდნილ ღეროს ფეხი გაჯავრებით წაჰკრა და აჩქარებით ოთახში გაიარ-გამოიარა.

— შენ თუ არ ჩამეკითხე, მე კი არ ვიცი,— ლაპარაკობს სიარულის დროს მალ-

ხაზა:—რანაირად გულს მიწამლოავს ყოველ-
გვარი სიმხიარულე...

— ჰო!.. ჰო! ჰო!—ამშვიდებს ბუხარი და
ისევ მხიარულად გუგუნებს.

— რანაირად მქენჯნის, გულს მისერავს
ჩემი არსებობა, ურწმუნოება და...

— ჰო!.. ჰო!.. ჰო!..—ძალა-უნებურად
იზიდავს ბუხარი თავისკენ, ეალერსება მალ-
ხაზას და აშლილ ფიქრებს უქარწყლებს.

ისიც აჩქარებულ სიარულს თან და თან
უკლებს, თავის-და უნებურად, ბუხარს უა-
ხლოვდება და ჩქარა ისევ სავარძელში გადა-
წოლილი სიამოვნებით ყურს უგდებს ბუხარის
გუგუნს.

— ღმერთო, ეს სადა ვარ?!. სიზმარია თუ
ცხადი?!. არა მჯერა, გენაცვა, არა!.. ნუ
თუ ჩემი ნატვრა, ჩემი ოცნება გამართლდა?!.
ხშირად მითქვამს, ჩემო კარგო: „ოღონდ
დამარწმუნეთ, რომ გულ-წრფელად გიყვა-
რვარ და მაშინ... მაშინ სააქაოს ტანჯვას
თუნდ საიქიოს, თუ კი არსებობს, ჯო-
ჯოხეთის ტანჯვაც ზედ დაურთეთ, მა-
შინ მე მაინც ბედნიერი ვიქმნები; მაშინ

თუნდ ყოველ-გვარ საზიზღრობას, ცას, ხმელეთს, ზღვას შევებრძოლები; მაშინ კირი და ლხინი გაერთებული მექნება, სიკვდილიც კი ლხინად მიმაჩნდება მეთქი.“ და, აი, თითქო მართლდება ჩემი ოცნება!.. მე მჯერა, გულწრფელია შენი სიყვარული!.. არ ვიცი კი, და მჯერა...

— ტყუილად გჯერა, ტყუილად!.. მე არ მიყვარხარ!.. — პასუხს აძლევს ჯერ ისევ შეუბღალავი, უმანკო არსება და თან თავის პასუხისავე ჰრცხვენიან, მის მკრთალ სახეს აღმული ასდის.

— ჩაუკვირდი შენს გულს, ჩაუკვირდი და ისე მიპასუხე! აბა, რადა სტყუი, რადა? ხომ ეგ არ უნდა გეთქვა?!

— მართალს გეუბნები, მალხაზ, მართალს!

— რად ჰცბიერობ, ჩემო ელგონორა, რად?!.. მე მჯერა, შენ გიყვარვარ; გიყვარვარ გულ-წრფელად და ამას შენ ვერ უარჰყოფ!.. ელგონორა, სარკე მაინც გედგას წინ; ის დაგარწმუნებდა შენი სიტყვების უშინაარსობას!..

— რა ვქნა, არ მიყვარხარ!..

— შეუძლებელია!.. შენ ხომ ქალი ხარ, ადამიანის შთამომავალი!.. მაშ ნუ თუ შენ-

შედ გრძნობა გულწრფელი არ მოქმედებს?!.
კლდეს ააცრემლებს, ლითონს დაადნობს
და...

— არა, სტყუი, გიყვარვარ!.. გიყვარვარ,
ჩემო ელგონორა!..

— შენ არ მიყვარხარ, სხვა მიყვარს!..
წაილულლულა ელგონორამ და თავი ძირს
ჩაჰკიდა.

— ვინ სხვა?!. — გულწრფელი უარობს

— მასაც ვუყვარვარ!..

— სიცრუევა!.. — მე გეუბნები, შენ მე
გიყვარვარ... გიყვარვარ მისთვის, მე რომ
გულ-წრფელად მიყვარხარ. საკმარისია, მგო-
ნი, ამის თქმა, რომ ყოველი ექვი გავაქარ-
წყლოთ.

— მისი სიყვარულაც გულ-წრფელია!..

— მაშ უპირატესობას მის სიყვარულს რად
აძლევ?!. — გულწრფელი იძულებულია

— მე ეგ არ ვიცი!

მალხაზა ჩაფიქრიანდა. სახე მოეღრუბლა,
ძნელი იყო იმისთვის, დაეთმო ვისთვისმე ეს
განხორციელებული სინაზე, მაგრამ...

— ელგონორა!.. — სასოწარკვეთილებით
წამოიძახა. — მე არ მჯეროდა, ვითომ შენ

სხვა გიყვარდა. ეხლაც მრწამს: ჩემი გულ-წრფელი სიყვარული შენში თანაგრძნობას იწვევს... მაგრამ... რა მეთქმის, როდესაც შენ პირდაპირ ამბობ... იქნება, გგონია, მე ის გავკიცხო?! ის!.. ჩემი მეტოქე! არა და არა!.. მე შემეძლო მეთქვა: მას მოვკლავ, შევმუსრავე, მაგრამ არ ვამბობ, რადგანაც გულ-წრფელად მიყვარხარ, ვამბობ კი არა, არც მართლა მოვკლავ... იცოცხლოს...

ნუ კი იფიქრებ, ვითომ მე არ შემეძლოს იმასთან ბრძოლა?!. შენის გულისთვის ჩემ ძარღვებში ერთი წვეთი სისხლის მეტიც რომ არ ნაკადულობდეს, იმასაც გავწირავ; მაგრამ მხოლოდ შენის სიყვარულით უკუვსდგები, მე არ მინდა პირუტყვით დაგადარო. .

— რას მეუბნები?!.

— ყური დამიგდე: ხომ გინახავს ყოჩთა ბრძოლა დედალი ცხვრისათვის?! მე ყოველთვის ყოჩთა ბრძოლას მაგონებს მამა-კაცთა სიტყვით, თუ საქმით შებრძოლება ქალის წინაშე. ორი მებრძოლი მამაკაცი სცდილობს ერთი მეორის გამასხარავებას, რომ ქალის ყურადღება დაიმსახუროს. ყოჩთა შეჭ-

ხედე: მაგასვე არ სცდილობენ?! თავ-პირს იმტვრევენ, ილახვენ, რომ ერთმა მეორე შორს გააძევოს და თითონ ხელთ იგდოს დედალი. დედალი ცხვარიც გულის ფანჯალით, ტუჩთა ცმაცუნით და ენის სავსავით გამარჯვებულ ყოჩს ქვეშ ეფინება. ქალი?!. განა ქალაც მაგავე გრძნობით არ ეგებება მამაკაცსა?!.

— გაჩუმდი, მალხაზ!..

— მე არ მინდა ცხოველს შეგადარო და ამისთვის ჩემს მეტოქეს არ ვებრძვი...

მშვიდობით იყავ და გისურვებ ყოველ გვარ ბედნიერებას... ამ სიტყვის წარმოთქმის შემდეგ მალხაზა გატრიალდა და გული კი ელგონორასთან ჰრჩებოდა.

— მალხაზ, მიყვარხარ!..

— ელგონორა, შენ ამბობ მაგას?!. ჩემო, ჩემო, გამაგონე კიდევ ეგ სიტყვა!..

— მიყვარხარ, მალხაზ!..

— ელგონორა, მრწამდა, შენ ადამიანი იყავ და...

— არ გეყურება, რამდენი ხანია ვაბრაგუნებ, მალხაზ!..— შემოესმა ხმაურობა და კედლის ბრაგუნის მეორე ოთახიდან...

— ჰა!..— დაბნევით წამოიძახა, აქეთ-იქით მიიხედა და...

სანთლის მკრთალი ნათელი, თავის ოთახის კედლები თვალთ წაეჩხირა, ბუხარიც კი აღარ გუგუნებდა, ჩანელებულიყო. ელგონორა?!.

ელგონორას სიტყვები ისევ ყურში ესმოდა...

ამის მნახველს გული მოელაფნა და მწარის ღიმილით წამოიძახა: „სისულელეა!.. წრფელ გრძნობას მხოლოდ ოცნება აჯილდოვებსო“...

— არ გეყურება, მალხაზ! .

— ეხლავე!.. განა დრო არის?!

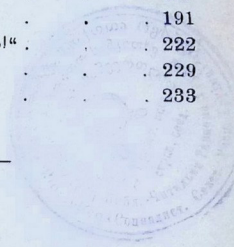
— საცაა ახალი წელი ჩემსავით კარებს შეგვიჩქრევს... შენს მეტი ყველა აქ არის.

— მეც ეხლავე მოვალ და ვიყოჩაოთ!..— უკანასკნელი სიტყვა თითონაც არ იცოდა რად წარმოსთქვა, თუმცა კი თავისდა უნებურად საყოჩაოდ მზადებას შეუდგა...

99
98

ს ა რ ჩ ე ვ ი

	გვერდი
✓ არ გვინდა, არა!	1
✓ მამას მიწა მივაყალბეთ!	23
3 „ყველაი დავკარგე!“	29
13 „ჩემი ბრალი არ არის, ღმერთო!“	49
„ვაი ჩვენი ბრალიც!“	97
✓ „ღმერთო, დაილოცოს შენი სამართალი!“	111
„მერე, რილათი იცხოვროს?!“	117
„ი...ყუ...ჩე!“	133
„გმადლობ, უფალო, გმადლობ!“	137
✓ „მძულხართ!“	149
✓ წერილის ნაგლეჯი.	157
„ბაბღო კი“	163
„გულცივობამ!“	170
„რა ზიზღით მიცქერის?!“	181
✓ „ესცხოვრობთ!“	191
3 „ხა, ხა, ხა, რა სულელი ხარ!“	222
✓ ბედნიერი დედა	229
„სისულელეა!“	233

პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

K 7.427/2

ფანი ოლი აბაზი